

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Příprava dětí na odchod z dětského domova

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Markéta Bicerová

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Renata Švestková, Ph.D.

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „*Příprava dětí na odchod z dětského domova*“ jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2022

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé vedoucí bakalářské práce Mgr. Ing. Renatě Švestkové, Ph.D. za odborné vedení, za čas věnovaný této bakalářské práci a za cenné rady a praktické připomínky, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Dále bych chtěla srdečně poděkovat mé rodině, za jejich trpělivost a podporu při psaní mé bakalářské práce. Na závěr bych chtěla ještě poděkovat všem komunikačním partnerům, kteří byli ochotni podílet se na mém výzkumu v této bakalářské práci.

Příprava dětí na odchod z dětského domova

Abstrakt

Tato bakalářská práce s názvem Příprava dětí na odchod z dětského domova se zabývá ze strany vychovatelů přípravou dětí vyrůstajících v dětských domovech na jejich samostatný odchod ze zařízení a celkovou přípravou na jejich život. Na straně druhé se tato bakalářská práce, věnuje životním příběhům dětí, které již dětský domov opustily. Hlavním cílem práce je zjistit, jakým způsobem jsou děti připravovány na samostatný život, a vyzkoumat ze strany dětí, zda pro ně byla příprava ze strany dětských domovů dostačující.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části je popsána ústavní výchova a její legislativní rámec, dětský domov, práva a povinnosti dětí v něm umístěných, celkový proces odchodu dítěte z dětského domova a na závěr jsou vypsány některé projekty, které podporují děti při odchodu z dětských domovů.

Praktická část bakalářské práce se věnuje výzkumu přípravy dětí na odchod z dětského domova, a to jak z pohledu vychovatelů, tak i z pohledu dětí. Výzkumný soubor tvořilo devět vychovatelů pracujících v nejmenovaných dětských domovech v Jihočeském kraji a čtyři dospělí lidé, kteří vyrůstali v dětském domově. K realizaci výzkumu byla použita metoda kvalitativního výzkumu, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Pro vyhodnocení dat byl použit software ATLAS.ti, bylo provedeno otevřené kódování a následovala kategorizace dat.

Na základě provedeného výzkumu byly zodpovězeny jednotlivé výzkumné otázky i cíl práce. Z výzkumu vyplynulo, že jedinci opouštějící dětský domov v čerstvé plnoletosti či velmi mladém věku mají problémy vstoupit do samostatného života, především v oblasti financí, bydlení, zaměstnání, integraci do společnosti a ve vytváření sociálních vztahů. I přes intenzivní přípravu probíhající v dětských domovech je pro odcházející obtížné uspět v tak mladém věku ve společnosti bez jakékoli pomoci blízkého jedince, který by mohl být nápomocný při řešení problematických situací, ale i při řešení každodenních věcí.

Výsledky a zjištění této bakalářské práce mohou využít jak pracovníci zařízení ústavní a ochranné výchovy, tak studenti zdravotně sociálních a pedagogických oborů. Také by mohla být užitečnou pomůckou pro pracovníky OSPOD či další odborníky či laickou

veřejnost, kteří se o tuto problematiku zajímají.

Klíčová slova

rodina; ústavní výchova; dětský domov; odchod; integrace

Preparing Children for Leaving the Children's Home

Abstract

This bachelor thesis called *Preparing Children for Leaving the Children's Home* deals with the preparation of children growing up in children's homes for their independent leaving of the institution and their preparation for life in general, on the part of the educators. In addition, this bachelor thesis is concerned with the life stories of children who have already left the children's home. The main goal of this work is to discover how children are prepared for their independent life and whether, from the children's point of view, this preparation on the part of the children's home has been sufficient.

The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part describes the institutional education and its legislative frame, the children's home, the rights and duties of the children placed there and the whole process of leaving the children's home. Finally, some projects supporting the children who leave the children's home are listed.

The practical part of the thesis deals with researching the preparation of children for leaving the children's home, both from the educators' and the children's point of view. The research group consisted of nine educators working in unnamed children's homes in South Bohemia and four adults who grew up in a children's home. The research methods used were the method of qualitative research, the interview method and the technique of semi-structured interview. For evaluating the data the ATLAS.ti software was used, open coding was performed followed by data categorization.

On the basis of this research, both the individual research questions and the goal of the work were answered. As emerged from the research, the individuals leaving the children's home just after reaching their full age or at a very young age have problems entering their independent life, mainly in the area of finance, housing, employment, integration into society and creating social relationships. In spite of the intensive preparation taking place in children's homes, it is difficult for the leaving individuals to succeed in the society at such a young age without any help of a close person, who could be helpful in solving problematic situations but also in solving everyday issues.

The findings of this bachelor thesis can be used both by institutional and protective education workers and by the students of health and social studies and pedagogy. It could also be a useful aid for OSPOD workers and other specialists or the non-professional

public who are interested in these issues.

Key words

family; institutional education; children's home; leaving; integration

Obsah

Úvod	8
1 Ústavní výchova	11
1.1 Legislativní rámec ústavní výchovy.....	13
1.2 Sociálně-právní ochrana dětí v České republice	14
1.3 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy v České republice.....	16
1.4 Úskalí ústavní výchovy	18
2 Dětský domov	22
2.2 Práva a povinnosti dítěte v dětském domově.....	23
2.3 Prostředí dětského domova	26
2.4 Pracovníci v zařízeních ústavní výchovy	27
3 Proces odchodu dítěte z dětského domova	30
3.1 Legislativní ustanovení	31
3.2 Případová konference.....	32
3.3 Fáze procesu odchodu dítěte z dětského domova	33
3.4 Varianty bydlení po odchodu z dětského domova	34
3.4.1 Startovací byty	34
3.4.2 Domy na půl cesty	34
3.4.3 Azylové domy.....	35
4 Projekty podporující děti při odchodu z dětských domovů	36
5 Cíl práce a výzkumné otázky.....	38
5.1 Cíl práce	38
5.2 Výzkumné otázky.....	38
6 Metodika.....	39
6.1 Strategie výzkumu.....	39
6.2 Etika výzkumu	40
6.3 Výběrový soubor, harmonogram výzkumu.....	40

7	Výsledky	42
7.1	Charakteristika komunikačních partnerů	42
7.2	Kategorizace výsledků rozhovorů.....	43
8	Diskuse.....	70
9	Závěr	74
10	Seznam použitých zdrojů.....	76
11	Seznam příloh	81
12	Seznam zkratek.....	97

Úvod

Téma *Příprava dětí na odchod z dětského domova* jsem si zvolila proto, že mě od absolvované praxe v nejmenovaném dětském domově v Jihočeském kraji, v prvním ročníku na vysoké škole, velmi zajímá chod dětských domovů a osudy dětí v nich žijících. V dětském domově jsem poznala, že vše, co je známo o dětských domovech, není vždy pravda. Každé dítě, které vyrůstá v ústavní výchově, by si zasloužilo mít takové štěstí a vyrůstat v milující, plnohodnotné rodině.

Dětský domov je státní školské výchovné zařízení, které je zároveň jedním ze zařízení ústavní výchovy. Slouží k výchově dětí, o které se rodina z nějakého důvodu nemůže nebo nechce starat. V dětských domovech žijí děti, které nemohou vyrůstat ve své biologické rodině, a z nějakého důvodu nemohou být osvojeny a umístěny do náhradní rodinné péče, nebo ty, kterým byla soudem nařízena ústavní výchova. Dětem, žijícím v dětských domovech pochopitelně chybí mateřská láska a láska od svých biologických rodičů. V některých případech děti své rodiče jednou za čas pouze navštěvují, některé bohužel to štěstí nemají. Dětské domovy a zejména pracovníci v nich, se snaží přiblížit výchovu běžnému chodu rodiny a vynahradit dítěti vše, co mu díky životu v dětském domově chybí. V rámci výzkumu jsem se zaměřila na to, jakým způsobem se děti osamostatnily a integrovaly do společnosti po odchodu z dětského domova. Vstup do samostatného života je u dospělého člověka považován za jednu z největších životních změn, ve většině případů nám je v tomto okamžiku největší oporou naše biologická rodina, která nám poskytne užitečné rady a zkušenosti, v některých případech i finanční pomoc. U dětí, které opouští ústavní zařízení tomu tak není, ty se spoléhají pouze sami na sebe.

System náhradní péče v ČR je v dnešní době velmi často kritizován řadou odborníků a medií. Ti však poukazují na to, že zařízení ústavní péče je v České republice málo a jsou přeplněná. Také poukazují na to, že jedinci, kteří opouští ve své zletilosti zařízení ústavní nebo ochranné výchovy, nejsou dostatečně připraveni na samostatný život. U jedinců, kteří opouštějí zařízení, se v některých případech objevují sociálně patologické jevy, které jim přinášejí v samostatném životě značné problémy. Také však nezažívají po svém odchodu lehké období, velmi často řeší problémy s bydlením, zaměstnáním, financemi apod.

Ústavní výchově, především dětským domovům bych se chtěla i nadále věnovat. Z mého pohledu by mělo být v České republice věnováno ústavní výchově více pozornosti. Dětské domovy by se měly více soustředit na přípravu dětí na jejich samostatný život, aby i ony byly dobře připraveny na jejich budoucnost a zvládly se lépe integrovat do společnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Ústavní výchova

V případě, kdy se o dítě nemůže starat rodina, přechází tato povinnost na stát, ve kterém žije. Ústavní výchova neprobíhá pouze na území České republiky, můžeme ji nalézt i v ostatních státech, a to ve vyspělých či méně vyspělých. V zahraničí je ústavní výchova chápána totožně. Odloučení dětí od svých rodičů může nastat z mnoha důvodů. Mezi příčiny patří například smrt jednoho nebo obou rodičů, opuštění či neochota a neschopnost rodiny poskytovat péči (Better Care Network, 2013). V každém státě je určitý systém, na jehož základě stát vykonává péči o dítě. Systémy jednotlivých států se od sebe liší odlišnou legislativou, uspořádáním systému, poskytovanými službami (Křístek, 2017). V momentě, kdy jsou dost staré na to, aby opustily zařízení ústavní výchovy, se děti často ocitají zcela nepřipraveny na nezávislý život (Life after the orphanage: Listening to care-leavers in Latin America, 2020). Dle evropského soudu pro lidská práva se Česká republika řadí k zemím s nejvyšším počtem dětí a mládeže nacházející se v ústavních zařízeních (Křístek, 2017). V České republice se především v posledních zhruba 15 letech vedou intenzivní diskuse o tom, jak náhradní výchovu/péči o děti modernizovat a transformovat. Dlouhodobým cílem, který je vytyčován v mnoha souvisejících dokumentech, je snížení počtu dětí umístěných v zařízeních dlouhodobé péče, ale také nutnost se zaměřit na poskytování preventivní péče. Mezi hlavní cíle patří zejména přiblížení ústavní výchovy rodinnému prostředí, a to i vzhledem k zachování určité míry soukromí, platí také, že náhradní výchova by měla být vždy až posledním řešením (Pacnerová a Myšková, 2016).

Dle Jánského (2014) ústavní výchova představuje jednu z forem náhradní výchovy dítěte v případě, že výchova v rodině nesplňuje nebo ohrožuje správný vývoj dítěte. Ústavní výchovu lze také definovat jako „nezbytné opatření“. Podle Westphalové (2014) by ústavní výchova neměla být brána jako sankční opatření, ale jako zařízení pomáhající rodině a dítěti překonat krizové období (Westphalová et al., 2014). Názory odborníků na systém a funkci ústavní výchovy, včetně spolupráce s dalšími formami náhradní výchovné péče, se značně rozcházejí. Za jedinou shodu považují postavení rodiny při výchově. Mezi matkou a dítětem vzniká jedna z primárních citových vazeb, která je později rozšířena na okruh širší rodiny. Právě okruh rodiny je důležitým činitelem pro utváření samotné osobnosti dítěte. V negativní formě se rodina stává rizikovým faktorem pro jeho výchovu (Janský, 2014).

Od porevolučního roku se česká odborná veřejnost zabývala aktuálními trendy. Například Matoušek (1999), který apeloval na průběžné kontrolování ústavních zařízení ve světě. S blížícím se koncem pobytu v ústavní péči, již bylo věnováno více času na přípravu jedinců odcházejících do běžného života. Ústavní zařízení se snažily o méně časté střídání zaměstnanců a o podporující kontakt s biologickou rodinou dítěte.

Například v Rumunsku bylo z ústavní péče přemístěno 90 000 dětí, přičemž pouze 8 000 dětí opustilo do roku 2022 zařízení ústavní péče v rámci vládní strategie, a to proto, aby v Rumunsku nezůstaly žádné další instituce pro děti. Stejně tak i bulharská vláda se zavázala k národní strategii deinstitucionalizace všech svých dětí v nadcházejících letech (Deinstitutionalisation of Europe's Children, 2017).

Na území České republiky bylo ve školním roce 2020/2021 v provozu celkem 203 zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a zařízení preventivně výchovné péče s celkovou kapacitou 7 402 lůžek (MŠMT, 2021). V těchto zařízeních nejsou zahrnuta dětská centra, která spravuje ministerstvo zdravotnictví. Značně zmiňovaným problémem je fakt, že až u 27 % dětí v ústavní výchově bylo zjištěno buďto sluchové, zrakové, tělesné či mentální postižení. Jsou zde zahrnuty i děti s poruchami autistického spektra a poruchami učení (FICE, 2018).

Následující tabulka shrnuje konkrétní počty zařízení ústavní péče v České republice.

Tabulka 1: Počty zařízení ústavní a ochranné výchovy v České republice v roce 2020/2021

Zařízení:	Počet v ČR:
Diagnostický ústav	13
Dětský domov	137
Dětský domov se školou	28
Výchovný ústav	25
Dětské centrum	25

Zdroj: MŠMT, 2021

Následující graf 1 znázorňuje vývoj počtu dětí umístěných v zařízeních ústavní a ochranné výchovy od školního roku 2005/2006 do současnosti. Graf naznačuje skutečnost, že se přístup k ústavní výchově v Česku mění ve srovnání s předcházející

dekádou. Ve školním roce 2021/2022 bylo do ústavních zařízení umístěno celkem 6 234 dětí.

Graf 1 Vývoj počtu dětí umístěných v zařízeních ústavní a ochranné výchovy

Zdroj: MŠMT, 2021

1.1 Legislativní rámec ústavní výchovy

V České republice je legislativní rámec ústavní výchovy velmi obsáhlý, najdeme ho zejména v zákoně č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník; především §971, §972 a §974 a v zákoně č.218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Výkon ústavní výchovy je upraven v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Zařízení Ministerstva práce se řídí zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách. Dále je to Zákon č. 359/99 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, především nezletilých, zmiňující: *ochranu práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině* (Zákon č. 359/1999 Sb., § 1, odst. 1).

O jejím schválení rozhoduje soud na základě zjištěných podkladů o výchově dítěte v rodině. Důvodem rozhodnutí o ústavní výchově je neschopnost rodičů zajistit řádný

vývoj dítěte, jeho psychický a tělesný stav a sociálně-patologické jednání v rodině (tolerování dítěti užívat drogy, alkohol, záškoláctví apod.) (Westphalová et al., 2014). Než soud rozhodne o zařazení dítěte do ústavní péče, je nutno nejdříve prozkoumat, zda není možné dítěti zajistit náhradní výchovnou péči (Slomek, 2010). Soud zjišťuje, do jaké míry byla předem navržená opatření účinná nebo zda není možnost svěřit dítě do péče fyzické osoby (Westphalová et al., 2014). Občanský zákoník, konkrétně § 971 uvádí, že nedostačující bytové podmínky v místě bydliště nemohou být pro soud důvodem k rozhodnutí o ústavní výchově, pokud rodiče nebo zákonní zástupci dítěte plní ostatní rodičovské povinnosti (zákon č. 89/2012 Sb., §971).

Soud při nařízení ústavní výchovy přihlíží k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Dbá na umístění dítěte do nejbližšího zařízení od bydliště rodičů nebo osob jemu blízkých, a to i v případě, kdy se jedná o přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní výchovy (zákon č. 89/2012 Sb., §971). Podle § 972 občanského zákoníku může být ústavní výchova nařízena na dobu tří let, je ji však možné prodloužit, pokud důvody nařízení nadále trvají. Ústavní výchovu lze prodloužit opakovaně, a to vždy nejdéle na 3 roky. Podle § 973 občanského zákoníku je soud povinen jednou za šest měsíců znovu přezkoumat důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena a zjistit, zda nemůže být dítěti poskytnuta náhradní rodinná péče.

Pokud nastane možnost dítěti zařadit jinou péči, soud ústavní výchovu zruší a rozhodne, do jaké péče bude dítě svěřeno. Pokud se rozhodne o svěřením dítěte do péče budoucího osvojitele, podle § 823 nebo § 829, ústavní výchova se přeruší (zákon č. 89/2012 Sb., § 973). Zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy zajišťují náhradní péči dětem zpravidla ve věkovém rozmezí od 3 do 18 let, případně do 19 let, a to v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání. Plné přímé zaopatření je poskytováno na základě žádosti i osobám, s již ukončenou ústavní výchovou, připravující se na budoucí povolání, a to do věku 26 let (Zákon č. 109/2002 Sb.). Celou problematikou se zabývá sociálně-právní ochrana dětí (Zákon č. 359/1999 Sb.).

1.2 Sociálně-právní ochrana dětí v České republice

Oblastí sociálně-právní ochrany dětí se zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dle Špeciánové (2007) je sociálně-právní ochrana dětí cílená činnost, upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, usilující

zejména o zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj, řádnou výchovu a ochranu oprávněných zájmů dítěte, což by mělo směřovat k obnovení narušených funkcí rodiny.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí upravuje vztah mezi orgány a sociálně právní ochranou dítěte a zařízeními, postup při umístování dítěte a výchovná a jiná opatření prováděná v zařízeních (Zákon č.359/1999 Sb.). Dále zákon č. 359/1999 Sb., upravuje funkci orgánu sociálně-právní ochrany dětí v případě, kdy soud nařídí ústavní nebo ochrannou výchovu. Mimo jiné je soud povinen poskytnout patřičnou pomoc a podporu dítěti a jeho rodičům. Podpora a pomoc má směřovat k progresivnímu uspořádání rodinných vztahů tak, aby se dítě mohlo co nejdříve vrátit ke své rodině, což je podporováno pracovníky OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí), kteří se snaží poskytnout rodičům pomoc prostřednictvím odborných poradenských služeb v souladu s obsahem zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb.). Dále dle zákona č. 359/1999 Sb., má kvalifikovaný zaměstnanec orgánu sociálně-právní ochrany dětí na starost zpracovávat a aktualizovat individuální plán ochrany dítěte, které je umístěno v ústavní či ochranné výchově, sledovat průběh pobytu, a jednou za 3 měsíce navštívit dítě přímo v zařízení, kde je umístěno. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů rozlišuje poskytování sociálně-právní ochrany dětí na dva typy (Zákon č. 359/1999 Sb.). Dle zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů (§ 2, odst. 1) prvním typem je sociálně-právní ochrana v plném rozsahu a druhým typem je sociálně-právní ochrana v nezbytném rozsahu. Na poskytnutí sociálně-právní ochrany v plném rozsahu mají právní nárok děti bez ohledu na státní občanství, které jsou trvaleji a pevněji vázány k území České republiky (Špeciánová, 2007). Sociálně-právní ochranu v plném rozsahu provádějí orgány sociálně-právní ochrany dětí, mezi které řadíme krajské úřady; obecní úřady obcí s rozšířenou působností; obecní úřady a újezdní úřady; Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočky pro hlavní město Prahu a Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí poskytující sociálně-právní ochranu dětem ve vztahu k cizině (Zákon č. 359/1999 Sb., § 3,4, odst. 1). Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (§ 4, odst. 2) je třeba rozlišit subjekty, které sociálně-právní ochranu poskytují, ale nejsou orgány. Mezi tyto činitele se řadí kraje a obce v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.

Druhým typem je dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů sociálně-právní ochrana poskytnuta v nezbytném rozsahu. Ochrana je poskytována dětem bez jakékoli péče, které se ocitly na území České republiky, ale také v případě, že jejich život je vážně ohrožen či narušen (Zákon č. 359/1999 Sb., §37, odst. 1). V takovém případě je Obecní úřad povinen učinit opatření k ochraně života dítěte a zabezpečit uspokojení základních potřeb dítěte, včetně zdravotních služeb. Nezbytnými opatřeními v tuto chvíli jsou podání návrhu na zařízení předběžného opatření, podání návrhu na ustanovení poručníka nebo opatrovníka dítěte, podání návrhu na ústavní výchovu dítěte a zprostředkování umístění dítěte v azylovém zařízení (Zákon č. 359/1999 Sb., §37 odst. 2, 3).

1.3 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy v České republice

Diagnostické ústavy

Diagnostické ústavy, podle zákona č. 109/2012 Sb. mají zásadní postavení v systému ústavních zařízení v České republice zajišťujících výchovu ohrožených dětí od 3 do 18, respektive 19 let (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Do diagnostického ústavu (dále „DÚ“) jsou přijímány děti s předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochranou výchovou (Zákon č. 109/2002 Sb.). Dítě může být do zařízení umístěno i na žádost rodičů či jiných osob odpovědných za jeho výchovu (Matoušek, 2008). Péče však může být poskytnuta i dětem na útěku z jiných zařízení nebo z místa dočasného pobytu (Jedlička et al., 2015). Dle autora je nařízený pobyt dítěte v zařízení soudem, ale v některých případech může být i dobrovolný. To se vyskytuje jen v malém počtu případů. Dle potřeb dítěte plní DÚ úlohu diagnostickou, terapeutickou, výchovnou, vzdělávací a sociální. Dítě je do DÚ umístěno zpravidla na maximálně osm týdnů, kde je přiřazeno do výchovné skupiny čítající 4-8 dětí (Zákon č. 109/2002 Sb.). Po uplynutí osmi týdenního pobytu je dítě zařazeno buďto do ústavu, nebo zpět do rodiny. Jedinci jsou do diagnostických ústavů přijímáni na základě rozhodnutí soudu či na základě žádosti zákonných zástupců dítěte (Křístek, 2017). Skupiny v diagnostických ústavech nazýváme výchovné (Pacnerová, 2012). V rámci povinné školní docházky navštěvuje školu nacházející se v areálu DÚ. Úkolem ústavů je zpracovat komplexní diagnostiku dítěte na základě dvouměsíčního výchovně-terapeutického pobytu a vymezit výchovné a vzdělávací priority dítěte (Janský, 2014). Pokud soud rozhodne o umístění dítěte do zařízení, je nutné provést

komplexní vyšetření dítěte, které obsahuje zdravotní stav dítěte, program rozvoje osobnosti, školní výsledky včetně posledního vysvědčení, především však soudní spisy (Křístek, 2017). Poté DÚ zjistí kapacity jednotlivých zařízení, a dítě umisťuje do dětského domova, dětského domova se školou nebo výchovného ústavu (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Dětské domovy

Dětské domovy (dále „DD“) patří do skupiny školských zařízení pod správou MŠMT ČR a probíhá zde výkon ústavní výchovy podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. DD zajišťuje dětem výchovně vzdělávací a sociální. Děti jsou do DD umisťovány zpravidla ve věku od 3 do 18 let, nejdéle do 26 let, a to v případě systematické přípravy na budoucí povolání. Zařízení nabízí péči i nezletilým matkám spolu s jejich dětmi. Děti jsou rozdělovány do skupin, nazývané rodinné skupiny, které jsou zpravidla složeny z chlapců i dívek různého věku (Zákon č. 109/2002 Sb.). Dětským domovům se podrobněji v této práci věnuji v kapitole 2.

Dětské domovy se školou

Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, je účelem DDŠ zajistit péči dětem s nařízenou ústavní nebo ochranou výchovou a taktéž dětem, u kterých se projeví závažné duševní poruchy nebo poruchy chování, jež vyžadují specifickou výchovnou péči. Do zařízení jsou umisťovány děti ve věku od 6 let až po ukončení povinné školní docházky, kde je součástí školského zařízení příslušný typ školy (zákon č. 109/2002 Sb.). Do jedné třídy dochází žáci v maximálním počtu 14. Pokud se jedná o pracovní činnost, pak je počet žáků snížen na 8 (maximálně) s přihlédnutím na jejich potřeby a zdravotní stav (vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních). Pokud v průběhu povinné školní docházky pomínou důvody, pro které bylo dítě do školy (zřízené při dětském domově) umístěno, je povinnost ředitele zažádat o přeložení dítěte do školy mimo zařízení DDŠ (Zákon č. 109/2002 Sb.). Jestliže však u dítěte postupují závažné výchovné problémy i po ukončení povinné školní docházky, je dítě přemístěno do výchovného ústavu, kde je součástí střední škola (FICE, 2018). Základní organizační jednotkou je takzvaná „rodinná skupina“ po 5 a nejvíce 8 dětech různého věku a pohlaví. Pokud se jedná o sourozence, ti se zařazují do jedné rodinné

skupiny, ve výjimečných případech je možné zařadit sourozence do různých rodinných skupin z výchovných důvodů (Westphalová et al., 2014).

Výchovné ústavy

Výchovné ústavy pečují o děti starší patnácti let, které mají závažné poruchy chování a u nichž byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova, nebo o děti, které vyžadují výchovně-léčebnou péči. Péče je poskytována i nezletilým matkám spolu s jejich dětmi. (Zákon č. 109/2002 Sb., §14, odst. 1). Dle tohoto zákona může být do výchovného ústavu umístěno také dítě starší dvanácti let s nařízenou ústavní výchovou, a to z důvodu projevu závažné poruchy, kvůli které dítě nemůže být umístěno do dětského domova se školou (Zákon č. 109/2002 Sb., §14 odst. 3). Základní organizační jednotkou je výchovná skupina po pěti (nejméně) a 8 (nejvíce) dětech. Umisťovány do skupin jsou podle výchovné, vzdělávací a zdravotní stránky. Ve výchovném ústavu lze zřídit nejvíce 6 výchovných skupin (Zákon č. 109/2002 Sb., §4 odst. 1, 2).

1.4 Úskalí ústavní výchovy

Ústavní výchova s sebou přináší několik možných rizik. I přes rizika, která hrají v ústavní výchově velkou roli, je pro některé jedince tou nejlepší volbou a možným „východiskem“. Jedinci mají možnost přípravy na budoucí život (Janský, 2014). U dětí vyrůstajících v institucionální péči se setkáváme s častými problémy deprivace a subdeprivace (Běhounková, 2012). Deprivace se dotýká všech stránek lidského života. Jedná se především o strádání jedince v oblasti biologických, sociálních a psychických potřeb (Běhounková, 2012).

Z pohledu Janského (2014) není ústavní výchova vždy optimálním řešením. Ale vzhledem k častému selhání při umisťování dětí do pěstounské péče, kdy bývá velké procento dětí vráceno, je mnohdy jediným reálným řešením. Na jedné straně je prostřednictvím ústavní výchovy dítě chráněno od rozvráceného rodinného systému a je mu poskytnuto kvalitní sociální zabezpečení, na straně druhé vytyčuje tato výchova normy, díky kterým si děti začínají, v některých případech, vůbec poprvé uvědomovat odpovědnost za své chování (Janský, 2014). *Problematika ústavní výchovy je celospolečenský problém, který souvisí se sociálním klimatem společnosti, odráží aktuální hodnoty, postoje, názory, ekonomické možnosti a v neposlední řadě i politické priority. Vyjadřuje úroveň sociálního citění, priority výchovných cílů, včetně kvality*

školského systému i postavení rodiny a reálných možností její podpory. To vše přímo či nepřímo ovlivňuje ve svém důsledku rozsah a kvalitu péče poskytovanou dětem v rámci zařízení pro výkon ústavní péče (Janský, 2014, s. 115).

Dle Novotného (2015) představuje ústavní výchova specifické sociální prostředí, vyznačující se řadou charakteristik, jež mají vliv na vývoj dětí umístěných v zařízeních. Ústavní výchova nedokáže dětem poskytnout dostatečný typ péče a stimulace, který je pro ně potřebný, ke správnému psychickému a fyzickému vývoji. Novotný (2015) tvrdí, že v současnosti je popsáno hned několik základních oblastí, kde se zkoumá vliv prostředí ústavní péče na vývoj a osobnost dítěte.

Mezi základní oblasti patří fyzický růst, jenž je u dětí, které strávily v ústavní výchově první roky svého života, často zpomalený (Novotný, 2015). Projevuje se to zejména v měřítkách váhy, výšky a obvodu hlavy. Fyzické účinky jsou často dlouhodobé. U dětí s vážnou deprivací přetrvávající až do 15 let věku (Novotný, 2015). U deprivovaných dětí předškolního věku přetrvává povrchnost citových vztahů. Jejich touha někomu patřit je výrazná, proto se často upínají na ženy, které o ně pečují. Dožadují se takzvané „nové maminky“. Často nejsou připraveny na povinnou školní docházku, proto je potřeba ji o rok oddálit. Některé deprivované děti, i přes jejich vysokou inteligenci, mají ve školním věku horší prospěch. Není tomu tak jen v zanedbaných rodinách, ale i v dětských domovech, kde jsou děti v mimoškolní době v péči vychovatelů (Novotný, 2015).

Na dětech vychovávaných v zařízeních ústavní výchovy, konkrétně v dětských domovech, byly objeveny známky psychické deprivace. Na základě této skutečnosti by se mohlo uvažovat o zrušení dětských domovů, což je z praktického hlediska téměř nemožné, a proto se potýkáme i s určitými nedostatky ústavní výchovy, na které se zaměřuje například Langmeier (2011). Hlavním problémem ústavní výchovy je hospitalismus, jakožto institucionální deprivace neboli skleníkový efekt (Běhounková, 2012). Autorka dále tvrdí, že dítě je tak moc adaptováno do umělého prostředí, a že v mnoha případech může později nastat problém se zařazením do „běžného“ života. Dítěti je v zařízení poskytována všechna potřebná péče, například vaření, praní, uklízení, žehlení. Je finančně zajištěno, je mu zařizována práce i mimopracovní aktivity. Dítě se po většinu jeho času setkává pouze s ostatními dětmi a s personálem zařízení.

Jak už bylo okrajově zmiňováno, deprivace a subdeprivace je dle autorky dalším společným příznakem dětí umístěných v ústavním zařízení. Tento symptom vzniká zejména u dětí dlouhodobě odloučených od hlavní pečující osoby, nedochází u nich k dostatečné náhradě. Výsledkem dlouhodobé deprivace je hluboké narušení vývoje dítěte. Rozdíl mezi deprivací a subdeprivací je takový, že subdeprivace je takzvanou nižší formou způsobenou nedostatečnou empatií vůči dítěti (Běhounková, 2012, s. 50). Folda (2009) poukazuje na problematiku dětí žijících v dětském domově. Potýkají se s mnoha problémy, jako jsou například nesamostatnost a nepřipravenost se postarat samy o sebe. Děti tráví většinu svého volného času v prostorech zařízení a prakticky neznají život mimo domov, což má negativní vliv na jejich psychosociální vývoj. Častými případy jsou konflikty ze strany dětí, protože se neorientují v obvyklých způsobech chování a mnohdy nejsou schopné respektovat autority jiných osob. Z výše uvedených příkladů vyplývá, že některé děti z dětských domovů nejsou v šesti letech dostatečně připravené na nástup do školy (Langmeier, 2011, s. 103).

Kritice doktríny paternalistického, jinak řečeno opatrovnického přístupu k dětem, v kontextu realizace ústavní výchovy a připravovaných změn věnuje pozornost Hofschneiderová (2017), která uvádí, že odborná i politická fóra, řešící problematiku ohrožených dětí a systému veřejnoprávní ochrany dětí, už dlouhou dobu upozorňují na potřebnost novely zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Na přípravě novelizace se ve velké míře podílí profesní organizace sdružující představitele školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a středisek výchovné péče. Svou funkci rovněž plní poslanci, kteří jsou součástí Podvýboru pro náhradní výchovnou péči. Mimo zmíněná opatření se můžeme domnívat, že novela bude zaměřena na prohloubení specializace jednotlivých školských zařízení, o kterém bylo opakovaně hovořeno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (které je také jedním z doporučení tematické zprávy České školní inspekce Kvalita výchovně-vzdělávací činnosti v zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy ze dne 4. května, roku 2017). Zde popsané navrhované změny nezapřou jediné, a to naprostou ignoraci právních dimenzí problematiky veřejnoprávní ochrany ohrožených dětí, které odpovídají plnému přesvědčení, že děti sice mají práva, ta však nemohou, respektive by neměla převážet nad potřebou jejich „výchovy“.

System veřejnoprávní ochrany dětí v České republice nezapře svou podobu i způsobem fungování své kořeny, které jsou zatnuté velice hluboko, a to v autoritářském státoprávním uspořádání československého státu před rokem 1980. Česká republika se tak namísto přibližování se standardu přístupu k dětem, které jsou uplatňovány v západních demokratických zemích a vyplývají z Úmluvy o právech dítěte (vyhláška č.104/1991 Sb.) vydává na cestu, která směřuje spíše k odklonu od základních principů liberálního demokratického právního státu, zejména pokud se jedná o postavení ohrožených dětí a také dospívajících dětí v České republice. Tento článek si klade za cíl dostat připravované změny do povědomí široké veřejnosti, které je v České republice bohužel v oblasti ochrany práv dětí velmi často přehlížen (Hofschneiderová, 2017).

I přes to, že počet dětí, žijících v ústavní péči v České republice klesl o 34%, zůstává počet i nadále vysoký. Vínou je především nedostatečný pokrok v deinstitucionalizaci v případě dětských domovů, které poskytují dětem bez zdravotního postižení či poruch chování, pobytovou péči a zároveň tvoří největší část ze systému ústavní péče o děti. Mezi roky 2001 a 2017 počet dětí v dětských domovech klesl o 8%. V tomto období došlo k úbytku dětí v populaci, ale i přes to počet dětí v dětských domovech v přepočtu na 10 000 dětí v populaci se mezi roky 2001 a 2017 téměř vůbec nezměnil a zůstal na úrovni 27 dětí v dětských domovech v přepočtu na 10 000 dětí ve věkovém rozmezí od 3 do 18 let. Stále bude existovat potřeba chránit děti, které jsou určitým způsobem zneužívány nebo zanedbávány. Naplnění této potřeby může vyžadovat dočasné nebo trvalé oddělení dětí od jejich biologických rodičů. Informace v této zprávě ukazují, že v případě významné části z 23 000 ohrožených dětí, které vyrůstají v České republice aktuálně v odloučení od svých rodičů, často v zařízeních s negativními dopady, je možné mít tedy pochybnosti o tom, zda umístění dítěte mimo rodinu bylo opravdu nezbytně nutné. Je třeba, aby odborníci a tvůrci politik v České republice přehodnotili svůj vlastní přístup k podpoře ohrožených dětí a aby posoudili, zda není od svých biologických rodin oddělováno více dětí, než je potřebné. Je to nesmírně nutné už jen vzhledem k vysoké míře umístěných dětí v ČR ve státní péči v porovnání s jinými rozvinutými zeměmi (Lumos, 2018).

2 Dětský domov

Dětské domovy mají v oblasti školských zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu osobitě postavení. Jejich prostřednictvím stát zabezpečuje náhradní výchovnou péči nezletilým dětem, jejichž situace takový druh společenské pomoci vyžaduje (Veřejný ochránce práv, 2017).

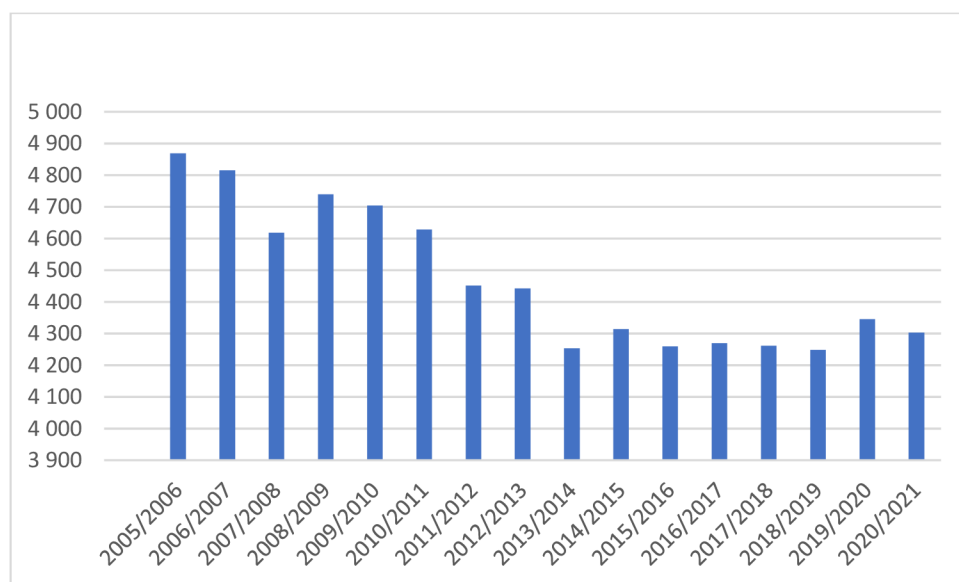
Hlavním zřizovatelem dětských domovů je stát, zastoupený MŠMT a kraji jako samosprávnými celky. Mezi menší zřizovatele jsou řazeny církve a privátní sektor (Vávrová et al., 2015). Kompetence ke kontrole činnosti dětských domovů má zejména Česká školní inspekce, dodržování práv dítěte kontroluje zařízení Orgán sociálně právní ochrany dětí, Okresní státní zastupitelství dozoruje na dodržování právních předpisů, hospodaření s finančními prostředky má na starosti kraj, další dohled vykonává Krajská hygienická stanice, kontrolu při nakládání s osobními údaji provádí Úřad pro ochranu osobních údajů a dodržování práv dětí v zařízeních pozoruje Veřejný ochránce práv. Další činnosti dětského domova kontrolují kompetentní instituce k tomuto výkonu (Pacnerová et al., 2015).

Dětské domovy se starají o děti bez závažných poruch chování, které nemohou být vychovávány ve své vlastní rodině (Janský, 2014). Dle Radvanové et al. (2015) by měla být ústavní výchova pro tyto osoby a jejich rodiny krajním řešením v oblasti náhradní výchovy. Jak již bylo zmiňováno, do zařízení jsou umísťovány děti ve věku od 3 do 18 let. Možnost umístění je i pro nezletilé matky spolu s jejich dětmi (Slomek, 2010). Pokud se jedná o sourozence, obecní úřad obce s rozšířenou působností má povinnost dohlédnout na to, aby byly umístěny do stejného zařízení (Zákon č. 359/1999 Sb.). Co se týče struktury dětského domova, je dána zákonem č. 109/2002 Sb. Děti jsou rozděleny do tzv. rodinných skupin, ve kterých se nachází šest až osm dětí. Nedílnou součástí této kapitoly je přiblížení rodinné skupiny. Dětské domovy se snaží o to, aby její složení, denní režim, komunikace ve skupině a hospodaření, bylo co nejvíce přiblíženo způsobům běžného rodinného života (Pilař, 2004). Při rozdělování dětí do jednotlivých rodin se nezohledňuje věk, pohlaví. Proto jsou rodiny ve většině případů různorodé. Pokud se jedná o sourozence, zde se klade důraz na to, aby sourozenci byli ve stejné rodinné skupině (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Bendl et al. (2015) tvrdí, že je nezbytné, aby vychovatelé výchovně působili v době, kdy nejsou děti ve škole, tedy v čase před odchodem dítěte do školy a po jeho návratu

tady je kladen důraz na přípravu na vyučování a nacvičování sebeobsluhy, což zahrnuje hygienické návyky, udržování pořádku ve vlastních pokojích, ve vlastních věcech, učení se domácím pracovním činnostem apod. Autor dále uvádí, že je nezbytné dětem zajistit smysluplné trávení volného času, jako je například čas pro relaxaci, pohybové a zábavné činnosti, další rozvoj těchto činností, a to jak v zařízení, tak i mimo něj. Využívání prostředí mimo dětský domov je pro socializaci dítěte velmi důležité. Zejména v dnešní době se klade velký důraz na to, aby dětské domovy nebyly uzavřenou institucí, ale institucí, která se snaží poskytnout dětem svobodu v rámci možností, jejich věku a individuálních možností.

Graf 2: Následující graf znázorňuje vývoj počtu umístěných dětí v dětských domovech od školního roku 2005/2006 do školního roku 2020/2021.

Zdroj: MŠMT, 2021

2.2 Práva a povinnosti dítěte v dětském domově

Jak již bylo v předchozích kapitolách zmiňováno, důležitým člověkem v životě dítěte umístěného v zařízení je ředitel. Má ve vztahu k dítěti řadu oprávnění, avšak ani ta nejsou neomezená (Hofschneiderová a Holoubková, 2016). Základním nástrojem pro práci s dětmi v dětských domovech je individuální plán daného dítěte, který se dle zákona označuje jako program rozvoje osobnosti. Individuální plán je zpracováván sociálním pracovníkem v zařízení či pracovníci OSPOD. Čím je dítě starší a vyspělejší, tím více by se mělo podílet na tvorbě individuálního plánu a určovat jeho obsah.

Povinnost ředitele zařízení je seznámit dítě s jeho právy a povinnostmi, které musí obsahovat vnitřní řád zařízení. Ty jsou rovněž k nalezení i v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. V některých případech se stává, že vnitřní řád zákonu plně neodpovídá. V takovém případě se části, které jsou v rozporu se zákonem, nesmí vůbec aplikovat. Typickým příkladem tohoto stavu je využívání oprávnění v rámci systému odměn a trestů dětí za jejich chování v ústavu a plnění jejich povinností. Jedná se zejména o právo na dovolenku, propustku pro pobyt u rodičů; právo na návštěvu rodiče nebo jiné osoby blízké; právo na návštěvu dalších osob – např. kamarádů; právo na samostatnou vycházku; právo na své osobní věci; právo na přístup k internetu.

V případě, že dítě s rozhodnutím ředitele zařízení o povolení nesouhlasí, může podat odvolání, které je ředitelem adresováno krajskému úřadu k vyřízení (Hofschneiderová a Holoubková, 2016).

Právo na dovolenku, propustku pro pobyt u rodičů

Ustanovení navazuje na §15 odst. 1 písm. b) bývalé vyhlášky č. 64/1981 Sb., podle které mohl ředitel zařízení výjimečně dovolit mládeži dočasný pobyt u zákonných zástupců po předběžném písemném vyjádření orgánu péče o děti okresního národního výboru, v jehož územním obvodu mají rodiče dítěte trvalé bydliště. *V rámci zákona o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy dnešní úprava souvisí samozřejmě s § 26 odst. 1 písm. c) a odst. 3 („zákonní zástupci dítěte“ nebo jiné osoby dítěti blízké „mají právo na udržování kontaktu s dítětem, nebrání-li tomu závažné okolnosti ohrožující dítě), s § 23 odst. 1 písm. a) („ředitel je oprávněn povolit dítěti za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem pobyt mimo zařízení“) a písm. e) („ředitel je oprávněn zakázat nebo přerušit návštěvu osob odpovědných za výchovu nebo jiných osob v zařízení v případě jejich nevhodného chování, které by nepříznivě působilo na výchovu dětí“). Rovněž tak je provázáno s § 30 zák. o soc.-práv. ochraně dětí („ředitel ústavního zařízení může jen po předchozím písemném souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností povolit dítěti, které je v ústavním zařízení umístěno na základě rozhodnutí soudu, pobyt u rodičů“)* (Křístek, 2017).

V dětských domovech se můžeme poměrně často setkat s rozhodnutím ze strany ředitele nebo některého z vychovatelů, že tentokrát nebude moci dítě odjet na víkendový pobyt

ke svým rodičům z důvodu nevhodného chování v zařízení. Tento přístup je však nezákonný. Ředitel zařízení je vázán stanoviskem pracovnice z OSPOD, které se vyjadřují k tomu, zda je pobyt dítěte u svých rodičů možný či ne. Pokud je tedy pobyt dítěte zamítnut, je nutnost vydat správní rozhodnutí s uvedenými důvody o zamítnutí. Pokud má tedy dítě zájem o dovolenku, musí k tomu učinit následující kroky. Dítě podá písemnou žádost řediteli, popřípadě mohou podat žádost i rodiče dítěte. Ředitel má poté povinnost s touto žádostí oslovit OSPOD a vyžádat si jejich stanovisko, které je pro ředitele zařízení závazné. Na základě tohoto stanoviska ředitel pobyt buďto povolí nebo zamítne (Hofschneiderová a Holoubková, 2016).

Právo na návštěvu rodičů a jiných blízkých osob

Právo na návštěvu rodiny nebo jiných příbuzných je téměř neomezené. V dětských domovech se setkáváme s tím, že zařízení mají vyhrazené dny a hodiny, kdy jsou návštěvy povoleny. To však odporuje zákonu, proto by se podobná ustanovení v zařízení neměla objevovat. Ředitel zařízení má právo zákazu návštěvy jen v případě, pokud se rodiče či jiné blízké osoby dítěte dopustí nevhodného chování, které by nepříznivě působilo na výchovu dítěte.

Právo na osobní věci

Osobními věcmi se v dětských domovech rozumí zejména mobilní telefon, vlastní oblečení, kosmetika, knížky atd. Ředitel může dítěti věci zabavit jen v takovém případě, pokud určitá věc ohrožuje výchovu dítěte, zdraví nebo bezpečnost. Žádná věc nesmí být dítěti zabavena z důvodu trestu. Zejména ne taková věc, jako je mobilní telefon, protože právě ten je pro dítě důležitým zdrojem kontaktů s okolním světem, včetně rodičů dítěte. Veřejná ochránkyně práv vyjádřila nesouhlas s postupem, kdy děti musí během pobytu v zařízení odevzdávat své mobilní telefony a nemít k nim přístup (Hofschneiderová a Holoubková, 2016).

Právo na odchodné

Právo na odchodné je velmi důležité a diskutované. Jde tedy o věcný dar v případě, kdy se dítě stalo dospělým a opouští dětský domov. Konkrétní částku odchodného upravuje vyhláška, jež stanovuje výši až 25 000 Kč. V praxi je to však problém, protože až 25 000 Kč může znamenat, že odchodné by se mohlo pohybovat od 0 Kč do 1000 Kč. Bohužel i k takovým případům v některých zařízeních dochází.

Při odchodu je pro děti důležité, aby měly kam jít, měly zajištěné bydlení a dostatečné prostředky pro pokrytí základních potřeb (strava, základní ošacení apod.). V takových případech hrozí, že děti danou částku velmi rychle utratí, neboť se jedná pouze o jednorázovou částku. Proto je důležité, aby bylo dětem s dostatečným předstihem vybrané místo, kam půjdou bydlet. Dále pomoc při vyřízení sociální dávky. Ředitel a pracovníci v zařízení mají povinnost dětem před odchodem pomoci zařídit bydlení a zaměřit se na to, aby děti odcházely zabezpečené (Hofschneiderová a Holoubková, 2016).

2.3 Prostředí dětského domova

Prostředí, ve kterém vyrůstáme a žijeme, má značný vliv na formování naší osobnosti a ovlivňuje naše jednání. Každé prostředí má dvě stránky. První je stránka materiální (věcná, prostorová) a druhou sociálně psychická (osobnostně vztahová) (Kraus, Poláčková, 2001).

Materiální (věcnou, prostorovou) stránka prostředí se může vyznačovat tím, jaký má dané prostředí prostor, jaké vybavení se v něm vyskytuje a také klademe důraz na umístění dětského domova (Kraus, Poláčková, 2001). Autoři tvrdí, že dětský domov poskytuje dětem plné přímé zaopatření, zejména stravování, ubytování, ošacení, učební potřeby a pomůcky, úhradu nákladů na vzdělání, kapesné, úhradu nákladů na dopravu apod. Tímto způsobem tedy dětský domov zajistí děti po stránce materiální a zároveň v nich vzbuzuje pocit klidu a jistoty. Musíme ale upozornit i na problematiku nadměrného materiálního uspokojování, na kterou poukazuje řada českých i zahraničních autorů (Škoviera, 2007; Pacnerová, 2012; Veřejný ochránce práv, 2011). Děti přicházejí do dětských domovů často z prostředí, respektive rodiny, kde tyto potřeby nebyly dostatečně uspokojovány. Během pobytu v dětském domově se mnohé z dětí setkávají s nadstandartními materiálními podmínkami. Ty jsou v některých případech tak vysoké, že si takové může jen stěží dovolit průměrná česká rodina, a to drahé oblečení, hračky, informační technologie, zahraniční zájezdy apod. Autoři tvrdí, že snaha o nahrazení funkční rodiny materiálními požitky, má negativní vliv na děti. Hodnotový žebříček je deformován a dítě si svých věcí neváží. (Škoviera, 2007; Pacnerová, 2012).

Dětské domovy nebyly ve většině případů stavěny pro svůj účel. Máme proto DD v bývalých zámcích a obytných rezidencích, školách apod. Napodobit proto rodinné prostředí je v dětských domovech obtížným úkolem. V některých DD se děti i dnes

stravují ve společné jídelně. Nachází se zde kanceláře, klubovny a tělocvičny, a to už je v takovém případě něco, co nemůže již ze své podstaty vytvářet pocit domova (Kraus, Poláčková, 2001).

Druhou stránkou, jak už bylo zmíněno, je stránka sociálně-psychologická. Ta má větší vliv na školní úspěšnost klientů dětských domovů. Je určena lidmi, kteří se nacházejí v daném prostředí v danou chvíli a rovněž strukturou vztahů mezi nimi. Celkem můžeme rozlišit tři typy subjektů (vychovatel, děti, biologické rodiny dětí), dále vzájemné vztahy a interakce mezi jednotlivci v různých rolích (Kraus, Poláčková, 2001).

2.4 Pracovníci v zařízeních ústavní výchovy

Všechna zařízení ústavní výchovy, i přes povinnosti uložené příslušnými zákony, musí zaměstnávat pracovníky a také odborníky na pozicích pedagogických i nepedagogických. Požadavky kladené na pracovníky a také kompetence těchto pracovníků vymezuje platná legislativa. Dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících musí všichni pedagogičtí pracovníci působící v zařízeních ústavní výchovy prokázat adekvátní požadované vzdělání a k tomu psychickou způsobilost k tomuto zaměstnání. Pracovníci mají povinnost podstoupit psychologické vyšetření, jehož výsledkem je (aktuálně) psychologický posudek, který platí doživotně. V průběhu výkonu profese mohou nastat pochybnosti o psychické způsobilosti, pak může ředitel zařízení požádat o nový posudek (Křístek, 2017).

Pracovníci zařízení

Pracovníci zařízení jsou pro děti z dětských domovů velmi potřební. Jejich úkolem je zastupovat to, co je pro děti nejdůležitější, a to je rodina. Dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, jsou pedagogickými pracovníky ti, kteří vykonávají přímou pedagogickou činnost. Konkrétně vykonávají činnost výchovnou, vyučovací, speciálně pedagogickou, ale i pedagogicko-psychologickou (Křístek, 2017).

Vedoucím celé organizace je ředitel, zastupující zařízení navenek. Ředitel zařizuje, aby veškeré náležitosti týkající se činnosti organizace probíhaly v souladu se zřizovací listinou. Zástupce ředitele se stará o výchovný úsek, zajišťuje údržbu zařízení a plánuje autoprovaz (Křístek, 2017). Mezi pedagogické pracovníky zařízení patří zejména vychovatel, noční vychovatel, speciální pedagog a metodik prevence Bendl et al., 2015).

Vychovatelé pečující o každé jednotlivé dítě se mohou se neustále měnit, čímž dochází k vysoké fluktuaci zaměstnanců, pečovatelé mohou pracovat dlouhé směny a strávit i tři dny mimo domov, nemusí být důsledně zařazováni do stejné skupiny a mohou dostat až dva měsíce dovolené. Výsledkem tedy je, že dítě může v prvních 19 měsících svého života vidět kdekoli od 50 do 100 různých vychovatelů (National Center for Biotechnology Information, © 2020).

Vychovatel: Za vychovatele je považován pracovník s vysokoškolským vzděláním, absolvent pedagogického oboru se státní zkouškou ze speciální nebo sociální pedagogiky, psychopedie a etopedie (Bendl et al., 2015). Škoviera (2007) tvrdí, že vychovatel v zařízeních nemá nahrazovat rodiče. Funkce vychovatele se pojí s organizací skupinového života, v níž by měly být vyváženy zájmy dětí. A to buď individuální, nebo skupinové. Dítě by mělo být přijato i s jeho individuálními životními poraněními. Pokud vychovatel neporozumí tomu, co se dítěti děje, pokud vychovatel nedokáže rozkódovat, co se odehrává ve výchovné skupině, pak autor tvrdí, že práce vychovatele je pouze povrchní. Děti chtějí vychovatele, jenž je zaujme, získá si je, a který může být jejich oporou a svými nároky nezasahuje do jejich pohodlí. Dle Škoviera (2007) mnozí autoři tvrdí, že děti školního věku a adolescenti nechtějí (ani nečekají), že vychovatelé jim budou nahrazovat rodiče, spíše ho vnímají jako osobu, která jim poskytne oporu v problémových a zátěžových životních situacích. Základní ideou transformace je změna myšlení vychovatele a snaha o přiblížení se rodině. V praxi je třeba vytvořit životní prostor (tvořený jakýmsi větším bytem), vyrušit služby jako je kuchařka, prádlena, uklízečka a přesunout tyto činnosti na vychovatele a v rámci možností na děti. V praxi se však neustále ukazuje, že model rodiny se nenaplnuje. Jedním z důvodů je, že se na rodinné skupině střídá až pět zaměstnanců a mezi vychovateli jsou jen zřídka kdy muži. Dále se také ukazuje, že hlavními činnostmi vychovatelů jsou-příprava dětí na školu a zajišťování stravy. Činnosti, které slouží k aktivnímu rozvoji, jsou zastoupené jen z 9 %. Jestliže se činnosti, jako je praní, úklid, příprava stravy, přesouvají na vychovatele, nezbyvají mu pak síly, čas ani chuť zabývat se dětmi a jejich osobními problémy. Tímto způsobem může docházet k oslabování vztahů mezi dětmi a vychovateli (Škoviera, 2007).

Noční vychovatel: není nutnost vysokoškolského vzdělání, v současné době je dostačující kurz asistenta pedagoga, nebo úspěšně dokončené střední pedagogické školy se vzděláním zaměřeným pedagogickým směrem a zakončené maturitou. Náplní práce

nočního vychovatele je zejména obstarání nočního klidu dětí, jejich ošacení, hygieny a dalších souvisejících činností (Křístek, 2017).

Speciální pedagog: Bendl et al. (2015) tvrdí, že je vhodné, aby v dětských domovech působil speciální pedagog věnující se dětem se specifickými poruchami, ale také dětem, které trpí logopedickými poruchami.

Metodik prevence: Roli metodika prevence získává ve většině případů pověřený vychovatel, jenž má na starost sledování aktuálního dění v zařízení a také kontrolu dětí a řeší jejich problémy. Metodik prevence zajišťuje související konzultace s odborníky (Bendl et al., 2015).

Mezi nepedagogické pracovníky zařízení patří především sociální pracovník a psycholog. Tito zaměstnanci vykonávají jinou práci, než je uvedena v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Pracovníci plní svou práci dle pokynů ředitele zařízení nebo dle právního předpisu (Křístek, 2017).

Sociální pracovník: Sociální pracovník v zařízení má na starost vedení evidence o dětech umístěných v daném zařízení. Dalším úkolem je udržování kontaktu s OSPOD, soudy a zároveň být v kontaktu se zákonnými zástupci dětí (pokud je to možné) (Křístek, 2017).

Psycholog: Dle Bořové (2008) má psycholog v zařízení za úkol řešení běžných každodenních problémů, ale i vážných situací. Psycholog má cenné slovo při umístění dítěte do pěstounské péče, zpět do rodiny, při adopci, výchovných opatřeních, ale také při přemístění dítěte z DD do ÚV.

3 Proces odchodu dítěte z dětského domova

Proces odchodu dítěte z dětského domova je důležité naplánovat tak, aby pro dítě byl co nejpřirozenější.

Problematice přípravy dětí na odchod z DD a jejich následující podpoře není u nás v České republice věnována dostačující pozornost. Dětské domovy nemají přesně vymezen obsah činnosti přípravy a dětské domovy se jí proto věnují v různém rozsahu a v různé kvalitě. Výsledkem je často stav, kdy dítě odchází do samostatného života zcela nepřipravené a ani tento svět není zpravidla v jisté míře připraven na něj (Běhounková, 2012).

Dle Běhounkové (2012) vede neúplnost systémového ukotvení přípravy dětí a mladistvých na odchod z dětských domovů k tomu, že míra pomoci dítěti je podřízena možnostem jednotlivých zařízení a pracovníků v nich. *Konkrétní roli pak hraje vnímání důležitosti procesu přípravy na vstup do života, propracovanost koncepce přípravy dětí na odcházení v praxi, způsob realizace multidisciplinární spolupráce mezi zařízeními a dalšími poskytovateli sociálních služeb, regionální dostupnost organizací sociální podpory (zejména organizací realizujících programy rozvoje, přípravy na odchod a následnou podporu pro děti a mladistvé ze zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy) apod* (Běhounková, 2012, s. 154).

Za nejproblematičtější oblasti při vstupu dětí do samostatného života a následné podpory identifikovali odborníci oblasti, kterými jsou zejména sociální nepřipravenost dítěte (problémy s hledáním a udržením práce, nesamostatnost při řešení složitých životních situací), ekonomická nesamostatnost (problémy s hledáním bydlení a možnosti bydlení zaplatit), absence emocionální podpory (dítě zároveň nemá po odchodu ochranu před svou biologickou rodinou) (Běhounková, 2012).

Gottwaldová et al. (2006) tvrdí, že děti vyrůstající v ústavní péči často dosahují nízké úrovně školního vzdělání, mají výrazně sníženou schopnost sociální integrace, mají problémy s navazováním vztahů, a jsou výrazně ohroženy sociálně-patologickými jevy. Také tvrdí, že *ústavní výchova limituje rozvoj pozitivního vztahu dětí k práci* (Gottwaldová et al., 2006, s. 10). Dle autorky tedy existuje mnoho faktorů, jejichž zmírnění či odstranění je předmětem přípravy na odchod jedince z dětského domova. Díky těmto faktorům zasahujících celou osobnost dítěte končí velké procento

z nich v řadách dlouhodobě nezaměstnaných, nezvládají si udržet vlastní bydlení a svými osobními problémy jsou strháváni ke společensky nežádoucím činnostem.

3.1 Legislativní ustanovení

Ředitel zařízení má povinnost ukončit pobyt dítěte v případě, že soud zrušil ústavní nebo ochrannou výchovu nebo pokud uplynula doba trvání ústavní výchovy. Dále pak v případě, kdy dítě dosáhlo zletilosti a nepřipravuje se na své budoucí povolání. Pokud se dítě nadále připravuje na budoucí povolání, ředitel zařízení s ním sepiše smlouvu, aby mohl dále setrvat v zařízení, a to však nejdéle do 26 let (Běhounková, 2012).

Statistické údaje dále ukazují, že možnosti prodloužení pobytu v zařízení využívá nevelké procento dětí a většina odchází z dětských domovů hned po dosažení plnoletosti. Podle statistik odešlo ve školním roce 2020/2021 z dětských domovů, jak už bylo zmiňováno celkem 927 dětí z toho pouze 18 dětí požádalo o prodloužení pobytu v zařízení.

Dle zákona č. 109/2002 Sb. má dítě umístěné v ústavní nebo ochranné výchově právo na podporu a pomoc po ukončení pobytu v dětském domově v souladu s cílem reintegrace dítěte do rodiny a společnosti (§ 20 odst. 1 písm. q). Zletilému dítěti je podle zákona č. 109/2002 Sb. při propouštění z dětského domova poskytnuta věcná anebo jednorázová finanční pomoc ve výši až 25 000 Kč. Dále je dítěti zpravidla poskytnuta jak poradenská služba, tak pomoc při hledání práce a bydlení. Po opuštění zařízení je dítěti nadále také poskytována pomoc při řešení těžkých životních situací. Podle vyhlášky č. 438/2006 Sb. může být dítě v rámci přípravy na budoucí povolání ubytováno v zařízení bytové jednotky, kterou mohou zpravidla obývat maximálně tři děti a mohou zde být ubytované děti starší 16 let. Ředitel zařízení je povinen informovat obecní úřad půl roku před propuštěním dítěte. V případě, že dítě opouští dětský domov zletilý, ředitel mu umožní jednání se sociálním kurátorem (Folda, 2009).

Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život je řešena také ve Standardech vydaných v roce 2015. Jejich cílem je podpořit principy péče o děti v praxi, které jsou velmi prospěšné pro vývoj dítěte, pro rozvoj jeho potenciálu, zajištění bezpečí dítěte, zvyšování nadějí na bezproblémové začlenění do společnosti a zvyšování šancí na jeho návrat do rodiny (Pacnerová, 2015). Jedním z hlavních okruhů, na které se Standardy zaměřují je „Dítě na cestě k dospělosti“. Řeší se zde zejména

aktivity, rozvíjející kompetence potřebné pro samostatný život dětí. V tematické oblasti *Průběh péče a návazné služby* v části *Ukončování péče* se objevují čtyři standardy týkající se přímo přípravy dětí na samostatný život. Jedním z hlavních požadavků je, aby měli dětské domovy zpracované postupy ukončování péče a přípravy na samostatný život dětí (MŠMT, 2015).

Standardy však také přesně nespecifikují konkrétní výchovné postupy a metody. Svou strukturou a nastavením umožňují jednotlivých dětským domovům si zvolit vlastní přístup péče o děti.

3.2 Případová konference

Případová konference patří do oblasti ústavní výchovy, tedy i do dětského domova. Případová konference se koná před odchodem dítěte z dětského domova, tedy 6 měsíců před ukončením ústavní výchovy. Je to shromáždění skupiny odborníků, zákonného zástupce dítěte (pokud je to možné) a samotného dítěte, které bude z dětského domova odcházet. Případová konference je řízena odborníky a vždy dopředu plánovaná. Jednou z hlavních jednotek případové konference je OSPOD, který konferenci povolává a reguluje, mohou se jí také zúčastnit ti, kteří mají právo dle zákona jednat v zájmu dítěte (Běhounková, 2012). Dle autorky mohou být dalšími členy případové konference sociální pracovník, sanační pracovník, třídní učitel, soudce, státní zástupce samosprávy, psycholog a další odborníci. Případové konference se může zúčastnit nejvíce 10 až 15 osob. Na přípravu konference je potřeba dost času. Nutností je sdělit rodině daného dítěte všechny důležité informace týkající se případové konference.

Konference zpravidla začíná tím, že koordinátor začíná s jednáním. V úvodní části se podávají vstupní informace o daném dítěti, popřípadě o jeho rodině. Koordinátor poté nechává účastníkům prostor na definování jejich očekávání či na vyjádření k situaci. Během případové konference jsou uvedeny úkoly, priority celkového plnění úkolů a informování o tom, jak byly úkoly vyhodnoceny. Celkové posouzení, zda byly úkoly dostatečně plněny je na OSPOD. Konečným formálním ukončením případové konference je písemný zápis či protokol. Rodině je dán v listinné podobě, zúčastněným odborníkům je zasílán plán v elektronické podobě (Běhounková, 2012).

3.3 Fáze procesu odchodu dítěte z dětského domova

Existují dva typy programů na návrat ze zařízení a ty se dělí podle toho, zda se dítě vrací zpět do své rodiny anebo se chystá bydlet ve zcela novém prostředí (Dům na půl cesty, azylový dům, ...) (Rieger, 2009). Dle Běhounkové (2012) je potřeba, aby důraz na přípravu odchodu dítěte do samostatného života byl kladen pravidelně a především dlouhodobě. Příprava dítěte je dělena do 3 základních fází procesu.

V první fázi je kladen velký důraz na to, aby příprava na odchod byla zahájena prvním dnem, kdy je dítě umístěno do dětského domova. Zaměstnanci, tedy vychovatelé v dětském domově mají povinnost zpracovávat plán rozvoje a podpory osobnosti pro každé dítě, který je uveden v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (Běhounková, 2012). S tímto plánem je každé dítě seznámeno a během pobytu v zařízení se podílí na vytváření dalších nových cílů (Rieger, 2009). Autor tento podrobný plán nazývá „vstupní dohodou“, která je při příchodu podepisována.

Druhá fáze přípravy dítěte na odchod z dětského domova se odehrává v průběhu pobytu dítěte v DD. Klíčovou roli zde hraje vychovatel, který je pro děti v dětských domovech hlavní osobou. Vychovatel má zodpovědnost za dané dítě, ve většině případů za celou skupinku dětí. Vychovatel je také považován za patrona či průvodce dětí skrze plnění osobních potřeb, zájmů, zejména pak všech kompletních cílů dítěte (Běhounková, 2012). Autorka tvrdí, že každému dítěti by měl být přiřazen klíčový pracovník, kterým je dítě provázeno po dobu pobytu v zařízení. Dítě v něm získává oporu a svěřuje se mu. Hlavními cíli druhé fáze jsou zahrnutí do rehabilitačního procesu, udržování kontaktu s rodinou dítěte, příprava na budoucí návrat dítěte do své rodiny, zajištění sociálně- psychologické a preventivně-terapeutické služby, trénování dovedností pro samostatný život, finanční nezávislost, znalost potřebných informací při zajišťování pracovních míst atd. Konec druhé fáze nastává při stanovení odchodu dítěte ze zařízení, tedy alespoň tři týdny předem, aby to jedinec měl na paměti s dostatečným předstihem (Rieger, 2009). Dle Běhounkové (2012) odchod probíhá v terapeutické a rituální rovině. Terapeutická rovina znamená, že se dítě loučí s klíčovými osobami zařízení, které mu dávají zpětnou vazbu, a získává od nich důležité kontakty. Rituální rovina je zaměřena na přímé loučení se s komunitou. Každé loučení je však odlišné.

Bere se v potaz věk dítěte, typ a tradice zařízení, se kterým se dítě loučí. *Rituál loučení ve skupině a komunitě by měl být jednotný. Vhodné je v tomto rituálu laskavě zakódováno přání, aby se odloučený už nikdy nemusel vracet do instituce* (Rieger, 2009, s. 72).

Třetí fáze už probíhá mimo zařízení. Pro dítě je přechod do běžného života náročný a často se jedinec setkává s pocity nejistoty. Proto by měla pro takové jedince existovat ambulantní služba, která by napomáhala v případě nějakých potíží. Zpočátku potřebuje jedinec intenzivní podporu, která se postupem času přemění na poradenskou podporu. V případě naplnění cílů, nebo v případě nespolupráce či nutnosti psychologické léčby je navrženo ukončení podpory (Běhounková, 2012). Ve třetí fázi je také uskutečněna případová konference pro mladistvé či mladé dospělé. Jak už bylo zmiňováno v předešlé kapitole, případová konference se realizuje nejpozději 6 měsíců před ukončením ústavní výchovy. Jsou projednávány klíčové oblasti samostatného života, mezi které se řadí bydlení, vztahy s rodinou, práce a pracovně-právní vztahy či partnerské vztahy (Folda, 2009).

3.4 Varianty bydlení po odchodu z dětského domova

Nedílnou součástí odchodu z dětského domova je to, aby dítě mělo jistotu bydlení. Jednou z možností je návrat do své původní rodiny. Pokud tomu však tak není, má dítě možnost využít startovacích bytů přímo v dětských domovech. Jako jiné možnosti se nabízejí například Domy na půl cesty a azylové domy.

3.4.1 Startovací byty

Startovací byty, které jsou součástí dětských domovů, jsou poskytovány dětem starším 15 let. Byty jsou uspořádané ve většině případů pro 2 a 3 mladé dospělé. Cílem startovacích bytů je naučit se samostatnosti, hospodaření, fungování v domácnosti a správnému zacházení s penězi (Běhounková, 2012).

3.4.2 Domy na půl cesty

Domy na půl cesty upravuje zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Ten uvádí, že tato možnost bydlení je poskytována osobám do 26 let, které opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Dům na půl cesty poskytuje mladistvým stravu, pomoc upevnění kontaktu s rodinou, podmínky k zajištění úklidu a podobně. Doba trvání pobytu ve většině případů netrvá déle než jeden

rok. Domy na půl cesty jsou zpoplatňovány a nejsou určeny pro osoby se zdravotním postižením ani pro osoby závislé na alkoholu či drogách. Zařízení se zároveň snaží vést mladistvé k vyšší samostatnosti, finanční gramotnosti, k získání zaměstnání, k začlenění se do společnosti, a žít život, který povede k jejich naplňování přání a cílů (Pomoc v nouzi o.p.s, 2010).

3.4.3 Azylové domy

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů hovoří o azylových domech jako o sociálním zařízení poskytující možnost ubytování na přechodnou dobu pro lidi v nepříznivých životních situacích. Doba pobytu stejně jako u Domů na půl cesty nepřevyšuje jeden rok. Azylové domy jsou též zpoplatňovány. Poskytují stravu či pomoc při zajištění stravy, pomůcky a podmínky k zajištění úklidu, tedy možnost praní, žehlení a podobně.

4 Projekty podporující děti při odchodu z dětských domovů

Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových

Projekty Nadačního fondu Livie a Václava Klausových mají snahu pomoci jedincům při začleňování se do plnohodnotného života. Prioritou je však podpora v různých formách vzdělávání, jako jsou například kroužky (hudební, výtvarné, sportovní); jazykové kurzy, kde jsou cílovou skupinou studenti středních škol starší 16 let, v nabídce jazyků jsou anglický, německý a francouzský jazyk; řidičské průkazy, které jsou poskytovány dětem od 18 do 26 let, zájemci musí k žádosti doložit motivační dopis a strukturovaný životopis z důvodu malé kapacity (Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových, 2004-2012).

Spolu dětem, o.p.s.

Projekty této organizace se zaměřují na konkrétní potřeby dětí z dětských domovů a pěstounských rodin. Zaměřují se zejména na rozvoj talentu a vzdělání a na přípravu mladistvých při vstupu do samostatného života.

Dejme šanci dětem. Projekt se zaměřuje na cílenou pomoc konkrétnímu dítěti staršímu 6 let. Na internetovém portálu www.sance.cz si mohou lidé vybrat dítě, kterému budou přispívat. V rámci projektu mohou být podpořeny například jazykové, sportovní, svářečské kurzy, v oblasti talentu jdou uhradit pomůcky například pro kuchaře, barmany, kadeřnice apod. Maximální částka, kterou lze poslat jednomu dítěti činí 10.000 Kč.

Postav se na vlastní nohy. Projekt se zabývá takzvaným „tréninkem dospělosti“, kde v rámci několika víkendových setkání, se mladiství ve věku 16-26 let odcházející z dětského domova, učí orientovat a jednat v určitých situacích (v oblasti práce, financí, vztahů, bydlení apod.). Mají snahu zapojit mladistvé i do praktických dovedností – organizace spolupracuje se společností Albert, který však umožnil dětem brigády (Spolu dětem o.p.s., 2010).

Projekt Patron Nadace Sirius

Projekt Patron realizuje Nadace Sirius. Tento projekt podporuje dospívající vyrůstající v zařízeních ústavní výchovy se sociální integrací. Pomáhá dětem začlenit se do společnosti, předcházet sociálně patologickým jevům, získat a udržet si bydlení, zaměstnání apod. Smyslem projektu je dát dětem vzor pozitivního dospělého a podpořit

je tak při osamostatňování. Vzorem bývají patroni a patronky, kteří ve dvojicích s mladými muži a ženami (děti starší 16 let) z dětského domova vytvářejí vztahy, předávají své vlastní zkušenosti a jsou jim oporou při vstupu do samostatného života. Patronem/patronkou je člověk starší 30 let, nutností je trestní bezúhonnost, je důležité, aby měl on sám za sebou osamostatnění. Tvoří pevný bod, o který se mohou dospělí po odchodu z dětského domova opřít. Nemá však za úkol převzít roli sponzora nebo rodiče, ale dětem nabízí svůj čas a zkušenosti. Funguje jako takzvaný průvodce každodenními činnostmi a pomáhá dětem k osamostatnění a nalezení bydlení, práce a vybudování vztahů (Patron, 2013).

Výzkumy z roku 2015 ukazují, že ročně odejde z dětských domovů 400 mladých lidí. Z toho 25 % má problémy s kriminalitou, 33 % má finanční problémy a 50 % mladých lidí se potýká s bezdomovectvím. A právě patron/patronka představuje někoho spolehlivého, dospělého kamaráda, ve kterém děti vidí oporu a pomoc, a někoho, kdo se nezabývá minulostí, ale budoucností. Pomoc patronů má vliv na to, zda se mladí lidé z dětských domovů zvládnou postavit na vlastní nohy (Patron, 2013).

5 Cíl práce a výzkumné otázky

5.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem jsou děti připravovány na odchod z dětského domova.

Dalším cílem bakalářské práce je zjistit, zda děti, které již odešly z dětského domova, tuto přípravu považují za dostatečnou.

5.2 Výzkumné otázky

1. Co zahrnuje příprava dětí z dětských domovů na samostatný život?
2. Jak děti z dětského domova zpětně vnímají přípravu na odchod z dětského domova?

6 Metodika

6.1 Strategie výzkumu

Ke zpracování výzkumné části byl zvolen kvalitativní typ výzkumu, dále byla použita kvalitativní výzkumná strategie, metoda dotazování, jako technika sběru dat sloužil polostrukturovaný rozhovor a jako postup při vyhodnocování bylo zvoleno otevřené kódování v podtextu realizovaného rozhovoru. Vyhodnocení získaných dat bylo provedeno v Atlas.ti.

Kvalitativní výzkum byl považován za pouhý doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií (Hendl, 2016). Dle autorů Švaříčka a Šedřové (2014) je smyslem kvalitativního výzkumu do hloubky prozkoumat určitý jev a získat ucelený obraz o zkoumaném problému. Cílem kvalitativního výzkumu je tvoření nových kategorií a odhalování poznatků týkajících se daného, zkoumaného tématu (Kajanová et al., 2017). Dle Hendla (2016) se současná metodologie přiklání k rovnocennému postavení a vzájemnému doplňování obou přístupů.

Na začátku výzkumu vybírá v typickém případě kvalitativní výzkumník téma, určí základní výzkumné otázky, které může během výzkumu, během sběru a analýzy dále modifikovat či doplňovat. U kvalitativního výzkumu dochází k problémům se zobecňováním, a to z takového důvodu, že většina dat pochází od menšího počtu jedinců soustředěných do jednoho místa (Hendl, 2016). Autor tvrdí, že kvalitativní výzkum nabízí velkou flexibilitu. Kvalitativní výzkum nabízí možnost *střední cesty v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací* (Hendl, 2016, s. 164).

Nový et al. (2006) konstatuje, že rozdílem mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem spočívá v podobě cílů výzkumného předmětu a ve využívaných metodách odvíjejících cílů a předmětu výzkumu. Dle Kutnohorské (2009) lze v kvalitativním typu výzkumu kromě nestrukturovaného rozhovoru lze využít i polostrukturovaný rozhovor či metodu pozorování. Během rozhovoru pak mohou informanti sdělovat své názory svými vlastními slovy.

Polostrukturovaný rozhovor je významný dle Reichela (2009) tím, že má předem určený objekt, který je tvořen předem připraveným souborem otázek, které nemají stanovené pořadí. Jednotlivé otázky mohou být tazatelem během rozhovoru přeformulovány, ale musí být zmíněny všechny. Tazatel však dále může dle potřeby pokládat potřebné doplňující dotazy (Riechel, 2009). Dle Kutnohorské (2009) patří rozhovor mezi nejvýhodnější techniky pro získávání kvalitativních dat.

6.2 Etika výzkumu

Švaříček a Šedřová (2014) uvádí, že etika výzkumu je nedílnou součástí každého kvalitativního výzkumu, a to nejen ve výzkumech, kde zkoumáme citlivá téma. Dle Reichela (2009) mezi etické zásady patří zejména to, že výzkum nesmí ohrozit ani poškodit zkoumané jedince psychicky, fyzicky či sociálně.

Výzkumník by měl dle Miovského (2006) dodržovat následující pravidla:

- Respekt v soukromí účastníků
- Informovaný souhlas
- Zachování anonymity
- Zajistit emoční a psychické bezpečí
- Zpřístupnění výsledků výzkumu účastníkům výzkumu

Je důležité získat informovaný souhlas od všech účastníků výzkumu, dodržet zásady anonymity a upozornit je na možnost, že mohou z výzkumu kdykoli odstoupit (Hendl, 2016). Podoba souhlasu může být různorodá. Souhlas může být písemný nebo nahráný (Riechel, 2009).

Výzkum v mé bakalářské práci probíhal v souladu se zákonem 101/2002 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. Všichni informanti byli seznámeni s průběhem rozhovoru a souhlasili s nahráváním rozhovoru na diktafon. Jména informantů v mé bakalářské práci nejsou uvedena z důvodu zajištění anonymity. Souhlasy s výzkumem jsou uloženy u autorky práce.

6.3 Výběrový soubor, harmonogram výzkumu

Výběrový soubor bakalářské práce byl tvořen vychovateli z dětských domovů v Jihočeském kraji a dětmi, které již dětský domov opustily. Kontakty na děti, které se účastnily výzkumu, byly autorce této bakalářské práce poskytnuty přímo

dětskými domovy. Ředitelé jednotlivých dětských domovů určili vychovatele, se kterými autorka realizovala rozhovor. V Jihočeském kraji najdeme devět dětských domovů, z nichž jeden dětský domov je soukromý a jeden je pro sluchově postižené. Všech devět dětských domovů souhlasilo se spoluprací na výzkumu bakalářské práce. Celkem bylo realizováno 12 rozhovorů, z toho 8 rozhovorů s vychovateli a 4 s dětmi. V jednom z dětských domovů byl rozhovor realizován s vedoucím pracovníkem (ředitelem), tudíž tento rozhovor nebyl zařazen do celkových výsledků tohoto výzkumu. Obsahuje však velmi zajímavé informace, a proto byl autorkou této práce vložen do přílohy č. 3 v plném znění.

Vlastní výzkumné šetření bylo realizováno v měsících únor až březen 2022. Rozhovory probíhaly s předem domluvenými informanty osobně, ale některé dětské domovy vzhledem k pandemii Covid-19 preferovaly rozhovory pomocí telefonického hovoru. Tyto rozhovory byly nahrávány na diktafon a poté přepsány do písemné podoby.

7 Výsledky

V této kapitole jsou uvedeny výsledky výzkumného šetření, které byly získány pomocí polostrukturovaného rozhovoru s vychovateli dětských domovů v Jihočeském kraji a dětmi, které již dětský domov opustily.

7.1 Charakteristika komunikačních partnerů

V následující tabulce jsou uvedeny základní informace o komunikačních partnerech, kteří mi odpověděli na otázky v polostrukturovaném rozhovoru.

Tabulka 2: Charakteristika komunikačních partnerů - vychovatelé

Komunikační partneri	Pohlaví	Věk
KP1	Žena	40 let
KP2	Žena	65 let
KP3	Muž	64 let
KP4	Žena	75 let
KP5	Žena	30 let
KP6	Žena	27 let
KP7	Žena	34 let
KP8	Žena	37 let

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Tabulka 3: Charakteristika komunikačních partnerů – děti

Komunikační partneri	Pohlaví	Věk	Doba od odchodu z DD
KP9	Žena	18 let	6 měsíců
KP10	Muž	19 let	15 měsíců
KP11	Muž	23 let	4 roky
KP12	Muž	21 let	3 roky

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

7.2 Kategorizace výsledků rozhovorů

Výsledky výzkumného šetření u vychovatelů dětských domovů jsou členěny do osmi kategorií s dalšími podkategoriemi.

➤ **Kategorie č.1:** Časový harmonogram odchodu

Podkategorie:

- Věková hranice 13-15 let
- Kdy se děti samy zajímají o odchod
- Obecně

➤ **Kategorie č. 2:** Způsob přípravy

Podkategorie:

- Péče o domácnost
- Možnosti bydlení a zaměstnání
- Vyřizování osobních věcí na úřadech
- Konkrétní postupy

➤ **Kategorie č. 3:** Konkrétní plány přípravy

Podkategorie:

- Mají
- Nemají

➤ **Kategorie č. 4:** Standardy kvality péče o dítě

Podkategorie:

- Řídí se
- Neřídí se

➤ **Kategorie č. 5:** Oblast bydlení

Podkategorie:

- Startovací byty
- Způsob bydlení v DD
- Domluva bydlení po odchodu z DD

➤ **Kategorie č. 6:** Oblast financí

Podkategorie:

- Kapesné
- Finanční gramotnost

➤ **Kategorie č. 7:** Oblast volného času

Podkategorie:

- Trávení volného času v DD
- Trávení volného času mimo DD

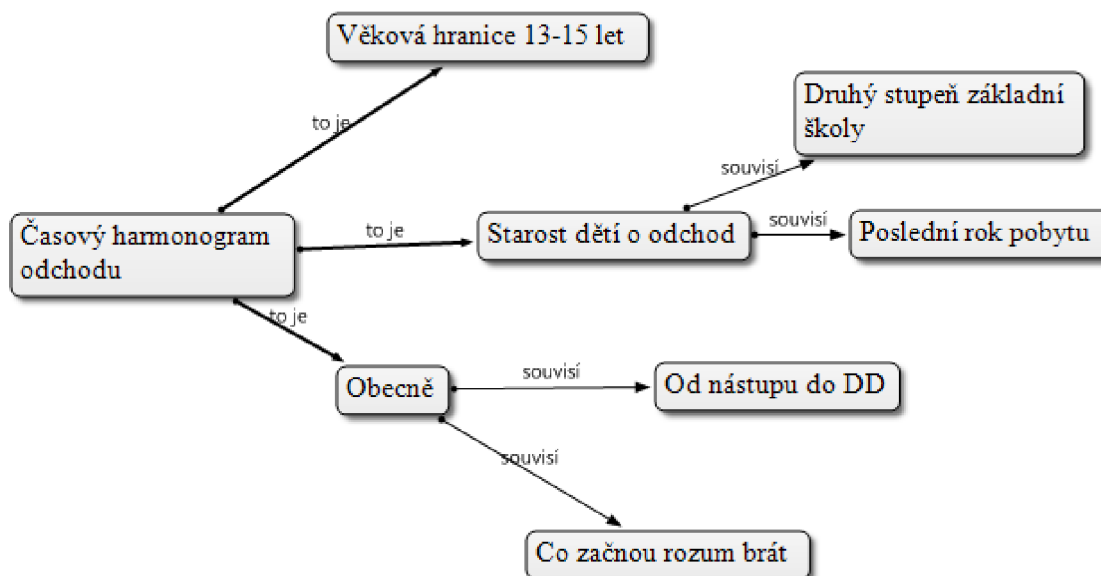
➤ **Kategorie č. 8: Rizika přípravy**

Podkategorie:

- Láska
- Kamarádi
- Rodina
- Samy pro sebe
- Nedokončení školy
- Peníze
- Důvěřivost
- Absence zaměstnání

Cílem **kategorie č. 1** bylo v rozhovoru zjistit, od kdy vychovatelé připravují děti na odchod z dětského domova. Odpovědi komunikačních partnerů se téměř shodovaly. Všichni komunikační partneři odpověděli na otázku „Jakým způsobem připravujete děti na odchod z dětského domova?“ Například KP 1 odpověděl: „*No v podstatě, jak to vnímám já, tak tady jsou připravovány od té chvíle, kdy se do dětského domova dostanou. Na ten konkrétní odchod je připravujeme kolem toho 14 roka.*“ Odpověď se shoduje s KP 5: „*Já si myslím, že od té chvíle, co začnou rozum brát. Celý život se s těmi dětmi mluví o tom, co bude dál. Bývá to většinou v těch 14 letech.*“ Odpovědi se shodují také s KP 3, který odpověděl: „*Většinou od těch 13-14 let to začíná.*“ Dále se na odpovědi shodují KP 2, KP 4 a KP 6, kteří řekli: KP 2: „*Tady u nás bych řekla, že ta větší příprava je tak nějak od těch 15 let.*“ KP 4: „*Abych pravdu řekla, tak si myslím, že od těch 14-15 let už je to takový jako, že se s nimi o tom bavíme no.*“ Dále KP 6 řekl: „*Na samostatný odchod, no já si myslím, že v podstatě od začátku, jakmile sem prostě přijdou, i když jsou jako menší, ale v těch 15 letech už se snažíme je k tomu vést úplně.*“ KP 8 se ve věku přípravy také shoduje a jeho odpověď zní: „*No a ten poslední rok, já nevím, tak třeba jsou ve třetáku, takže ten poslední rok defacto se to už začíná řešit.*“ KP 7 se s odpověďmi neshoduje. Říká, že: „*Ono se na ten odchod připravuje průběžně, pokud víte, že to dítě půjde zpátky do rodiny nebo, že nebude mít kam jít, myslím si, že od těch 12-13 let se s nimi o tom i celkem hovoří.*“

Schéma č. 1: Časový harmonogram odchodu

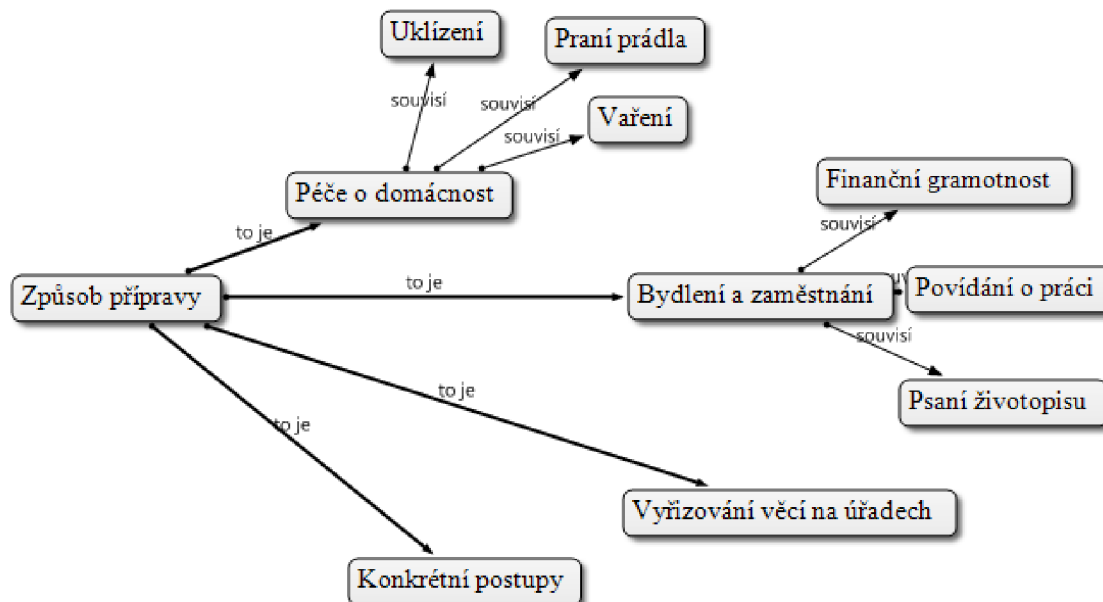

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

V rámci **kategorie č. 2** byly zjištěny způsoby přípravy dětí na odchod z dětského domova. Komunikační partneři odpovídali na otázku „Jakým způsobem připravujete děti na odchod z dětského domova?“ Komunikační partneři se shodli na tom, že důležité je dětem vysvětlovat finanční gramotnost. Dále učí děti vařit, prát, třídít prádlo do pračky apod. KP 1 na otázku odpověděl takto: „*Je to běžné jako v normální rodině. To, co připravuje člověk doma svoje děti, tak úplně stejně je to tady.*“ KP 2 říká, že: „*Do přípravy patří zejména finanční gramotnost. Potom teda projektem víkendového vaření, kdy s námi teda vaří, jezdí s námi nakupovat, což se teda teď kvůli covidu moc nedaří, ale jezdily s námi nakupovat. Myslím si, že tohle je tak nějak všechno. Samozřejmě se s nimi snažíme mluvit o různých bankovních a nebankovních společnostech, ale to už je v rámci spíš rodinné skupiny a vychovatele, který je na to připraví.*“ Na této odpovědi se shodují i KP 3, KP 6 a KP 8. KP 3 říká, že: „*Začíná se vlastně už od mala, protože už jenom příprava jídla a takové věci, co se týče sebeobsluhy, tak ty učíme už od mala, protože každou neděli si děti vaří a musí se starat o tu základní péči o sebe, o svoje věci, o svoje oblečení. K tomu patří i třídění prádla do pračky, starost o to, jak se pověsí prádlo, to všechno tady ty děti taky vlastně už od toho nejmenšího věku praktikují, protože s nimi ten vychovatel jde a tyhle věci s nimi dělá. Dále jim vysvětlujeme finanční gramotnost, to je hodně důležité.*“ KP 6 odpověděl takto: „*No právě, tak aby se dokázaly postarat sami o sebe, co se týče nějakého úklidu, pořádku, zároveň, aby měly přehled trochu o nějaké finanční gramotnosti, když to ne úplně ještě ty malý děti chápou, takže to spíš probíráme potom s těmi staršími.*“ A KP 8 na otázku odpověděl, že: „*Učíme je finanční gramotnost. Nebo konkrétně za mě, o víkendech si tu vaříme, takže já s nimi jedu nakupovat. Takže, když vím, že tenhle víkend budeme vařit tak já si den před tím co mám poslední službu s nimi sednu, a domluvim se s nimi na tom, co budeme vařit. Uděláme si jídelníček, a to už já považuji za tu přípravu.*“ KP 4, KP 5 a KP 7 se společně shodují na tom, že dětem vysvětlují zejména finanční gramotnost. KP 4 odpověděl: „*Probíráme s nimi určitě finanční gramotnost a tak.*“ S odpovědi se shoduje odpověď KP 5, který k tomu ještě dodal zajímavou odpověď: „*Už od dětství se jim snažíme vysvětlovat finanční gramotnost. Koukáme na filmy nebo seriály, takže tam už vidí, že ty lidi musí pracovat, takže je učíme, že ta práce je důležitá, celkově jim říkáme o zaměstnání, co a kam by bylo dobré a tak.*“ Dále KP 7 na otázku odpovídá takto: „*No většinou těmhle malým, no tak s nimi o tom mluvíte, když jsou pak už těch 14 let, pak už se u nich zabýváte tím, jak se píše životopis a samé*

takové ty praktické věci, co musí vlastně pro ten život udělat, co budou potom potřebovat, trošku finanční gramotnosti.“

Schéma č. 2: Způsob přípravy

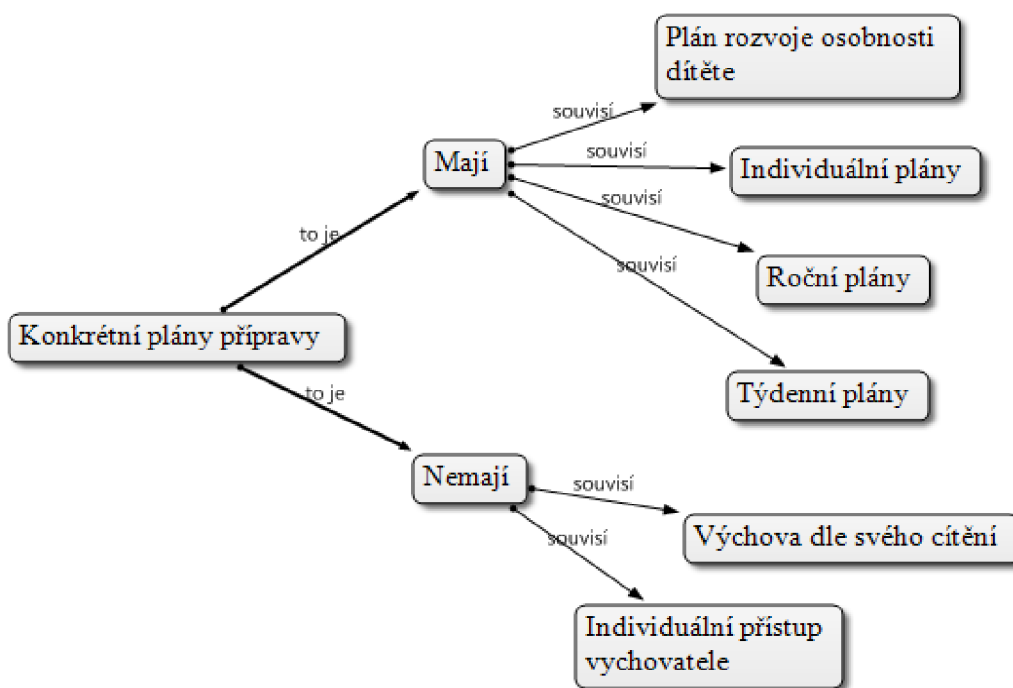

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

V kategorii č. 3 bylo odpovězeno komunikačními partnery na otázku „Máte nějaké konkrétní plány, kterými se řídíte?“ KP 1, KP 2 a KP 4 se shodují v tom, že konkrétní plány v dětském domově nemají, příprava je individuální a vychovávají děti dle svého citění. KP 1 odpověděl: „Všeobecně určitě, jsou určité osnovy, podle kterých se řídíme, jinak si to potom každý vychovatel určuje podle toho svého citění. Každý vychovatel dá dětem něco jiného. Někdo se nimi více učí do školy, jiný vychovatel s nimi více tvoří. Takže to záleží jednotlivě na vychovateli, jak ten to má nastavený.“ KP 2 na otázku odpovídá takto: „Je to podle mého názoru spíše individuální, ale je to i o individuálním zájmu těch dětí, protože když tady do nich vtlučujeme finanční gramotnost, tak ne každé dítě to baví. A KP 4 říká, že: „Já teda osobně ne. Já spíš teda jak to cítím a spíš se řídím takovým tím zdravým rozumem, kdy se prostě člověk snaží to dítě připravit na budoucí život stejně jako v normální rodině. Konzultujeme s nimi určitě třeba budoucí povolání a prostě jako v běžných rodinách.“ V odpovědích se shodují KP 6 a KP 8. Odpověď KP 6 zní takto: „My si píšeme jako roční plány, kde musíme prostě právě plnit třeba, že mají třeba právě tu finanční gramotnost, nebo nějakou dopravní zájmovou činnost, takže všechno máme v plánech, a to se musí dodržovat.“ KP 8 na tuto otázku odpověděl

velmi podobně: „Děláme si týdenní plány, čtvrtletní plány a pak já jako vedoucí vychovatelka nebo jako koordinátorka dělám roční plán a podle toho se řídíme a snažíme se dodržovat samozřejmě, že ke změnám počasí, a tak dochází, ale více méně se toho řídíme.“ KP 3 souhlasí s tím, že plán mají a odpověď zní takto: „Plán rozvoje osobnosti dítěte je vlastně komplexní plán na rok, který určuje, v čem by se mělo konkrétní dítě zlepšit a co by se mělo rozvíjet, jak by se třeba mělo chovat k vrstevníkům, jak by se mělo chovat k dospělým, jak by se mělo chovat k rodičům, jaký by měly mít vztah k ošacení, k jídlu apod.“ KP 7 se shoduje s odpověď shoduje také. Jeho odpověď zní: „Jsou individuální plány, kterými se člověk jako většinou drží. Máme vždycky ten individuální plán s každým tím dítětem se dělá na rok.“ A KP 5 se bohužel neshoduje se žádnou z odpovědí. Na otázku odpovídá: „Máme standardy, podle kterých se řídíme.“

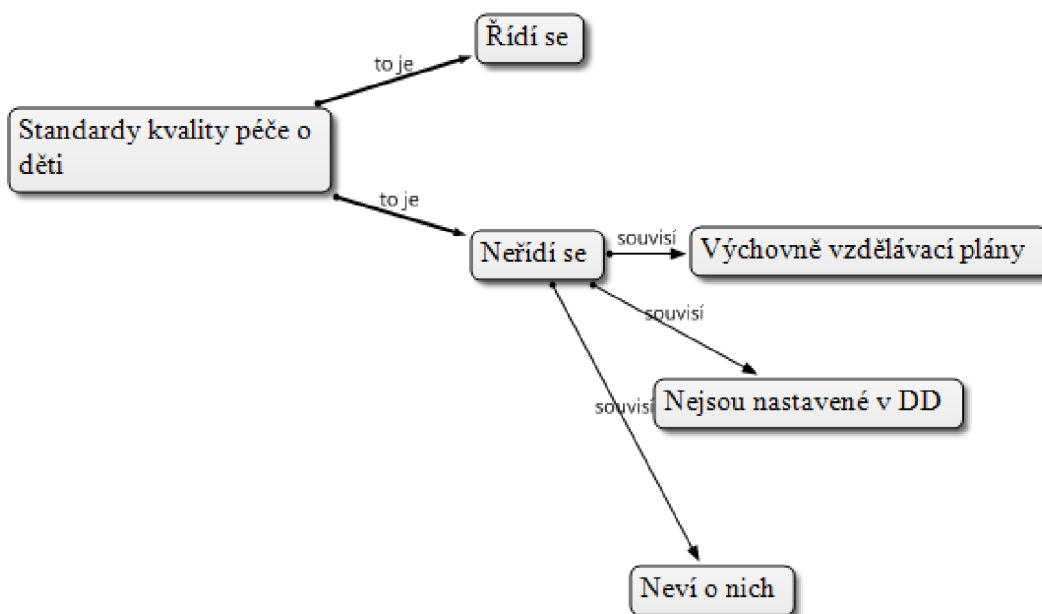
Schéma č. 3: Konkrétní plány přípravy

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Kategorie č. 4 se zabývá otázkou „Řídíte se standardy kvality péče o dítě?“ Více než polovina komunikačních partnerů se v odpovědích shodují. KP 1 na otázku odpověděl: „*Určitě.*“ KP 2, říká: „*Máme to samozřejmě v pracovní smlouvě tyhle věci znát. Je tam výchovně-vzdělávací plán, který my dodržujeme a kterým se my musíme řídit. Máme to ve výchově a ve vzdělání, takže tím se řídíme. Ale není to tam konkrétně daný, jako co přesně a kdy s nimi máme dělat.*“ Standardy kvality péče o dítě se řídí i KP 3, který říká: „*Jsou vypracované, takže ano řídíme.*“ S odpověďmi se shoduje i KP 5, který na otázku odpověděl takto: „*Standardami se určitě řídíme. Psali jsme si je sami vlastně se šéfovou, psala jsem je já, kolegyně taky, sociálka u toho byla a opravdu jsme se nad nimi zamýšleli a dali jsme si záležet, fakt jsme si je napasovaly na nás a jedeme podle nich. Ono v podstatě, co jsme dělali celý život, tak jsme teď napsali do standardů. Takže fungujeme vlastně pořád stejně, akorát jsme si ty naše standardy k tomu uzpůsobili.*“ KP 4, KP 6 a KP 8 se shodují na odpovědi, že se standardy neřídí. KP 4 odpovídá: „*Tady u nás nejsou přímo nastavené standardy, já vím třeba, to srovnám s tím, že jsem dělala na OSPODu, a tak jsme měli nastavené standardy a to vím, že to jako bylo písemně zpracované, tady jsem teda nic neviděla, takže podle toho teda nejedeme.*“ KP 6 říká: „*Já osobně o standardech teda nevím, takže my se nimi neřídíme.*“ S odpověďmi se shoduje KP 8, který odpověděl takto: „*No my se řídíme tak nějak trošičku svojí hlavou. Ono jako víte co, protože tohle se vymýšlí trošičku od stolu tak nějak, ale chodíme na školení, ale většinou na těch školeních se nás spíš ptají.*“ KP 7 na otázku odpověděl: „*Musíme se neustále vzdělávat, takže všichni si načítáme potřebné věci. U nás jsou všichni speciální pedagogové. Takže každý z nás si pročítá a využívá dostupných literatur k tomuto tématu a neustále se učíme něčemu novému.*“

Schéma č. 4: Standardy kvality péče o dítě

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

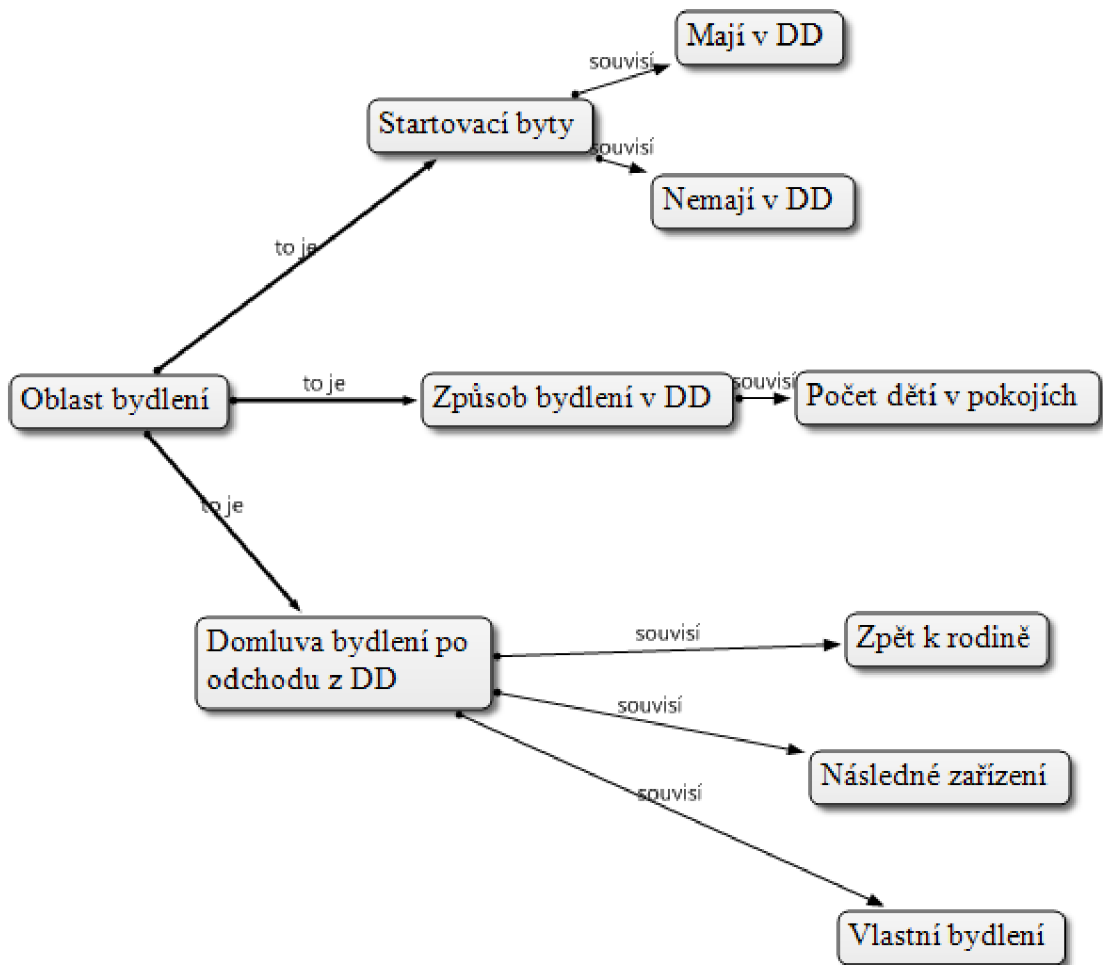
V **kategorii č. 5** bylo zjištěno od komunikačních partnerů, jak naplňují oblast bydlení, peněz a volného času dětí v dětských domovech. Komunikační partneři odpovídali na otázku „Jak naplňujete oblast bydlení, financí a volného času?“ Tato kategorie je rozdělena na tři schéma, ve kterých je vždy popsána jedna podkategorie.

Oblast bydlení

V této podkategorii se KP 2, KP 7 a KP 8 shodují v tom, že v dětských domovech mají pro děti startovací byty. Ostatní komunikační partneři startovací byty nemají. KP 2 na otázku odpovídá: „*Co se týče bydlení, tak tady máme startovací byt, který běží asi půl roku. Ten už teď jeden klíčinka využívá. Tam je to zase na něm. Jak ho bude využívat, jestli bude chodit do školy nebo ne, protože musí být klientem dětského domova, aby to pro něj šlo, tudíž musí vykonávat nějaké vzdělání.*“ KP 7 se shoduje a na otázku odpovídá takto: *Co se týče bydlení tak máme u nás nahoře přímo ty startovací byty, ne ale všechny děti tam můžou jít zase jo, nemůžete tam dát dítě, o kterém víte, že na něj není spolehlutí, nebo že prostě, že se nedokáže srovnat s tím, že přišlo dlouho do toho zařízení a nějaký vnitřní řád a nějaké ty morální kodexy není schopný dodržovat.* KP 8 říká: „*Jinak máme tady na domově dvě skupiny a do toho máme v tom samém baráku, ale v jiném vchodě*

je startovací byt pro dvě děti.“ Dále se na odpovědích shodují KP 3: „Děti jsou teda umístěny v pokojích po dvou, maximálně po třech, většinou je to po dvou. Sourozenci jsou většinou umísťováni v jedné rodinné skupině, aby se netrhaly sourozenecké vztahy, jediné jsou rozděleny v případě, že dochází k negativním jevům mezi nimi. Startovací byty u nás nejsou a děti odchází většinou až do samostatného bydlení v osmnácti letech, protože oni nemohou mít vlastní bydlení, protože za sebe nejsou právně zodpovědní ve všech pohledech. KP 5: „Co se týče startovacích bytů, tak ty my nemáme, vím, že v jiných domovech ano, ale my ne. U nás, když dítě odchází tak jdou buď zpátky do své biologické rodiny, nebo do jiného zařízení jakoby teda do následného zařízení, protože náš děcák je trochu specifický, kde vlastně ty děti jsou trošku jiný, takže k samostatnému životu, já si myslím, že to jsou třeba dvě děti za deset let.“ KP 6 se s ostatními komunikačními partnery také shoduje na tom, že v dětském domově startovací byty nemají. Jeho odpověď zní takto: „Startovací byty tady nemáme, ale máme tady pokoje, kde vlastně ty dospělí mají každý svůj pokoj, kde si oni žijí a musí tam samozřejmě udržovat pořádek a podobně.“ KP 1 a KP 4 na otázku odpovídají, KP 1: „Do toho já zatím úplně nevidím, já jsem tady zatím chvíličku, zatím jsem ty odchodové děti neměla.“ A KP 4 říká: „Většina dětí od nás nic nechce, nechtějí, abychom jim zařizovali práci, bydlení a tak. Ve většině případech, jsou ty děti domluvené s těma rodiči, nejradši by odsud odešly třeba už v 16 letech, takže většinou jako moc pomoc nechtějí no.“

Schéma č. 5: Oblast bydlení

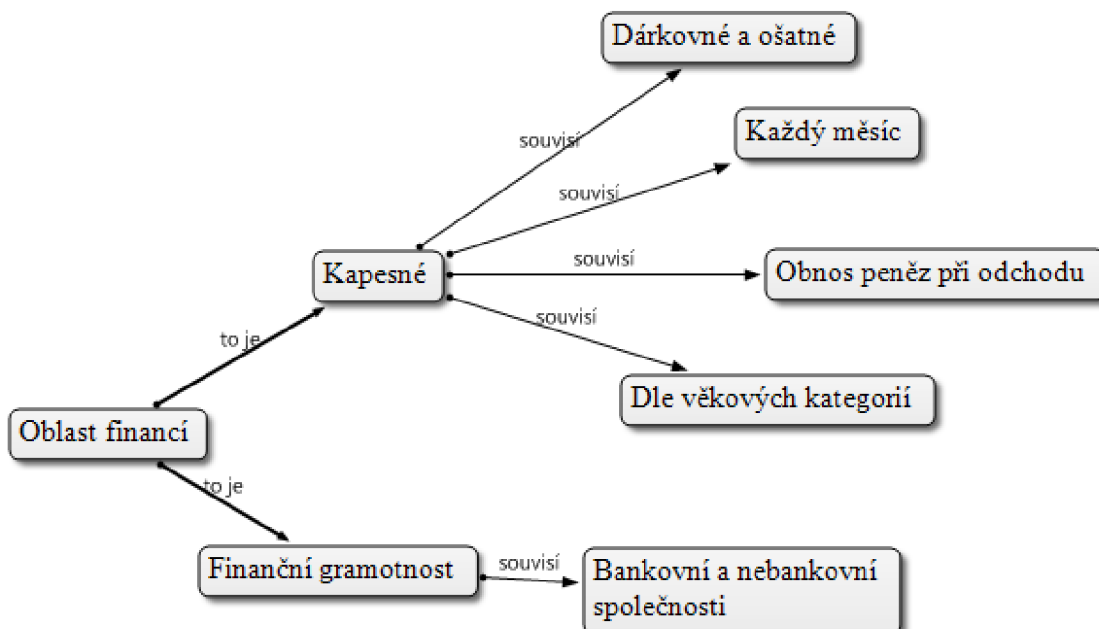
Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Oblast financí

Komunikační partneři se shodli na tom, že děti dostávají v dětských domovech kapesné. Jediný KP 1 se s odpověďmi neshoduje, z toho důvodu, že je v dětském domově zatím krátkou dobu a o takových věcech zatím neví. Na otázku odpověděl takto: „Do toho já také zatím úplně nevidím, já jsem tady zatím chvíli, zatím jsem ty odchodové děti neměla.“ KP 3 odpovídá takto: „Co se týče peněz, tak každé dítě dostává kapesné, a ještě má dále speciální fondy na ošatný a na dárekový, kdy si za ty peníze může koupit jak dárek pro sebe, tak dárek pro někoho jiného. Kapesné je určeno vnitřním řádem nebo směrnicemi ministerstva školství.“ S touto odpovědí se shoduje i KP 6: „Co se týče peněz tak dostávají od dětského domova určitý obnos peněz, jinak tady mají

kapesné, se kterým se snaží vycházet na každý měsíc. “ S kapesným souhlasí i KP 8, který odpovídá: „Co se týče peněz, tak oni dostávají kapesné každý měsíc a my si to kapesné zapisujeme a oni si potom chodí vybírat. “ KP 5 říká, že kapesné, které děti v dětských domovech dostávají je velmi malé. „Nejdříve začínají na 60 korun, pak mají 150 korun, pak mají 300 korun do patnácti a 450 korun měsíčně od těch patnácti do té doby, než odejdou, a to je podle mě hrozně málo na to, abych ho naučila pracovat s těmi. “ KP 7 se také shoduje s tím, že děti dostávají od dětského domova určitý obnos peněz. Jeho výpověď je však trochu odlišná. Říká: „To dítě při tom odchodu od nás dostane určitý obnos peněz, dostane hrnce, dostane deky, dostane nádobí, aby prostě něco do toho bytu na začátek měly, něco jako děti, když odcházejí o své rodiny, tak taky dostávají od rodičů něco do toho jejich startu. Něco jiného je to potom, když to dítě se vrací zpátky do své rodiny, to je potom tak, že tyhle věci nedostává, dostane jen ten obnos, a to z toho důvodu, že ty rodiny, neříkám, že všechny, ale většina toho potom zneužijí. Dítě kolikrát dostane peníze a co je první, peníze se té jeho rodině hodí ty se utratí během sekundy a pak dítě někam vykopnou, a i tak se to prostě stává no, není to hezký, ale takový ten život prostě je, oni si ho ne zvolili, nemůžou za to, ale nic s tím neudělají. “

Schéma č. 6: Oblast financí

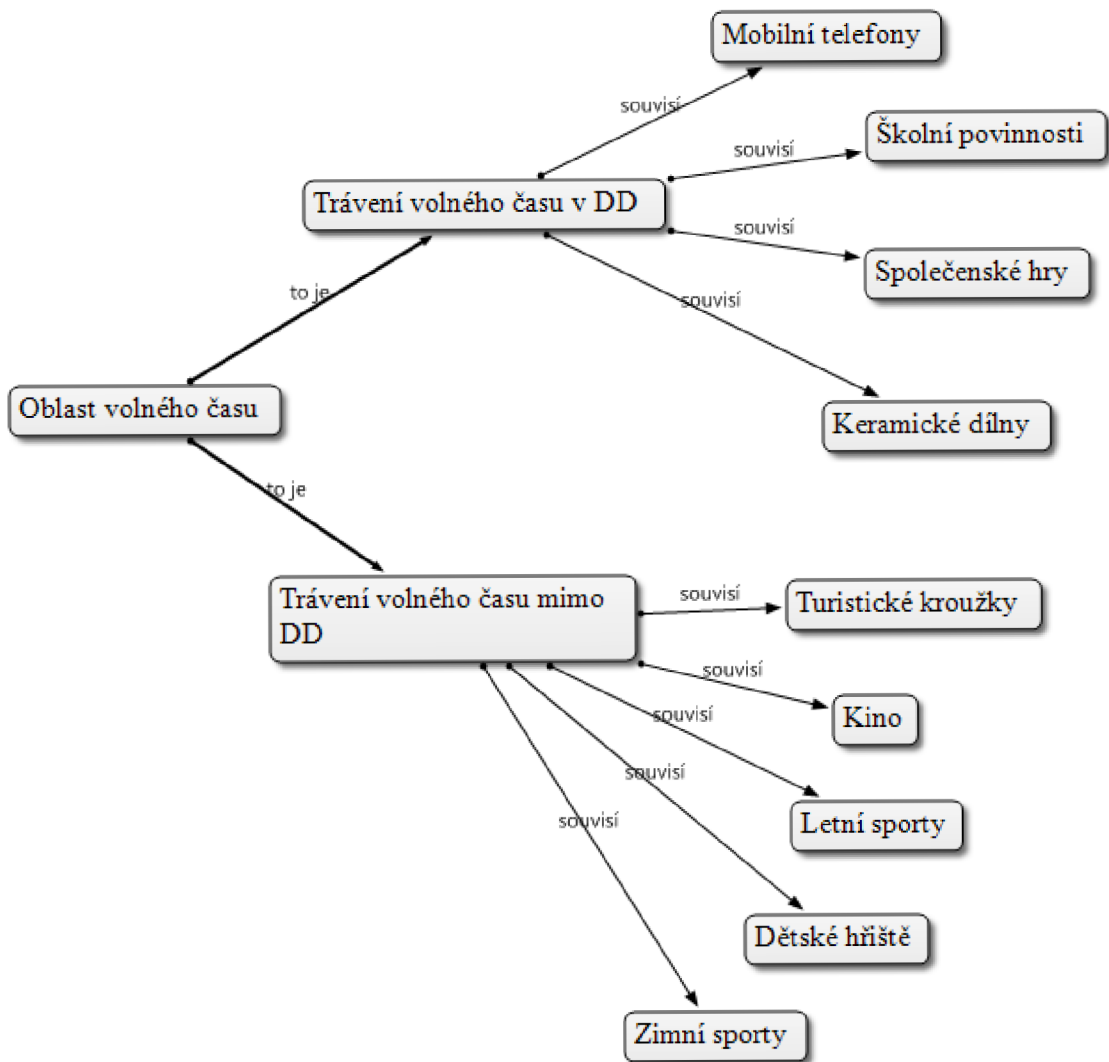

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Oblast volného času

Na otázku „Jak naplňujete oblast volného času?“ odpověděli jen někteří komunikační partneři, KP 1, KP 2 a KP 8. Ti se shodují v tom, že děti tráví v dětských domovech volný čas stejně, jako děti v normálních rodinách. KP 1 odpovídá: „*Ve volném čase se tu chovají jako doma. Ve chvíli, kdy mají hotové věci do školy, jsou jim dovolené telefony, počítačové hry, hrajeme společenské hry, venku mají velké krásné hřiště, kde toho mají hodně, takže jako každé jiné dítě. Řádi na hřišti, hrají hry a spolu vymýšlí kraviny, tvoříme, malujeme, jak to prostě v danou chvíli jde.*“ KP 2 se na odpovědi shoduje a říká: „*Ve volném čase tady děti dělají vše, co děti v normální rodině. Běží tady keramická dílna, pak tady běží turistický kroužek, kdy vlastně jezdíme většinou po Šumavě, protože je to nejbliž a je to tam pro nás nejhezčí. Potom s děcký vyrábíme, hrajeme hry, nejvíce je baví Dostihy a sázky, hrajeme karty, pak samozřejmě v době covidu jsme byli okleštěni tím, že jsme se teda museli hodně učit s těmi dětmi, takže byly dny, kdy ty děti ani nevyšly ven, protože toho měly spoustu, ale snažili jsme se, aby se i tak nějak odreagovaly. V době Vánoc a adventních trhů v Českých Budějovicích jezdí děti do kina, za odměnu, za ty výrobky, co se tam prodají. Pak tady běží sběr léčivých bylin, to taky sbírají a poté prodávají a za ty peníze, který si tím ty děti vydělají, tak se jim dopřeje něco hezkého. Jdou si zaplavat, nebo jdou na pizzu, což nemají většinou, nebo na pohár. Tímhle jim ukazujeme, že jakmile něco udělají, tak se jim to vrátí nějakou odměnou. V létě jsou to teda samozřejmě dětské tábory. To léto je potom už takové odlehčené, dá se jezdit na víc výletů a tak. Volný čas se teda tady tráví jako v rodině. Tady za barákem mají velké hřiště, kde je v zimě i ledová plocha, kde bruslí. Na léto nám pan ředitel slibuje i bazén, takže si myslím, že to tady mají opravdu hezké.*“ A KP 8 odpovídá: „*Volný čas s nimi trávíme asi jako v normální rodině.*“

Schéma č. 7: Oblast volného času

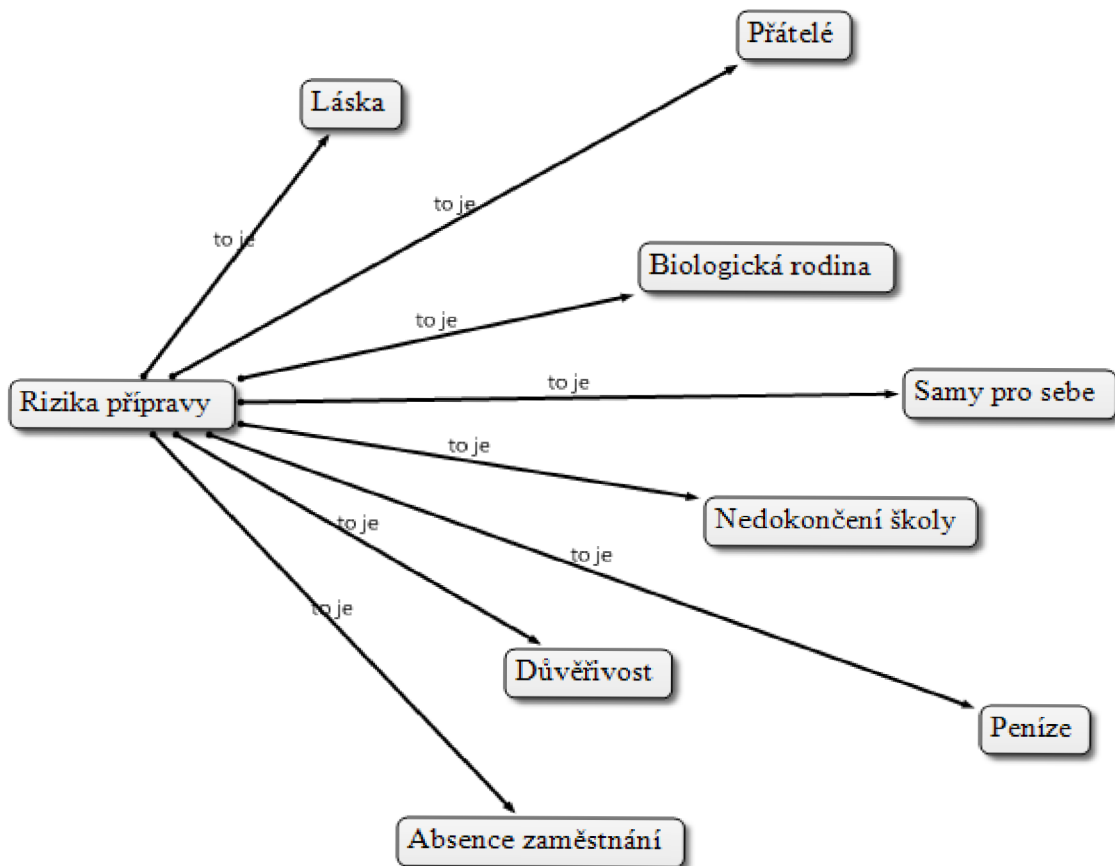

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Kategorie č. 6 se zabývá riziky přípravy. Bohužel i v přípravě dětí na odchod z dětského domova se objevuje celá řada rizik. Komunikační partneři odpovídali na otázku „Jaká jsou podle vás rizika přípravy dítěte na odchod z dětského domova?“ Komunikační partneři se shodují, že velkým rizikem je zejména biologická rodina dítěte. Dále každý komunikační partner uvádí jiná rizika. KP 1 na otázku odpovídá: „*Velkým rizikem je podle mě rodina. Ale i celkově, co já vnímám u těch strašich, říkáme jim, tu školu prostě potřebujete, protože potřebujete mít dobré základy a oni, jakože nepotřebují, takže si myslím, že i velkým rizikem jsou oni sami pro sebe jakoby tím, jak oni přemýšlí, ale zase to má určitě návaznost z té jejich rodiny, že tam nějaké pravidelné návyky chodit do práce nejsou třeba, takže oni mají tyhle postoje často zafixované z té jejich rodiny.*“ S touto odpovědí se shoduje i KP 4, který říká: „*Já vidím hlavní riziko prostě v tom návratu do svých biologických rodin, protože tam to prostě v té rodině nikdy dobré nebylo, a to se prostě podle mě nezmění.*“ Dále se s nimi shoduje i KP 6 a KP 7. Odpověď KP 6 zní: „*Rizika přípravy, no tak je podle mě hlavně riziko to, že ty děti chodí na víkendy třeba zpátky domů, a to je prostě riziko. Takže rizikem vnímám hlavně tu rodinu.*“ KP 7 odpovídá: „*To víte, že jsou ty rizika. Tady to dítě může fungovat, protože to vidí kolem sebe že jo, ale pokud se vrátí do rodiny, kde ten vzor je jiný, tak je to jednodušší, najednou nemusí brát žádnou zodpovědnost a dojde si na ten úřad, jako ta jeho máma. Takže podle mě je hlavním rizikem to, že se to dítě vrátí zpátky do té své rodiny, kdyby bylo těch bytů, kde by ty děti mohly být více, za miň peněz, tak by to asi bylo jednodušší, ale muselo by to být nějaké třeba chráněné bydlení a tam by ty děti museli vézt ještě trošku dál, než jen do těch osmnácti nebo devatenácti dejme tomu.*“ KP 8 se shoduje s předcházejícími odpověďmi, přidává k tomu však ještě jiná rizika. Odpovídá: „*Riziko je určitě to, aby nesklouzly s partou někde, a aby, což se nám taky stalo, jo, že prostě dítě odešlo, a prostě sklouzlo nám do party nebo do špatné rodiny, nebo si našly špatného partnera, to je velké riziko, protože v tomhle tom jsou takový, oni to tady na domově vidí všechno trošku idealisticky, všechno funguje, a najednou v tom životě to zase až tak nefunguje. Rizikem je potom teda určitě i ta biologická rodina, která si je potom odchodu stáhne k sobě, protože dostanou nějaké ty peníze a můžou na nich i vydělávat, protože my si teda klademe důraz na to, že vždycky když od nás odchází tak mají zařízenou práci, takže vždycky jdou pracovat.*“ KP 2 a KP 3 se shodují, že rizikem jsou v některých případech děti samy pro sebe. KP 2 říká: „*Podle mě riziko toho odchodu přesně v těch osmnácti je, že většina z nich potom nedostuduje.*“ KP 3 říká: „*V té přípravě musí zejména dítě samo chtít*

se připravovat na ten odchod, a jakmile se nebude chtít a jakmile bude mít negativní přístup k nám nebo k okolí, tak vlastně s tou přípravou nic nenaděláme.“ K5 udává jako jediný jiné riziko, než které bylo doposud řečeno. Odpovídá: „Podle mě je to hlavně důvěřivost.“

Schéma č. 8: Rizika přípravy

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Výsledky výzkumného setření dětí, které již dětský domov opustily jsou členěny do sedmi kategorií s dalšími podkategoriemi.

V této kategorii budou provázány rozhovory se čtyřmi komunikačními partnery.

➤ **Kategorie č. 1: Postavení se na vlastní nohy**

Podkategorie:

- Co dělalo problém
- Kontakt s rodinou
- Co bylo jinak

➤ **Kategorie č. 2: Příprava na odchod z DD**

Podkategorie:

- Jak to probíhalo
- Zda to bylo dostačující
- Co chybělo

➤ **Kategorie č. 3: Péče poskytnuta po odchodu**

Podkategorie:

- Od DD
- Od rodiny

➤ **Kategorie č. 4: Pomoc**

Podkategorie:

- Bydlení
- Zaměstnání
- Finance

➤ **Kategorie č. 5: Pomoc s odchodem**

Podkategorie:

- Rodina
- DD
- Přátelé

➤ **Kategorie č. 6: Obtížnost shánění bydlení a zaměstnání**

Podkategorie:

- Shánění bydlení
- Shánění zaměstnání

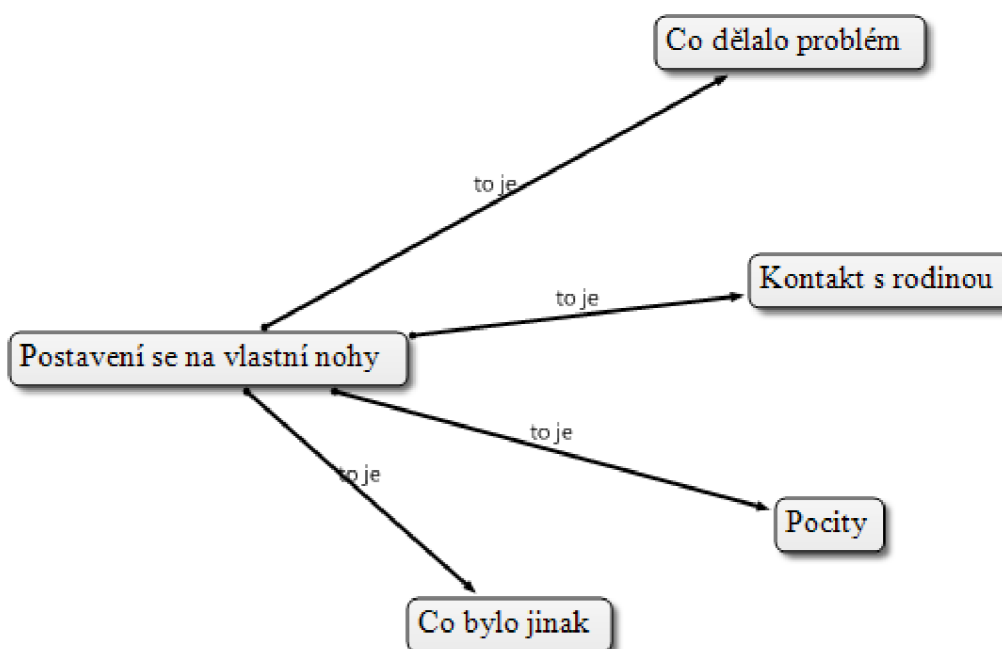
➤ **Kategorie č. 7: Pocity z odchodu z DD**

Podkategorie:

- První pocity
- Největší obavy

V kategorii č.1 komunikační partneři odpovídají na otázku „Jaké pro Vás bylo postavení se na vlastní nohy po odchodu z DD?“ Shodují se na tom, že v momentě, kdy opustili dětský domov, to pro ně bylo jiné. Ze začátku z toho měli velké obavy, ale všichni to zvládli. KP 9 na otázku odpověděl: „*No, ze začátku jsem se toho bála, třeba jako jsem si říkala jako co bude, když odejdu, jak to vůbec zvládnou všechno. Ale potom když jsem odešla z děcáku, tak to bylo docela, bylo to ze začátku těžký, ale zvládla jsem to.*“ S odpovědí se shoduje i KP 12: „*No, když jsem odcházel tak to bylo takový, měl jsem obavy no, jestli se to podaří všechno tak, jak by mělo a jestli to zvládnou a tak. Ale nakonec to vyšlo dobře, jako věděl jsem nějaký takový ty věci, co mám dělat, když odejdu, co si mám zařídit a tak.*“ KP 10 se také shoduje, na otázku odpovídá: „*No bylo to takový jiný že jo, protože dětský domov za nás všechno vyřešil, fakt všechno, veškerý papíry, veškerý doktory a tohle.*“ KP 11 se od odpovědi liší, protože ještě žije na bytě, který se nachází nedaleko dětského domova. KP je plnoletý, ale vzhledem k tomu, že pokračuje ve studiu, má možnost na bytě bydlet. Odpovídá: „*Já jakoby sem na děcáku, ale pan ředitel má odkoupenej byt, kde sem s jedním klučinou, a kde se učíme vlastně celkově to chování sami, vaření si sami, pereme si sami, uklízíme si všechno, a tyhle základy, co člověk dělá, normálně si děláme my dva.*“

Schéma č. 1: Postavení se na vlastní nohy

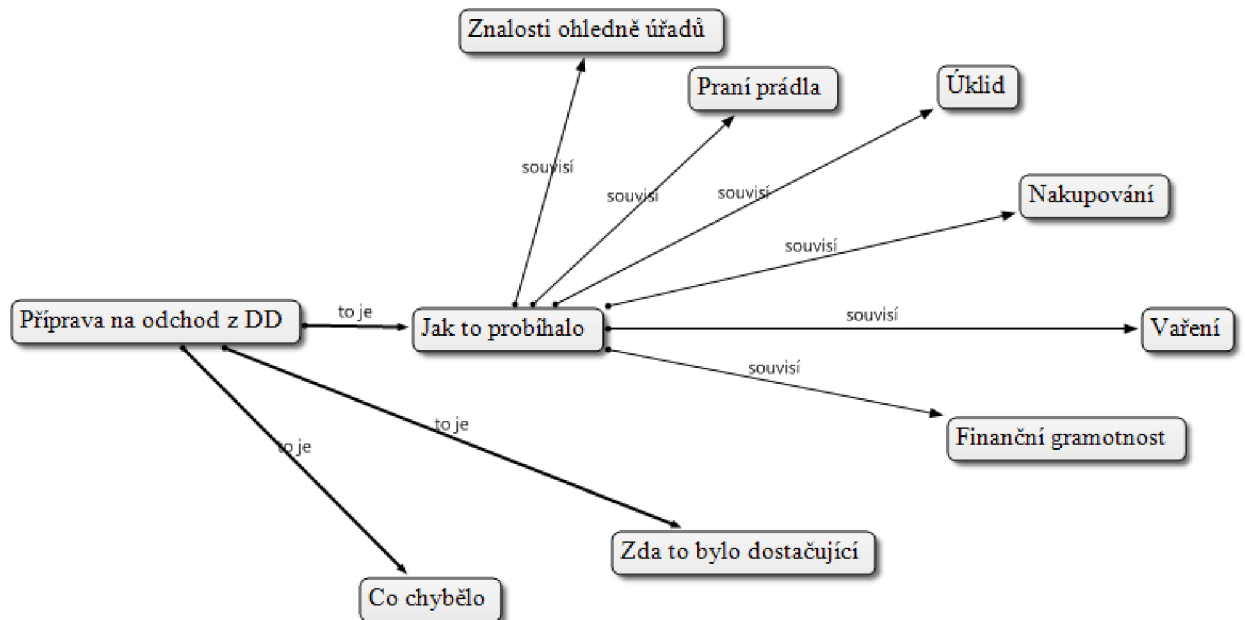

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Kategorie č. 2 se zabývá způsobem jakým byli komunikační partneři připravováni na odchod z DD. Komunikační partneři odpovídají na otázku „Jakým způsobem jste byly na odchod připravovány?“ Dle odpovědí komunikačních partnerů je patrné, že způsoby přípravy v dětských domovech jsou velmi podobné. Patří tam zejména praní, vaření, úklid, nákupy a finanční gramotnost. KP 1 na otázku odpověděl: „*Tak, že jsme jezdili s vychovatelama různě po nákupech, třeba pak zavedli, že jsme si sami sestavovali na víkendy jídelničky, podle kterýho jsme si sami nakoupili s vychovatelema. Měli jsme tam i finanční gramotnost, to mi taky dost pomohlo. Ještě, než jsem odešla, musela jsem si najít práci, byt, abych měla nějaký příjem a abych měla kde bydlet.*“ KP 10 na otázku odpovídá: „*Připravovaný jsme byli tak, že jsme v dětském domově měli jakoby služby, který jsme si plnili. A třeba jednou jsme myli nádobí, po druhý jsme třeba jako vytírali, zametali, nebo třeba venku, když se dělalo dřevo, aby bylo v zimě čím topit, nebo třeba taky ty brigády přes léto, když byly jarní prázdniny, tak s náma strejda z domova rozebíral finanční gramotnost jako daně a co musím odvíst, sociálně zdravotní a takhle různě a počítali jsme si všechno.*“ KP 11 odkazuje na odpověď KP 10, konkrétně s finanční gramotností. „*Ono je to podle mě pro každýho, vlastně ono se to zdá, že pro každého to bude stejný, ale vlastně tady Pepa ty daně třeba co nám vysvětlivat strejda pochopil daně ze 70%, já tomu sice takovou pozornost nevěnuju, ale chápu to dobře, my se to teď učíme ve škole, takže je to pro mě snazší. Potom ty práce jakoby celkově, tak každý máme prostě jiný systém prací, práce, které mu jdou i nejdou no.*“ KP 12 se shoduje s odpověďmi v tom, že v dětském domově také probírali finanční gramotnost, uklízeli, vařili, měli služby, při kterých museli plnit domácí práce. „*Třeba jakoby, jako skrz chod domácnosti, tak to sme se jakoby, víceméně učili na tom bytě, co je tady, ale tak to sou běžný věci, co jako by měl umět každej víceméně. No a jako ta finanční gramotnost to tam byla taky samozřejmě, ale co už jsem říkal i v jiných rozhovorech třeba, tak tam jde o přístup dítěte, jak se k tomu postaví. Příprava tam byla, že vychovatelka třeba připravila papíry, tam se vyplňovalo třeba kde, co na úřadě, když budem něco potřebovat, složenky vyplňovat a takže to tam bylo. Chodili jsme na nákupy do vobchodu, pro jídlo a tohlensto, abychom taky věděli, co kolik stojí a takhle. Takže ta snaha tam je, de o to dítě no.*“ Komunikační partneři se také shodují na tom, že příprava, kterou jim dětský domov poskytl, pro ně byla dostačující. KP 9 odpovídá: „*Příprava pro mě byla dostačující, bez ní bych to nedala.*“ KP 10 odpovídá: „*Ano byla, hodně se snažili.*“ KP 12 se shoduje s ostatními a říká: „*Dělali, co mohli, takže jo byla.*“ KP 11 se s odpověďmi neshoduje, protože zatím bydlí

na bytě nedaleko dětského domova. Odpovídá: „Zatím nemohu říct, pořád mám možnost se na dětský domov obrátit a jakoby tam pořád jsem.“

Schéma č. 2: Příprava na odchod z DD

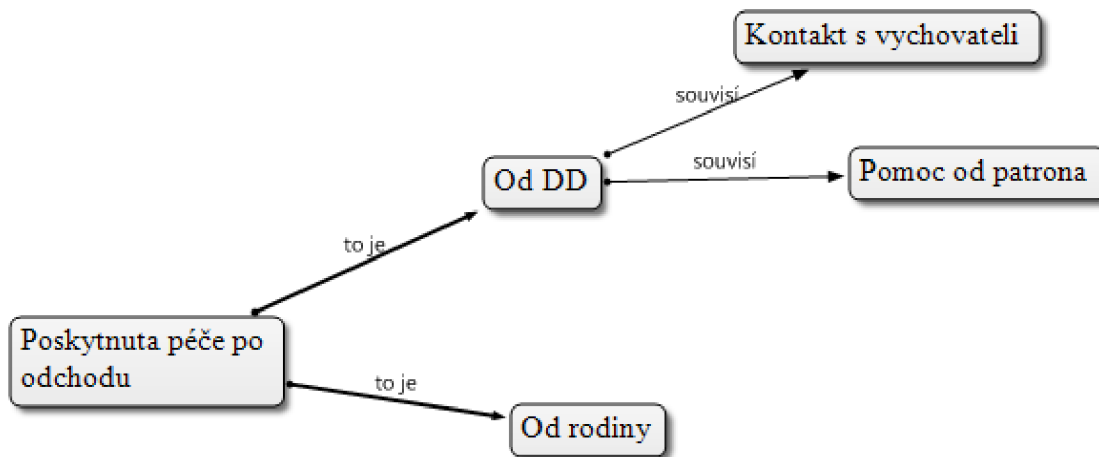

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Kategorie č. 3 je zaměřena na to, zda byla komunikačním partnerům poskytnuta péče po odchodu z DD. Komunikační partneři odpovídají v rámci rozhovoru na otázku: „Byla Vám poskytnuta péče po samotném odchodu z DD?“ KP 9 a KP 12 se shodují v tom, že se mohou kdykoli obrátit na vychovatele z dětského domova a požádat o pomoc. „To už ne, byla jsem jako s nima v kontaktu, což ještě do teď kon jsem, že když jsem jako třeba tohle, tak jsem jako třeba, když jsem si nebyla jistá, tak se můžeme kdykoli na ně obrátit, zajet na ten děcák se za nima, nebo jako za sourozencema, za vychovatelama podívat, takže tyhle věci možnosti jako jsou.“ S odpovědí se shoduje KP 12, odpovídá například: „Jo, tak určitě jako s tou vychovatelkou se bavim třeba do dnes. Jakoby ona bydlí tady ve městě, druhá taky, co tu dělá. A s tou jednou se třeba scházím víc. Vobčas zajdeme na kafe k ní a takhle, takže pokud by sem něco nevěděl a potřeboval jsem se zeptat, tak jsem se jí samozřejmě zeptal, vona mi poradila.“ Od KP 12 také zaznělo, jako od jediného: „anebo ještě sem měl toho patrona. Takže to bylo taky fajn.“ KP 10 se vracel zpět ke své biologické rodině. Proto se s odpověďmi ostatních komunikačních partnerů neshoduje. Odpověděl:

„Tak já byl u mámy, takže to bylo něco jiného, ta mi se vším pomohla.“ KP 11 samotný odchod ještě nezažil, proto odpovídá: „Samostatnej odchod sem ještě nezažil, ale jako poskytnutá mi bude, samozřejmě bude to záviset na mém chování, na tom, jak budu celkově spolupracovat s tím dětským domovem, jestli když bude potřeba, že půjdu a pomůžu.“

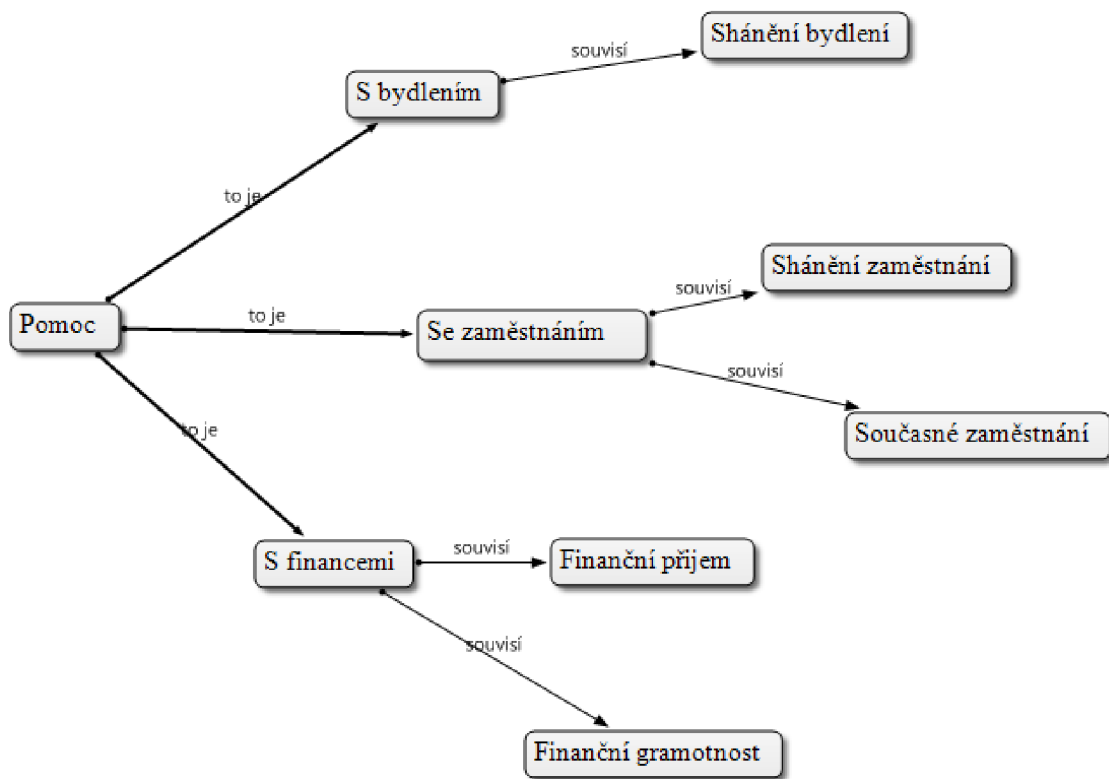
Schéma č. 3: Péče poskytnuta po odchodu z DD

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

V kategorii č. 4 je zjištěno, zda byla komunikačním partnerům poskytnuta pomoc při samotném odchodu z DD. Odpovídají na otázku „Byla Vám poskytnuta pomoc při samotném odchodu z DD?“ Komunikační partneři se shodují v tom, že dětský domov jim poskytl pomoc při odchodu z DD. KP 9 odpovídá: „Oni nám při odchodu se vším pomohli, na to si stěžovat nemůžu.“ S odpovědí se shoduje i KP 11, který říká například: „Finance jsem měl od děčáku.“ Odpověď KP 10 se od ostatních liší. Říká, že: „Pomoc mi určitě bude poskytnuta, jak s hledáním bytu, tak s hledáním práce.“ KP 12 se na odpovědi shoduje. Odpověděl například: *Jinak vod děčáku takový ty běžný věci, nějaký hrnce se nakoupili do výbavy, nějaký povlečení a takový ty věci. Něco sem od děčáku dostal, třeba co tam měli navíc, ale to, co se nakupovalo myslím si, že šlo stejně z toho odchodnýho, co tam člověk má. To odchodný je různá výše, záleží na tom zase jak to dítě se tam chová, jakej má prospěch a tak dál. Takže vo tom to víceméně je. Takže nějakou finanční částku sem dostal plus ještě třeba nějaký to vybavení do začátku.*“

Schéma č. 4: Pomoc

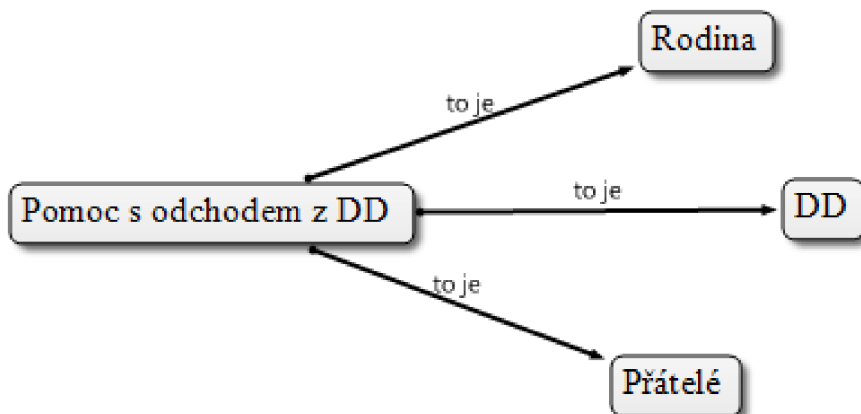

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Kategorie č. 5 zjišťuje, zda komunikačním partnerům pomáhal při odchodu ještě někdo jiný kromě DD. Komunikační partneři měli rozdílné odpovědi. Odpovídali na otázku „Pomáhal Vám s odchodem i někdo jiný? Rodina, kamarádi?“ KP 9 a KP 12 se shodují v tom, že jim rodina a kamarádi při odchodu nepomohli. KP 9 odpověděl: „*Kamarádi ne, oni, jak právě že bydleli převážně ještě s rodičema.*“ KP 12 se s KP 9 v odpovědi shodují. KP 12 říká: „*Hm, tak rodina no bych neřek, jenom sem s nima byl v kontaktu prostě, ale že by něk pomáhali to bych neřek. No kamarádi taky asi ne, jelikož jako víceméně z toho děcáku, co třeba byli a odešli, tak nevím. Jako vim, že tady někde v okolí třeba něký sou, ale nescházíme se víceméně. A jako jinak kamarády sem tu něk neměl, ani víceméně nemám do teď na pár teda.*“ KP 10 se v odpovědi liší. Byla mu poskytnuta pomoc od biologické rodiny. Odpovídá například: „*Jo tak naši, a pomohla mi s tím Markovo Lenka s přítelem, ty mě vlastně stěhovali. Já jsem se s nima jako domluvil, jestli by mi to pomohli převést a přestěhovat, a oni mi to pomohli vynosit až nahoru, pak jsme šli na jídlo, ještě jsem měl dojet pro klíče k mamce do tesca, takže jeli semnou,*

k tomu mi tady město ještě tak nějak ukázali v tom okolí, kde já jako bydlím, abych se orientoval.“ KP 11 se v odpovědi také lišil. Říká: „Bydlím ještě v děčáku, půjdu asi dál studovat, tak tu ještě 2 roky budu bydlet. Nebo jakoby bydlím tady v tom bytě, přímo v děčáku nebydlím, ale pořád se na něj můžu obrátit.“

Schéma č. 5: Pomoc s odchodem

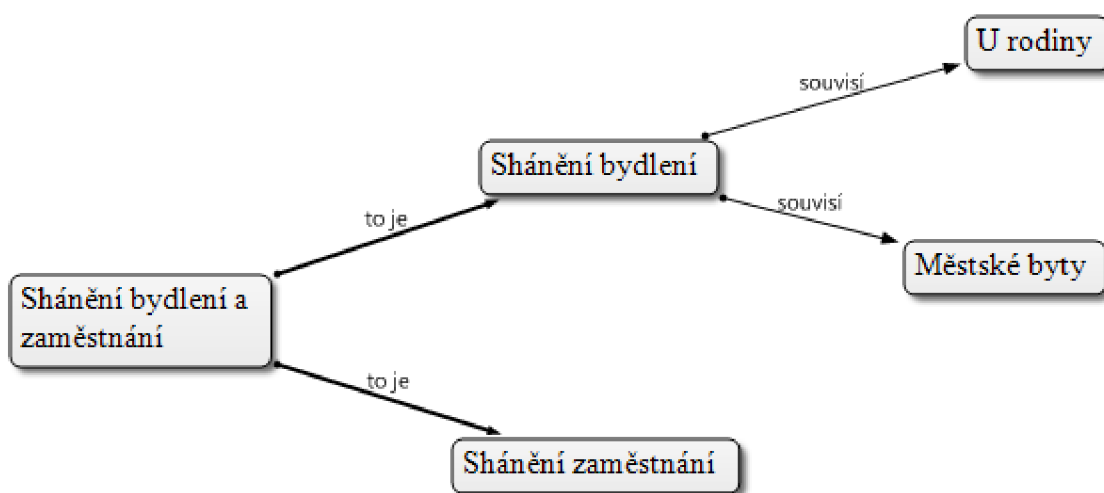

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022.

Kategorie č. 6 je jedna z nejobtížnějších věcí pro komunikační partnery. Při odchodu z DD je obtížné shánění bydlení a zaměstnání. KP 9 a KP 12 se shodují v tom, že s hledáním bydlení jim pomohl DD. Odpovídali na otázku „Jak moc pro Vás bylo obtížné sehnat si práci a bydlení po odchodu z DD?“ KP 9 říká: „*No byt, co jsem měla, ten byl od města, ale spadal jakoby pod dětský domov, takže s tím mi hodně pomohli.*“ S odpovědí se shoduje KP 12, který říká například: „*S bydlením mi pomohl děčák.*“ KP 10 se s odpověďmi neshoduje. Vrátil se ke své biologické rodině, tudíž pro něj sehnání bydlení nebylo obtížné. Odpovídá: „*Bydlení těžký nebylo, to mě k sobě teda vzala mamka.*“ KP 11 se k této otázce nevyjádřil. Dále se KP 10 a KP 12 shodují v tom, že sehnání zaměstnání nebylo obtížné. KP 10 říká: „*A práce, no mám brigádu. Brigádu mám v KFCéčku a to nebylo tak obtížný, on Míra vlastně dělal dřív policajta, ale jelikož měl úraz s nohou, tak potom hledal jinou práci, protože tahle už pro něj byla nevhodná a chtěl dát výpověď, ale nechtěl ji dát do té doby, dokud si nenajde jinou práci. No a pak koukal u nás, že tam jak postavili to nový KFC, že tam berou asi deset až patnáct lidí, a já mu řekl, že jako klidně, že s tím nemám problém, ale že podmínkou chci mít jako*

flexibilní směny.“ KP 12 odpověděl: „A práce, no kupodivu to nebylo tak těžký, jelikož jsem se vyučil opravářem zemědělských strojů, řidičáky, svářečáky. Měl sem hned jakoby dvě nabídky buď jezdit s tatrou, nebo dělat v nedaleko, kde jsem se vyučil potom na svařovně, na zámečnický dílně u stavební firmy.“ KP 12 ještě dodal zajímavost, že mu s hledáním práce pomohl patron. „No, tak nakonec sem šel na tu svařovnu, tam sem byl asi rok a potom ten patron mi víceméně nabídl práci u něj s tím, že sem šel teda na půl na živnost a na půl zaměstnanec a dělám pokládku asfaltu.“

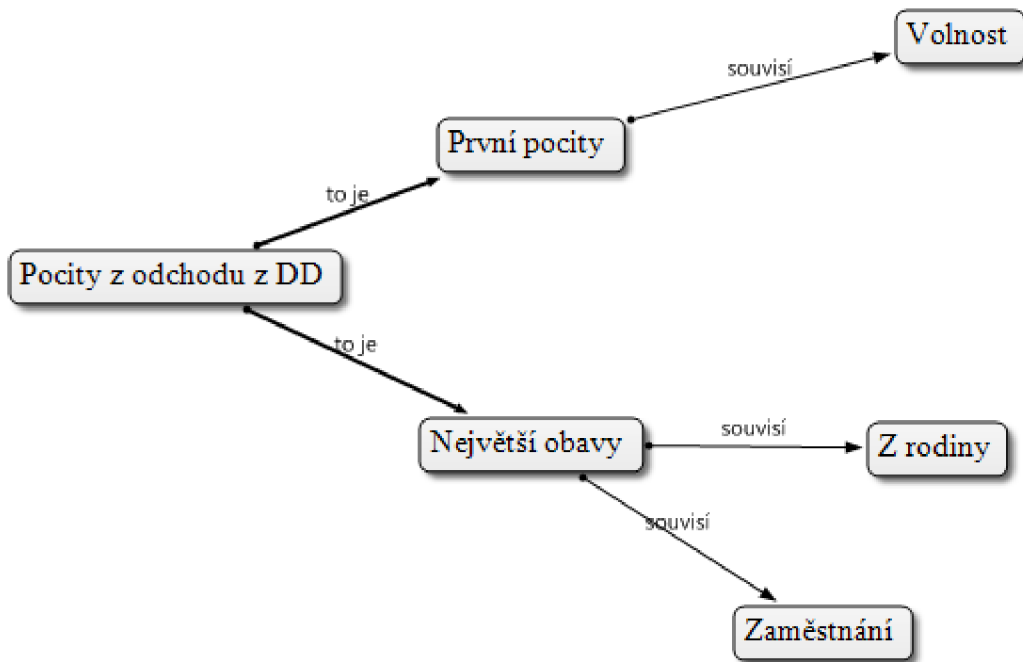
Schéma č. 6: Shánění bydlení a zaměstnání

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

V kategorii č. 7 je zjištěno, jaké měli komunikační partneři pocity z odchodu z DD. KP 9 a KP 12 se shodují v tom, že se jim líbila volnost, kterou po odchodu z DD měli. Odpovídali na otázku „Těšili jste se na odchod z DD, nebo jste z toho měli strach?“ KP 9 říká: „*Jako z půlky, na půl jsem si říkala takový to jo, budu mít tu volnou ruku, nebudu mít takový to jako, nebude na mě nikdo dohlížet, nebudu se muset nikoho ptát kam půjdu, nebo s kým jdu, kam jdu, nemusím se domlouvat v kolik se vrátím, že odejdu.*“ Odpověď se shoduje s KP 12: *Tak jako, já bych řek, že se víceméně na to těší každej, až je přestanou sekýrovat z děcáku, protože si tam ten člověk říká, jako že už je dospělej jako nebo že nemají co kecat do toho, co si chci dělat a tohlensto. Takže jako těšil sem se, ale když se to blížilo, tak sem měl takový obavy. Ale jako zase na druhou stranu to, že jako nás tam sekýrovali, říkali, co máme dělat a tak, teď to vidím jako pozitivně, že to mělo něco do sebe prostě s odstupem času.*“ KP 9 ještě dodává, z čeho měla největší strach: „*Největší strach jsem měla z toho, jak všechno to zvládnou, jako jak si najdu práci, jak si najdu byt, bylo to pro mě v celku stresující, do toho si hledat práci, do toho si hledat byt, do toho se připravit na závěrečný zkoušky, byl to jako docela masakr. Jinak mám teda dostudováno, vystudovala jsem cukrářku a mám výučný list.*“ KP 10 říká, že měl z odchodu smíšené pocity: „*Já jsem z toho měl smíšený pocity teda, zároveň jsem se bál, protože prostě máma jako 14 let že jo, prostě sem tam poslala dopis, pohled, nebo balík, a vlastně ani nezavolala nikdo jako, to si nepamatuju, že bych s ní mluvil, jako jednou teda, když jsem jí potom dal číslo přes facebook.*“ KP 11 k otázce dodal: „*Já jako strach nemám, samozřejmě, abych řekl pravdu, asi mi bude smutno, že už tam nejsem, že nebudu znát ty lidi nový, a že mi budou chybět.*“

Schéma č. 7: Pocity z odchodu z DD

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Poslední 13 rozhovor, který je uveden samostatně pro ilustraci názoru osoby, která je nejvíce zodpovědná za přípravu dětí na odchod z dětského domova je uveden v příloze č. 3. Přináší velmi zajímavý pohled na ústavní výchovu. Osoba zmiňuje založení dětského domova od samého začátku až po současnost. Popisuje chod zařízení a návyky, které v dětském domově velmi dobře fungují. Zároveň zmiňuje názor na legislativu, týkající se ústavní výchovy, názor na standardy kvality péče o dítě apod. Dále přípravu dětí rozděluje do několika kategorií a přesně popisuje, jak by to dle jejího názoru mělo ve skutečnosti fungovat. Byla popsána i rizika odchodu dětí z dětského domova. Rozhovor byl pro mě velmi přínosný a zajímavý, a proto jsem se rozhodla umístit ho do mé práce.

8 Diskuse

Z výzkumu vyplývá, že příprava dětí na odchod z dětského domova probíhá od začátku, kdy je dítě umístěno do zařízení. O konkrétním odchodu se s nimi hovoří mezi 13- 15 rokem života dítěte. V každém dětském domově si určují dle svého uvážení, jakým způsobem budou děti připravovány a vedeny k samostatnosti. Nikde nejsou přesně stanovena pravidla, jak by příprava měla vypadat. Příprava na samostatný život je ve většině případů prováděna tak, že si děti neuvědomují, že vůbec probíhá. Jak uvedli všichni vychovatelé do přípravy se zahrnují zejména domácí práce, péče o svoji osobu, finanční gramotnost, nakupování, příprava na budoucí zaměstnání apod. Což je v souladu s názorem Bendla (2015), který uvádí, že do přípravy jsou zahrnuty činnosti, jako je například příprava na budoucí povolání, společné vaření, domácí práce, nakupování, hospodaření s kapesným apod. Bendl a kol. (2015) tyto činnosti zahrnuje do nácviku sebeobsluhy, čímž si děti osvojují hygienické návyky. Dále to představuje odstraňování nevhodných návyků, vykonávání domácích prací, udržování pořádku, učení se vhodnému kulturnímu stolování a správné komunikaci.

Komunikačními partnery byly zmiňovány i další formy přípravy. Měli možnosti přednášek na téma finanční gramotnost, hledání zaměstnání, oblast bydlení apod. Bylo s nimi procvičováno psaní životopisu, docházení na brigády, bylo jim vysvětlováno základní spoření a možnosti bydlení po odchodu z DD. Tyto oblasti zmiňuje ve své knize i Pacnerová et al. (2015), kde považuje za nutné věnovat se problematice pracovního uplatnění, vzdělání, bydlení, finančních možností, do kterých jsou zahrnuty i sociální dávky, dále také jednání s úřady, zdravotní péče apod.

Příprava na samostatný život probíhá u dětí zejména v období puberty a adolescence. Od komunikačních partnerů mi bylo sdělováno, že tyto věci s nimi byly v DD probírány, ale v tu chvíli je to vůbec nezajímalo, a mysleli si, že tyto věci pro ně nejsou nijak důležité. Vágnerová (2012) vystihuje období pubescence jako období, kdy dítě prožívá pocit, že mu nikdo z dospělých nerozumí. Na základě toho bývají děti v tomto období více uzavřené do sebe, často vše negují, mají pocit méněcennosti, a stává se, že děti přilnou ke špatné partě. Autorka tvrdí, že se jedná o období vzdoru, tudíž má pubescent odpor k autoritám a ke konci toho období se můžeme setkávat s názorem dítěte, že pouze jeho myšlenky a názory jsou ty správné.

Z rozhovorů s komunikačními partnery vyplynuly velké potíže mladých dospělých v oblasti zaměstnání, bydlení, financí a mezilidských vztahů. Toto zjištění se shoduje s názorem Kašákové et al. (2017), která ve své knize uvádí, že tyto jedinci mají největší potíže především v oblasti bydlení, financí, zaměstnání a mezilidských vztahů. Autoři Prokop a Prokop (2015) uvádějí některé důvody, které vedou u mladistvých k problémům. Jsou jimi sociální nepřipravenost, absence podpory a nedostatečné emocionální zázemí.

Shánění bydlení nebylo pro komunikační partnery při odchodu z DD nijak složité. Bydlení měli zařízené od DD. Ve většině případech to byly městské byty, které jim byly na přechodnou dobu poskytnuty. Pouze jeden komunikační partner, jak už bylo zmiňováno, se vrátil ke své matce. Dle SKP-CENTRA o. p. s. (2018) nebývá návrat jedinců ke své biologické rodině výjimkou. V některých případech se ale stává, že jedinec po návratu zpět do své biologické rodiny přijímá nevhodné vzorce chování (SKP-CENTRUM o.p.s. 2018).

Oblast zaměstnání u komunikačních partnerů bývá v některých případech obtížná. Souvisí se školní přípravou v dětských domovech, kdy se děti připravovaly na své budoucí povolání. V některých případech je to problematické z důvodu špatné volby oboru. Některé děti si volily tu nejjednodušší možnou volbu studia. Bohužel ne vždy se jim podařilo školu dokončit, což poté nese následky v hledání zaměstnání. Kašáková et al. (2017) tvrdí, že potenciál mladých dospělých často neodpovídá stupni vzdělání, kterého mladý dospělý dosáhl, ale je vyšší. Komunikační partneři se pokoušeli najít si zaměstnání. Tři komunikační partneři byli v této oblasti úspěšní. Jeden komunikační partner pokračoval ve vlastně zvoleném studiu.

Prokop a Prokop (2015) a Folda et al. (2009) se shodují v tom, že mladí dospělí opouštějící institucionální péči nedosahují potřebné úrovně vzdělání. Ve většině případech si vybírají studijní obor, kterému se po dokončení nechtějí věnovat a následně mají potíže s využitím znalostí ze studia v praxi. Autoři dále tvrdí, že mladí dospělí nemají žádné zkušenosti v oblasti zaměstnávání, postrádají pracovní návyky a dělá jim velké potíže respektování daných pravidel na pracovišti.

Trávení volného času dle komunikačních partnerů probíhalo ve stejném duchu, jako v normálních rodinách. Na prvním místě bylo plnění školních povinností, pokud byla tato povinnost splněna, děti mohly poté trávit volný čas dle své libosti. Komunikační partneři

oceňovali volnočasové aktivity probíhající v DD nebo mimo něj. Děti hrály počítačové hry, byly na telefonech, chodily na hřiště, hrály míčové hry apod. Bendl et al. (2015) tvrdí, že je nutné, aby děti trávily volný čas smysluplně. Můžeme sem zařadit například čas pro relaxaci, pohybové činnosti, zábavné činnosti a zájmovou činnost, která by měla probíhat v DD i mimo něj, to je správná cesta pro správnou socializaci dítěte.

Byly zjištěny rizika přípravy. Jsou tím myšlena rizika, která mladé dospělé po odchodu z DD ovlivňují. Největším rizikem je biologická rodina, ke které se v některých případech mladí dospělí vrací. Toto zjištění se shoduje s názorem Lumos (2018), který tvrdí, že přibližně jedna třetina dětí se někdy vrací domů. Opět platí, že pokud je návrat dítěte bezpečný a vhodný, je logické, že by se dalo pracovat na tom, aby se děti do své rodiny vrátily co nejdříve nebo aby se odloučení předešlo hned v první chvíli, kdy je to možné.

Komunikačním partnerům se podařilo velmi dobře postavit na vlastní nohy. Tudíž je to v rozporu s názorem SKP-CENTRA (2018), které podotýká, že mladí lidé se po odchodu často cítí sami, ztrácejí osoby jim blízké, kterým důvěřovali. Jedná se například o tety z dětského domova či jinou osobu. Dochází tudíž k situacím, kde by pomohla mladým dospělým, emocionální podpora, vyřešit nebo alespoň zmírnit daný problém. Komunikační partneři v rozhovorech zmiňovali, že i po odchodu z dětského domova jsou nadále v úzkém kontaktu s personálem daného dětského domova. Mají možnost se obrátit na tety a požádat o radu či pomoc.

Od komunikačních partnerů bylo zjištěno, že v dětských domovech děti žily v rodinných skupinách v počtu 6-8 dětí. V pokojích byly umístovány po dvou až třech. Zejména sourozenci byli umístováni do stejných rodinných skupin, aby se zabránilo trhání rodinných vztahů. Tento výsledek se shoduje s názorem Vavrysové (2018), která mluví o rodinných skupinách, které vznikají v rámci DD, kde žije zpravidla 6-8 dětí.

Od komunikačních partnerů bylo zjišťováno, zda se řídí Standardy kvality péče o děti. Většina odpověděli, že se jimi řídí. Někteří komunikační partneři zmiňovali i Program rozvoje osobnosti dítěte (dále jen „PROD“). V každém zařízení by se měli pracovníci tímto programem řídit. Ne však všude tomu tak je. Tento názor se shoduje s Českou školní inspekcí (2017), která říká, že na zpracování PROD se často podílí jen někteří pracovníci, PROD nejsou pravidelně vyhodnocovány, a často není možné vyhodnotit, kdy bylo hodnocení provedeno. Nedílnou součástí vyhodnocování jsou podpisy dětí a jejich případné vyjádření k věci, které tam ve většině případech chybí. PROD jsou dle

České školní inspekce často vedeny spíše formálně, ačkoli definují úkoly, na které by se měli pedagogičtí pracovníci při práci s dětmi zaměřit (Česká školní inspekce, 2016).

S komunikačními partnery byly řešeny pocity, které prožívali při odchodu z dětského domova. Dotazovala jsem se, zda se na odchod těšili nebo měli spíše strach. Z výsledků vyplynulo, že komunikační partneři měli z odchodu z DD strach, protože nevěděli, co je v samostatném životě čeká, pocítovali smutek ze ztráty blízkých a prožívali pocit samoty, na stránku druhou se těšili, že budou svobodní a volní. Těšili se na svůj vlastní dospělý život. V mnoha případech se stává, že odcházející děti neví, co je v samostatném životě čeká. Není jim poskytnuta následná péče a pomoc v krizových situacích. Tento názor se shoduje s Českou školní inspekcí, která tvrdí, že ukončování pobytu dětí v zařízení je kritickým bodem poskytované péče a dráhy dítěte. Přejedem dítěte do běžných (v některých případech ne zcela vhodných) podmínek výrazně klesá poskytovaná podpora dítěte. Ukončení pobytu dítěte musí předcházet příprava zahrnující zabezpečení možnosti následné podpory bývalého klienta. Systém následné péče není vytvořen, není definován, není dostupný všem, především není určeno, kdo má dítěti následnou péči zajišťovat, na jak dlouho, co by mělo být náplní následné pomoci apod. Je nutné podotknout, že problematika následné péče není v rukou MŠMT, ale Ministerstva práce a sociálních věcí. Ze zjištění vyplývá, že možnosti následné péče jsou limitovány více faktory. Mezi vnitřní limitující faktory se řadí zejména personální nedostatečnost v zařízeních a celková vyčerpání pracovníků činnostmi pro umístění dětí (Česká školní inspekce, 2016).

Na některá z těchto témat uvedla svůj názor osoba odpovědná za přípravu dětí na odchod z dětského domova. Názory dané osoby se v některých pasážích shodují v některých se značně rozcházejí. Jak už bylo zmiňováno, rozhovor je k nalezení v příloze č. 3.

9 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, *co zahrnuje příprava dětí z dětských domovů na samostatný život a jak děti z dětského domova zpětně vnímají přípravu na odchod z dětského domova*. Pro naplnění těchto cílů jsem zvolila kvalitativní výzkum, který byl prováděn za pomoci kvalitativní výzkumné strategie. Byla použita metoda dotazování, jako technika sběru dat sloužil polostrukturovaný rozhovor. Jako postup, při vyhodnocování dat, bylo zvoleno otevřené kódování v programu Atlas. ti. Výběrový soubor byl tvořen devíti dětskými domovy z Jihočeského kraje, které byly ochotné podílet se na výzkumné části této práce.

V souladu s cílem práce byly stanoveny dvě výzkumné otázky v přesném znění: „Co zahrnuje příprava dětí z dětských domovů na samostatný život?“ Příprava dětí probíhá v každém dětském domově jinak. Dětské domovy se shodují v tom, že děti jsou připravovány na základě zvládnutí základních životních potřeb. Mezi takové potřeby spadá znalost finanční oblasti, schopnost postarat se o svoji osobu, schopnost úklidu, vaření a dalších domácích povinností.

Znění druhé otázky je následující: „Jak děti z dětského domova zpětně vnímají přípravu na odchod z dětského domova?“ Děti zpětně vnímají přípravu na odchod z dětského domova velmi dobře. Z výzkumu vyplynulo, že děti byly na odchod připravovány velmi dobře. Byly s nimi probrány všechny potřebné věci, které se týkají financí, zaměstnání, bydlení apod. Považují přípravu od dětského domova za dostatečnou. Záleží však, jestli tomu opravdu tak je.

Dále bych chtěla zmínit, že práce vychovatelů v dětských domovech je velmi náročná. Zároveň si myslím, že vychovatelé mají značné mezery v jejich pracovním nasazení. Dle mého názoru by měla být ústavní výchově věnována větší pozornost a kladem větší důraz na přípravu dětí odcházejících z ústavních zařízení.

Na závěr si dovoluji zmínit rozhovor s osobou odpovědnou za přípravu dětí na odchod z dětského domova, která se dlouhá léta věnuje soukromému vedení dětského domova. Díky tomuto rozhovoru jsem měla možnost nahlédnout z jiného pohledu na chod dětského domova, který je veden značně jiným způsobem než ostatní dětské domovy. Dle mého názoru je toho vedení to správné a děti odcházející z tohoto zařízení mají

značně větší úspěšnost v začlenění se do společnosti a v možnostech zcela běžného fungování v samostatném životě.

Výsledky a zjištění této bakalářské práce mohou využít jak pracovníci zařízení ústavní a ochranné výchovy, tak studenti zdravotně sociálních a pedagogických oborů. Také by mohla být užitečnou pomůckou pro pracovníky OSPOD či další odborníky či laickou veřejnost, kteří se o tuto problematiku zajímají.

10 Seznam použitých zdrojů

1. ARNOLDOVÁ, A., 2016. *Sociální péče: Učebnice pro obor sociální činnosti*. Praha: Grada, 320 s. ISBN 978-80-247-5148-1.
2. BENDL, S., 2015. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada Publishing, 312 s. ISBN 978-80-247-4248-9.
3. Better Care Network, *Strengthening Family Care: A decade of EU Daphne projects in collaboration with the WHO Regional Office for Europe*. www.bettercarenetwork.org [online]. © 2013 [cit. 2022-01-01]. Dostupné z: <https://bettercarenetwork.org/library/strengthening-family-care/strengthening-family-care>
4. Deinstitutionalisation of Europe's Children, 2017. [online]. Opening doors for Europe's children. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <https://www.openingdoors.eu/tag/2017/>
5. FICE, 2018. *Náhradní péče o ohrožené děti v některých evropských zemích*. Plzeň: Plzeň: Starý most, 2018, 89 s. ISBN 978-80-87338-82-7.
6. FOLDA, J., 2009. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 60 s. ISBN 978-80-254-4799-4.
7. GOTTWALDOVÁ, M. et al., 2006. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J.J. Pestalozziho Chrudim*. Chrudim: Centrum J.J. Pestalozziho. Dostupné také z: http://www.otevridvere.cz/download/metodicka_prirucka.pdf
8. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 438 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
9. HOFSCHEIDEROVÁ, A., 2019. *O kritice doktríny paternalistického přístupu k dětem v kontextu realizace ústavní výchovy a připravovaných změn v této oblasti* [online]. [cit. 2022-03-12]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-kritice-doktriny-paternalistickeho-pristupu-k-detem-v-kontextu-realizace-ustavni-vychovy-a-pripravovanych-zmen-v-teto-oblasti-109148.html>
10. HOFSCHEIDEROVÁ, A., HOLOUBKOVÁ, K., 2016. *Můj život v dětském domově: Příběhy a rady pro tebe*. Praha: Liga lidských práv, 66 s. ISBN 978-80-87414-27-9.
11. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., 2014. *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§655-975)*. Praha: C.H.Beck. ISBN 978-80-7400-503-9.

12. JANSKÝ, P., 2014. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudamus. ISBN 978-80-7435-534-9.
13. JEDLIČKA, R. et al., 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících - Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 544 s. ISBN 978-80-247-5447-5.
14. JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., J.P., 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0.
15. KAJANOVÁ, A. et al., 2017. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 108 s. ISBN 978-80-7394-639-5.
16. KAŠÁKOVÁ, V. et al., 2017. *Problematika odchodu dětí opouštějících dětské domovy. (Projekt Novy start s Veronikou)*. Vox pediatrie. 10. 22-25 s. ISSN 1213-2241.
17. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., 2001. *Člověk-prostředí-výchova*. Brno: Paido, 199 s. ISBN 8073150042.
18. KRBCOVÁ, A., TOMANOVÁ, K., 2019. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku*. [online]. Www.ditearodina.cz. Praha: Asociace dítě a rodina [cit. 2021-12-14]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/odbornost_DC.pdf
19. Kritéria hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání, 2016. [online]. Česká školní inspekce. Praha [cit. 2022-4-12]. Dostupné z: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el_publicace/Krit%a9ria/Kriteria_hodnoceni_2016_2017.pdf
20. KŘÍSTEK, A., 2017. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 344 s. ISBN 978-80-7552-821-6.
21. KUTNOHORSKÁ, J., 2009. *Výzkum v ošetrovatelství*. Praha: Grada, 176 s. ISBN 978-80-247-2713-4.
22. *Life after the orphanage: Listening to care-leavers in Latin America*, 2020. [online]. Hope and homes for children. Wiltshire: © naděje a domovy pro děti [cit. 2022-1-3]. Dostupné z: <https://www.hopeandhomes.org/>
23. LUMOS, 2019. *Kojenecké ústavy na počátku roku 2019*. Praha: Lumos. 10 s.
24. MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J., 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 577 s. ISBN 978-80-246-1983-5.
25. MATOUŠEK, O., 2008. *Slovník sociální práce*. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

26. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
27. MŠMT, 2020. *Statistická ročenka MŠMT – Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy* [online]. Msmt.cz, 2020 [cit. 6. 12. 2021]. Dostupný na: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>
28. *Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových*, 2012. [online]. Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových. [cit. 2022-1-2]. Dostupné z: <http://nadacnifondklausovych.cz/>
29. National Center for Biotechnology Information, © 2020. Children in Institutional Care: Delayed Development and Resilience [online]. U.S. National Library of Medicine [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4130248/>
30. NOVOTNÝ, J.S., 2015. *Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-700-0.
31. NOVÝ, I. et al., 2006. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Druhé. Praha: Grada, 287 s. ISBN 978-80-247-1705-0.
32. PACNEROVÁ H. et. Al., 2015. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. 57 s. ISBN 978-80-7481-138-8.
33. PACNEROVÁ, H., MYŠKOVÁ, L., 2016. *Kvalita péče o děti v ústavní výchově*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 87 s. ISBN 978-80-7481-157-9.
34. PACNEROVÁ, H., ŽUFNÍČEK, J., ZELENDA KUPCOVÁ, A., 2012. *Vybraná témata výchovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy*. Praha: I Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 136 s. ISBN 978-80-87652-59-6.
35. *Patron*, 2013. [online]. Patron. [cit. 2022-1-2]. Dostupné z: <https://ipatron.cz/>
36. PILAŘ, J., 2004. *Náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a ve školských zařízeních preventivně výchovné péče*. In: JEDLIČKA R. et al., *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis. 307-320 s. ISBN 80-7312-038-0.
37. *Pomoc v nouzi o.p.s* [online], 2010. Praha: Copyright [cit. 2022-1-1]. Dostupné z: <http://www.pomocv nouziops.cz/www/script/main.php?ac=stranka&id=2&menu=2>

38. PROFESSOR BROWNE, K., 2005. *Transforming services for children without parents:: A decade of EU Daphne projects in collaboration with the WHO Regional Office for Europe*. [online]. Better Care Network. The University of Nottingham: World health organization [cit. 2022-1-1]. Dostupné z: <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/attachments/Transforming%20Services%20for%20Children%20Without%20Parents.pdf>
39. PROKOP, J., PROKOP, P., 2015. *Osamostatňování klientů zařízení náhradní výchovné péče v mezinárodním srovnání. Česko-polské kontexty*. Kraków scscriptum. 149 s. ISBN 978-83-64028-91-5.
40. RADVANOVÁ, S., 2015. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H.Beck, 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.
41. RIEGER, Z., 2009. *Návrat k rodině a domů*. Praha: Portál, 108 s. ISBN 978-80-7367-544-8.
42. RIECHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
43. SEKERA, O., 2009. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. Ostrava: Repronis, 198 s. ISBN 978-80-7368-728-1.
44. SKP centrum, 2022. [online]. SKP centrum. [cit. 2022-4-12]. Dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/>
45. SLOMEK, Z., 2010. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 96 s. ISBN 978-80-86723-84-6.
46. Spolu dětem: Projekty. Spolu dětem, o.p.s. [online]. 2010. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <http://www.spoludetem.cz/projekty/>
47. ŠABATOVÁ, A., 2017. *Rodina a dítě II*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci s Wolters Kluwer ČR, 228 s. ISBN 978-80-87949-56-6.
48. ŠKOVIERA, A., 2007. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.
49. ŠPECIÁNOVÁ, Š., 2007. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.
50. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
51. VÁGNEROVÁ, M., 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

52. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: Karolinum. 536 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
53. VÁVROVÁ, S., HRBÁČKOVÁ, K., HLADÍK, J., 2015. *Porozumění procesu autoregulace u dětí a mladistvých v institucionální péči*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 131 s. ISBN 978-80-7454-561-0.
54. VAVRYSOVÁ, L., 2018. *Rizikové aktivity, depresivita a vybrané osobnostní rysy u českých adolescentů z dětských domovů se školou a z výchovných ústavů* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 2022-4-18]. Dostupné z: <http://psych.upol.cz/wpcontent/uploads/2019/02/VavrysovaonlineRizikov%C3%A9A9chov%C3%A1n%C3%AD-depresivita-a-rysy-u-adolescent%C5%AF-z-VUa-DDS.pdf>
55. *Veřejný ochránce práv*, 2017. [online]. Veřejný ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2022-3-24]. Dostupné z: https://test.ochrance.cz/dalsi-aktivity/archiv-vzdelavacich-akci/?tx_odcalendar%5Buid%5D=14&cHash=679301b2cfb14c57184149c82326ab3d
56. Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, 2006. [online]. [cit. 2022-4-12]. In: Sbíрка zákona české republiky, částka 142, s. 6073-6081. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/GetAll.aspx>
57. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, © 2020. [online]. Praha: MŠMT ČR [cit. 2022-1-3]. Dostupné z: Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, MŠMT ČR (msmt.cz)
58. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, 2017. In: *Rodinné právo: Sociálně-právní ochrana dětí; Mezinárodněprávní ochrana dítěte; Registrované partnerství: redakční uzávěrka...*, Ostrava: Nakladatelství Sagit, a.s. ÚZ. ISBN 978-80-7488-237-1.
59. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákon, 2012. [online]. [cit. 2022-4-12]. In: Sbíрка zákona české republiky, částka 33, s. 1026-1366. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/GetAll.aspx>

11 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Seznam otázek rozhovoru s vychovateli DD

Příloha č. 2 – Seznam otázek rozhovoru s dětmi, které již DD opustily

Příloha č. 3 – Rozhovor s komunikačním partnerem

Příloha č. 4 – Informovaný souhlas o provedeném rozhovoru

Příloha č. 5 – Žádost o provedení výzkumu v rámci bakalářské práce v organizaci

Příloha č. 1 – Seznam otázek rozhovoru s vychovateli DD

- 1) Od kdy děti připravujete na odchod z dětského domova?
- 2) Jakým způsobem děti připravujete?
- 3) Máte nějaké konkrétní plány, kterými se řídíte?
- 4) Řídíte se standardy kvality péče o dítě?
- 5) Jak naplňujete oblast bydlení, peněz, volného času dítěte?
- 6) Jaké jsou podle vás rizika přípravy dítěte na odchod z dětského domova?

Příloha č. 2 – Seznam otázek rozhovoru s dětmi, které již DD opustily

- 1) Jaké pro Vás bylo postavení se na vlastní nohy po odchodu z dětského domova?
- 2) Jakým způsobem jste byly na odchod připravovány?
- 3) Byla Vám poskytnuta péče po samotném odchodu?
- 4) Byla Vám poskytnuta pomoc při samotném odchodu? (zařízení bydlení, práce, finance, ...)
- 5) Byla pro Vás příprava na odchod dostačující?
- 6) Pomáhal Vám s odchodem i někdo jiný? Rodina, kamarádi?
- 7) Jak moc pro Vás bylo obtížné sehnat si práci a bydlení?
- 8) Těšili jste se na odchod z DD, nebo jste z toho měly strach?

Příloha č. 3 - Rozhovor s komunikačním partnerem

„Jsem zastáncem zároveň toho, že každý dobrý skutek, má být potrestán, mám soukromý dětský domov a zároveň se podílím na vzniku řadě legislativy, i když ta legislativa je tragická, je to největší tragédie dětských domovů a zařízeních tohoto typu, ale i s tím málem aspoň se snažíme prosadit proti úředníkům a proti páním politikům a podobně, takže já samozřejmě potom tyhle všechny věci, včetně vaší práce, zase zpětnou vazbou načerpávám a jsem schopný je potom používat dál při projednávání u ministerských úředníků, u parlamentu a podobně, protože díky mé práci se dostanu leckde a akorát mi pijí hoši krev a já prostě potřebuji mít vždy odněkud nabito, ale to jen tak okrajem. Poté co páni kolegové vědí, že jsem soukromý, tudíž nejsem na tom vůbec závislý, není to pro mě živobytí a vědí, že si můžu otevřít pusu celkem jak chci, protože mi jsou všichni úředníci ukradení, tak samozřejmě tam je i ten podtext toho, že se to dobře zastupuje, když oni nemusejí, když jsou součástí té státní mašinérie a já ne, to já si dovolím říkám co chci a pošlu do háje kteréhokoli ministra podle toho jak se mi zlíbí, když jsem přesvědčený o tom, že jde o děti a o práva dětí a že to nejsou ty práva, jako slyšíme v televizi. Co se týče zákona o ústavní výchově, ten je z roku 2003, respektive z roku 2002 s účinností od roku 2003 a je to neskutečně zastaralý materiál, který je v dnešní podobě prostě nepoužitelný a navíc my se poslední léta snažíme tomu ministerstvu vytlouct z hlavy, že ho bude novelizovat, protože to se nedá novelizovat, takže my sice čerpáme z toho, co je obsaženo v zákoně o ústavní a ochranné výchově z roku 2002, ale mezitím vyšli jakési standardy ústavní výchovy, které se staly jakousi „dobrovolnou“ mantrou, dobrovolnou proto, že ministerství to vydalo jako metodický pokyn, tím pádem to jejich zařízení musely vzít v potaz a potažmo k tomu většina krajů to taky pochytily jako metodický pokyn, a v těchto standardech je právě kapitole odcházení věnováno také relativně dost, to dělalo několik autorů, kolektiv asi o 20 autorech a teda shodou okolností jsem byl mezi nimi, bylo to obrovské utrpení, protože jsem tam skutečně sehrával toho oponenta vůči těm úředníkům a vůči těm, kteří hájili ty své státní zájmy v okamžiku, kdy zjistíte, že diagnostický ústav, který má 34 vnitřních vyhlášek a vy nemáte ani jednu, tak je z toho viz major, že ten pohled na svět je úplně jiný a nic méně podařilo se leccos, takže lze z těchto standardů ústavní výchovy čerpat, ty by měly být přístupné tuším na webu někde. Takže já vám to řeknu rovnou, já jsem standardy tvořil, ale neřídím se jimi ano, abychom si rozuměli, protože, a jsem přesvědčený o tom, že s těmi metodami práce,

keré my jsme nastavili daleko přesáhly tohleto, to prostě musel být kompromis mezi tím, co chtěli oni a další úředníci a další ředitelé tohoto typu a mezi řekněme námi malými, co měli třeba řeknu patnáct dětí a vedli to úplně jinak, takže hledat tu míru toho kompromisu, tam najdeme třeba spousty slovních říček, který jsem si speciálně hlídal, aby tam bylo napsáno přiměřeně věku a rozvoje schopnostem dítěte. No přes to nejel vlak původně jo, to prostě oni měli pocit, že to tam být nemůže taková věta, a že když se prostě řekne svoboda tak to bude svoboda pro všechny a bylo by jim jedno, že je to mentálně postižené dítě, které je řeknu příklad jedenáctileté a nemůžete ho pustit vůbec nikam a oni chtěli, že ho musíme pustit prostě někam a státní zástupci to po nás vyžadovali jo, a přitom je to ptákovina, nebo takové ty pohledy, že to dítě musí mít 24 hodin denně mobil, no nemusí, takže to se mi tam podařilo dostat snad takové ty různé věci jako, vyžaduje-li to situace nebo podobně, abychom se mohli my, kteří kráčíme po hraně zákona a odmítáme tyhle věci, abychom se měli o co opírat, takže pro mě, já ten barák jsem zřídil, vlastnil, vlastním ho do dneška teda, a řídím ho nějakých 27 let jestli se nepletu, a všechno je vlastní tvorba v uvozovkách, a proto jsme někde úplně jinde a proto mi třeba ty standardy nevyhovovaly, protože my mezi těmi věcmi, který tam se zaváděly, jako doporučení jo, já nevím, řeknu příklad, že každé dítě musí mít nějakou svou schránku podobně řeknu třeba trezoru, kde si bude schovávat svoje tajnosti, finance a já nevím, co všechno, no to my už jsme dávno měli, než to ty standardy spustily, a stejně to každý, kdo nechce, tak to stejně opískuje, no takže buď chcete, nebo nechcete a na to já nepotřebuji žádné papíry, takhle vám to řeknu. Dá-li pánbůh, tak teď nás oslovilo ministerstvo v tomhle měsíci, a už konečně pochopilo, že se ten zákon 109 musí udělat nový o ústavní výchově, a za základ si vzali naše materiály, který my jsme připravovali zhruba v patnácti lidech, kde byli lidi z akademického prostředí, ze zdravotnictví, lidi ze školství, a věřím tomu, že nás, no konečně nás požádali o to, že chtějí pomoci, protože oni to z té úřednické lajny neudělají, to musejí tvořit lidé, v tom základu, lidé z terénu, kteří vědí jak ty věci jsou. Semnou budete mít problémy jo, já jsem typ, který bude vždycky říkat patrně něco jiného, nebo jinak a bude si za tím stát. Pro to budu mít vždycky obhajobu a troufám si říct, že v drtivé většině mám, proti těm olšanům státním, kde každý den dobrý jí ustojím a vyhraji prostě. Tam doufám, že vám práci moc nerozbořím no, kdyžtak mě škrtnete a napíšete, že jsem nekomunikoval.“

„Já mám teda ještě otázku, od kdy ty děti připravujete na ten samostatný odchod z vašeho domova?“

„No u mě se připravují ty děti v uvozovkách od prvopočátku. Ono je to nutný rozdělit na několik kategorií, jedna jsou nějaký osobní, pracovní a jiný návyky a věci, počínaje hygienou přes vaření a tak dále, a to skutečně jestliže tam mám pětileté dítě, tak už pětileté dítě se podílí „tak jako v rodině“ na práci v kuchyni prostě a tak dále. Jsme přesně zase u toho, mě nezajímají další blbiny, já prostě mám ten život nastavený tak, že i to pětileté dítě, a měl jsem i mladší děti, v té kuchyni má co pohledávat. Ano samozřejmě, na začátku bude utírat nádobí a pokud možno plastové, aby nerozbilo porcelán, ale tohle do sebe musí dostat, no a jak stárne to dítě a nabírá rozum, tak prostě postupně se tyhle schopnosti toho běžného života utvářejí a pak se dostanete k tomu, že u mě 14-15 leté dítě, a je jedno jestli holka nebo kluk sní knedlíky pro dvacet lidí, a vůbec nepřemýšlí o tom, že by to bylo nenormální. Zatímco tam, kde jsou ty velké kuchyně, ve kterých se to nandává do těch várníc, což v uvozovkách je z mého pohledu pomalu protizákonné, tak tam to dítě na to kouká jako z jara. V praxi se to potom ukazuje, když my třeba zrovna vyjedeme s nějakým děčákem třeba k moři řeknu příklad, nebo já na tyhle akce normálně nejezdím, jenom to moře, a teď tam přijedu a ty naše děti umějí absolutně všechno, co je potřeba. My tam hraje karty a já říkám „dojdi mi udělat kafe“ osmiletému dítěti, no a ono se zvedne a jde, a vedle je kluk, který je sedmnácti-osmnácti letý, je z výchovného ústavu a ten vůbec neví co to kafe je a jak se dělá, protože ty jsou zvyklý na to, že špinavé prádlo se hodí do bezedné díry a přijde to v balíkách, kde jsou zvyklý na to, že se někam nasype mouka a ono z toho vypadne knedlík, který po nich hodí kuchařka a tak dále, takže to je jedna ta rovina. Druhá rovina už je potom přímo cílená, když pomínu teda ještě třetí rovinu, a to je vzdělání, u vzdělání je prostě heslo jedno základní, není třeba z dětí dostat to, co v nich není, ale naopak podporovat to, co v nich je. To znamená, že když už od malička vidím, že ta holka má v sobě, řeknu příklad, pečovatelské schopnosti, což není nic samozřejmého, abychom si rozuměli jo, protože tam je 90% holek, které okolo toho nepůjdou ani obloukem, a když vidím, že ta holka už v šesti, osmi letech k tomuhle má vztah, tak samozřejmě, že jí podporuji a cílím ji k tomu, že pak jde a v těch patnácti-šestnácti letech jde dělat třeba pečovatelku, nebo když je na tom lépe tak třeba i zdravotní sestru nebo něco takového, ale většinou já mám většinou zvláštníčky hodně a takže jak říkám, má vztah k pečovateli, podporuji v ní pečovatelsví, to je ta vzdělanostní rovina. Ale mezi tím, ještě leží ta rovina, řeknu toho ekonomicko-

právního života, tam patří finanční gramotnost, nakládání s penězi a tak dále. U mě i prvňák si vozí svoje peníze s kterými platí v autobuse, žádný tejdenky, denně přijede, lepí si účtenky, na konce týdne je odevzdá. Samozřejmě, že tomu prvňákovi, když ztratí, tak prominu, ale prominu dvakrát, třikrát a pak už má smůlu, pak když ztratí lístek, nebo když ztratí peníze, zaplatí si to z kapesného. To je vztah k majetku, to je vztah, řeknu příklad, kola, kola ode mě mají v uvozovkách pronajaté, fajn praskne rám, protože to kolo je špatně vyrobené a já ho bez řečí zaplatím, ale v okamžiku, kdy Franta na tom skáče přes pařezy a udělá z toho osmu, tak dokud si nenašetří, a nenechá si to kolo opravit, do té doby si na kolo nesesedne. Žádné, že se mu půjčí jiné, erární, jako to chodí v jiných barákách, nebo že se rozebere jiné kolo, aby se mu tam dalo jiné kolo, to ne, prostě Františku dělal jsi na tom prasárny, takže až to dáš do pořádku, tak budeš zase jezdit na kole. Takže vztah k těmhle osobním hodnotám finančním, materiálním prostě je jednoznačný, a je od samého začátku co jsme ten barák postavili na nohy. Nám se to obrovsky třeba ukázalo, během půl roku, co jsme dokázali udělat vlastně první samostatný pokoj, který jsme jako sami zrekonstruovali, předtím jsme byli v bývalé škole, a u něj byl vlastní nábytek, vlastní všechny věci, jako je povlečení a tak dále, no to byly neskutečné rvačky, to je moje povlečení s kobližkem, prostě to je moje a hotovo. Takže společných hraček u nás najdete minimálně, samozřejmě, že třeba pomůcky pro jemnou motoriku, ty tam budou mít společně, ale jinak každé dítě má vlastní knížky, vlastní potřeby, je tu zákaz veškerého vextlu mezi sebou, různých výměn a tak dále, a tohle je nesmírně důležitá otázka v tom, aby ty děti se naučily zacházet s tím svým majetkem, aby se nestávalo to, co známe všichni, že potom se to dítě pustí, ono má našetřeno 80 tisíc a za tři dny nemá nic jo, to všechno jsme viděli. Jak říkám, má to několik rovin tahle příprava na ten samostatný život a není to v tom, že si v šestnácti letech najmu nějakou neziskovou instituci a ona mi je bude formou dvoutýdenních soustředění na něco připravovat, ne to je prostě běžný život, a to se musí utvářet od samého začátku, co to dítě přijde. A jak říkám, má to několik rovin, zmínil jsem tedy tu finančně-správně-právní, zmínil jsem tu rovinu hygienicko-zdravotně-dovednostní, zmínil jsem tu rovinu vzdělanostní, a těch rovin najdeme celou řadu, takže tímhle způsobem my ty děti připravuje na budoucí život. “

Já: „No, já ani nevím co na to mám říct, protože já jsem z toho sama překvapená a hrozně se mi ten váš přístup líbí, protože se to teda nedá moc srovnat, já teda nechci házet špinu

na ostatní dětské domovy, ale asi se to nedá úplně srovnávat si myslím, to, jaký máte přístup vy a jaký přístup mají třeba jinde.“

„Já to vím, to děkuji, děkuji vám za tento poznatek, ale já to prostě vím, vím to od studentek, které k nám třeba dochází, protože taky nejsem úplně uzavřený, já tam teda nemám rád cizí lidi, protože cizí lidi mi to rozbijou ten barák, nebo rozbíjejí, já jsem jeden rok spočítal, že mám 135 úředních návštěv, zkuste v tom něco vychovávat, takže jsem našel cesty, jak odštíhnout kde koho, aby se mi tam neproducoval. Na straně druhé dotčeno, že přijedou mé známí sponzoři nebo podobně a sedneme si a prostě všichni posedíme a je to jako v normální rodině. Tomu modelu, který já mám se ve Švýcarsku říká velkorodina a je to tam zakotvený jako legislativní rámec, tam nejsou dětské domovy, tam jsou velkorodiny, kdy manželé si vezmou osm dětí a mají k tomu třeba dva pomocníky, tento model je velmi podobný, ale bohužel nemáme jiný název než dětský domov. Takže je to jiné, bude to jiné a v podstatě v každé otázce, kterou budete mít jo, ale je to o tom, že musíte tomu dát absolutně všechno, a já mám takové lidi, to není o tom, že já bych, já jsem teď sobotu, neděli sloužil, já vám to řeknu rovnou, já nejsem už nejmladší, ale žádné blaho mi to nedělá, abych tam s třetákem piloval vyjmenované slova, ano umím to, udělám to, ale není to moje hobby, ale ty lidi, které tam mám, ty zaměstnanci jo, jsme z části rodinný podnik, z části mám zaměstnance, tak ty to umějí, ty k tomu vedu, jsme přesně zase u toho, vy si musíte vychovat ty zaměstnance, pak teprve můžete vychovávat děti, to je kontinuální proces, který, já v tomhle dnes sklízím ovoce no.

Já: *„Muselo vám to dát strašnou práci, než jste si tohle všechno vybudoval.“*

„No pochopitelně, že to bylo, byla to komedie, já, když si vzpomenu na naše první, já nevím, vaření, úklidy a všechno ostatní, ale my jsme k tomu přistupovali filosofii, že jsme převzali starou školu, která mezitím stačila rok sloužit jako lovecká chata a my jsme to se ženou zprovoznili, trvalo nám to asi tři měsíce, ale tím, že každou kachličku jsme pomalu čistili kartáčkem na zuby a tak dále. A pak se začali tvořit ty systémy, ty hodnoty vztahové, ty pohledy na to, jak to má fungovat a pak musíte ty lidi přinutit, aby si osvojili tu vaši filosofii, a nedá se nic dělat, vy jste šéf, vy rozdáváte karty, tak milý pane zaměstnanče buď to pochopíš a nebo nazdar hodiny jo, to je strašně jednoduchý, je to tvrdý v některých věcech jo, ale já s tím nemám problém, protože celkem umím lidem říct ne a buď ty lidi to pochopí a tu moji hru budou hrát, protože se ukázalo, že vede k úspěchům, no a když to nepochopí, tak musí odejít, ale, jak já, proto já říkám

s oblibou, nejdříve vychovat zaměstnance a pak už to šlo samo, ty vychovali starší děti a starší děti nám dnes pomáhají vychovávat mladší děti a nemá to chybu, ale je to obrovská, obrovská dřina, tam nemůžete koukat na čas, na práci, tam se nemůžete tahat o to, jestli někdo nastoupí o půl hodiny dřív nebo dýl, tam se nehraje na neschopenky, jedině v případě krajní nouze. A to oni ty státní nechtějí slyšet, protože když tenhle zákon vstoupil v platnost ta 109, tak tam bylo, že každá, no že ty dětské domovy musí být rozděleny na rodinné skupiny takzvané, maximálně osm dětí, vlastní ložnice po dvou až třech dětech a k tomu společný obývací a společný prostě koupelny a tak dále a každý si bude vařit a tak. Ve finále zjistíte, když přijdete na děcák a položíte základní otázku, co jste měli dnes k večeři, no to co jsme si přinesli zespoda z jídelny, co kuchařky navařily, tak jsme měli knedlo vepřo zelo, a já říkám, vy si nevaříte? A oni ne, to akorát jednou za měsíc nám třeba teta koupí pizzu tak si jí tady ohřejeme v mikrovlnce jo, a už jsme hned u zákonného problému, který je daleko mimo toho, co autor zamýšlel kdysi dávno, a je to úplně ulítlé z praxe, a když k vám chodili ty lidi z těch děcáků a ptali se „ježiš to mi ale nestačíme, abychom zároveň se s dětmi učili, hráli a zároveň ještě k tomu vařili večeři.“ Já jim na to řekl, ale naši lidi to stíhají, musíte makat, taky z té služby jdete a padáte na hubu, a taky za to musíte dostat zapláceno. A takových věcí vám najdu tisíce.“

Já: „Je to úplně nebe a dudy, co říkáte vy a co jsem slyšela na rozhovorech v jiných dětských domovech.“

„No proto my máme taky, když si najdete naše inspekční zprávy, my skutečně máme mišeliny, od ombudsmánů mám, že jsme nejvíce se blížící rodinné péči v celé České republice prostě a tak dále, ale je zatím tohle ukrutné a nedá se to srovnávat prostě, já vám řeknu, čeho já dnes nejvíce lituji. Já nejvíce dneska lituji toho, že já to tady dělám pro 15-18 dětí, pro které mám kapacitu a je mi líto, že za 30 let nikdo nepochopil, že toto je cesta pro těch 6 500 dětí v další ústavní péči. A to je mi líto prostě. To, že jsme se nedokázali poučit, že odborníci, ministerští úředníci a tak dále se nechtěli poučit, protože je za tím práce a kdo by jí vyžadoval dnes tu práci po někom že jo.“

Já: „Co to máte vy, je daleko o toho, co mají dětské domovy. Občas mi přijde, že si vychovatelé chodí do dětských domovů odpočinout, než aby do toho dávali tolik úsilí, jako dáváte vy a vaši zaměstnanci“

„No jasně no, ale my se taky sebereme s dětmi a jedeme na lyže, nebo, mimo jiné, my jsme jako i v tomhle raritní, protože my nemáme problémy s prostředky finančními, takže u nás má každé dítě vlastní kolo, vlastní běžky, to není žádné táhání se o něco a sjezdovky, já nechodím nakupovat na běžky do těch obchodů, kde mají použité lyže nebo běžky, já nakupuji nové lyže, my máme motorový člun, sněžný skútr prostě, takže my se také bavíme, ale nejdříve musí být hotová práce a škola, a pak se můžeme jít bavit, a když to není tak máme smůlu no.“

Já: „Já se teda ještě zeptám“

„Ptejte se, jestli vás to neobtěžuje tak se mě klidně ptejte.“

Já: „ Jak teda naplňujete oblast, peněz a volného času, co se týče toho bydlení, myslím tím, když se to dítě v těch dejme tomu sedmnácti už chystá na ten samostatný odchod, tak jestli má svoje bydlení, startovací byty, kde se to dítě připravuje k tomu, že už to svoje bydlení bude mít“

„Co se týče bydlení, u nás v baráku máme dvě takový patra, první patro je, že řeknu příklad, čtrnácti-patnácti-šestnácti leté dítě bydlí a teď to myslím skutečně fyzicky o patro výš v té vestavbě, která je nastavená na absolutně samostatné žití, samozřejmě stravuje se to dítě pohromadě s námi se vším všudy a tak dále, ale žije si po svém, uklízí si po sobě a tak dále, a tam dokonce, pokud to dítě je v souladu, tak tam mají tety, pokud to dítě je samo nepozve, tak mají tety zakázáno tam chodit a kontrolovat to. Tam mám přístup defacto jenom já, zamykají si to a tak dále. To já беру jako takový mezistupeň jo, a můžu vám sdělit, že každé to dítě, i to sebevíc pozlacenější, když do tohoto, já tomu říkám výsostný golfový klub, když do něj vstoupí, tak během měsíce, i to nejlepší dítě stejně sype zpátky. Oni tu svoji svobodu nedokáží unést, tu tam má bordel, tu tam dělá nějaký nepravosti jo, a tak dále a tak dále. Takže fajn, hele Marcelo neustála jsi to, běž dolů, budeš dole dva měsíce, zase pochopíš, jestli tě to baví, tady se otravovat s těmi malými a s tím ostatním prostě, a pak si to musíš zvážít, a takhle to otočíme třeba dvakrát, třikrát a někam se dopravujeme. A u těch nejlepších z nejlepších to potom chodí tak, že čtyři kilometry od nás je obec Bytiny, a tam se koupil byt tři plus jedna, v současný době mi tam žijí dva kluci, ty kluci tam žijí spolu, ty si tam vaří, perou, ty tam dělají všechno, a oni jsou oba na intru, no takže přijedou v pátek, v sobotu přijdou nafasují si peníze, potraviny si nakupují sami, na to peníze dostávají, tam kde by jsme za to vyhazovali velký peníze, třeba za maso, tak to jim dáváme my v podstatě jo, že jim připravím balík, pro mě to je

strašně práce navíc, protože když přivezu 70 kilo masa z Makra a jdu to porcovat a všechno, tak to se mi dělají balíky po kile a půl, ale když pro kluky dělám balíčky po 20 dekách a vymýšlet kraviny v podstatě z každého sortimentu, tam mám práci navíc, ale udělám ji rád, protože ty kluci si tam potom opravdu vaří, a opravdu si tam perou, to neexistuje, aby mi přinesli špinavý ponožky si vyprat na barák, to bych s nimi vyrazil dveře, protože svoboda něco stojí, svoboda stojí to, že si musíte o sebe pečovat. A jsou tam potom tety, které bydlí v Bytinách a ty to tam chodí kontrolovat. Takže to je ten hyper výsostný golfový klub a pokud jsou tam borci v pořádku, tak se tam stavte na hlavu. A taky jsem tam měl třeba i kluka, o kterém jsem zjistil, že mi chodí do hospody, a v tom okamžiku odsud letěl, a dokonce už se tam nevrátil, takže to je ten vlastní trénink od těch řekněme šestnácti až osmnácti letech. A dokonce jsem tam měl třeba i sourozence, holku s klukem jo, a nemuseli se až tak extra jo, že byli ochotný se třeba i pomalu pozabíjet mezi sebou, jak to občas mezi sourozenci chodí jo, nese to sebou i problémové věci, letos mi odsud odvezla kluka rychlá, protože řezal maso na guláš a řezal ho blbě a mezi tím venku letěl nějaký pták, tak se podíval z okna a pink a propíchnul si ruku, ale zvládli jsme to, všechno jsme to zvládli. To riziko mi za to ale stojí, protože potom jsou ty děti opravdu připravené na samostatný život. Někdy se tomu říká startovací byty, někde tréninkové byty a podobně, já jsem dokonce některým děcákům pomohl, když na to byly dotace jo, a ptaly se mě jestli, do nejmenovaného děcáku pustit dva milióny na takový byt, tak si říkám, že ten děcák stojí úplně za houby a ředitel je také bída, ale pošleme to tam, protože je to pro ty děti, ale nemyslím si, že by to bylo takhle jako hra blížící se k životu, tak jako je to u nás.“

Já: „Ještě na vás mám teda poslední otázku, já jich tu mám napsaných více, ale jsou to ty, které už jsme během rozhovoru zmínili během toho, co jste mi vyprávěl. Takže se zeptám, jaká jsou podle vás rizika té přípravy dítěte na samostatný život.“

„No za rizika, já mám jednu filosofii na tom baráku, kterou razím, a kterou беру jako jakýsi moto toho baráku, a to je naučit to dítě unést svoji vlastní svobodu. To je největší problém jo, to dítě se v mojí přítomnosti bude chovat hyperpozlaceně, v přítomnosti našich tvrdších tet nebo strejdů se bude chovat velmi slušně, v přítomnosti slabších tet osobnostně už na to bude dlabat a když přijde mezi ty vrstevníky tak se bude chovat jako dobytek, a to je to riziko, nebo to, co já vidím jako rizikový jednání nebo rizikový faktor, a ten si speciálně hlídám jo, a to je to, co vám říkám, že to není definitivum, že když teď jdeš do bytu, protože jsi tam dospěl věkově, zasloužíš si to a tak dále, ale selžeš-li šup s tebou zpátky. Takže jedním z rizik je, že to dítě prostě neunes tu svou svobodu. To vidím

jako největší problém. Tento problém obsahuje téměř všechno, ten obsahuje finance, fet, alkoholismus, kouření a tak dále jo, ten obsahuje různé vztahy, včetně já nevím, předčasných sexuálních vztahů a tak dále, takže tohle všechno spadá pod tu filosofii naučit unést dítě tu vlastní svobodu. To je pro mě rizikový faktor, když to to dítě nedokáže, tak je to v háji. Jednoznačným rizikovým faktorem je i biologická rodina dítěte a okolí, protože pohled občanů nebo lidí tohoto státu na děti v ústavní výchově osciluje mezi dvěma nenormálními situacemi, ta první situace, nebo tou první stránkou problému je „ty chudinko z dětského domova, ty jsi přišel o maminku, o tatínka, my ti musíme nabalit, my ti musíme dát plyšáka, my ti dáme čokoládu, my ti koupíme mobil“ a tak dále a tak dále, to je cesta do pekla, takže tak ta společnost se na to dívá, a protože nic není zadarmo, a není nic horšího než naučit ty děti na to, aby si na tohle zvykly, a můžu vás ubezpečit, že to začíná ve školních jídelnách, protože tam řeknou „ježiši Toničku, čtyři knedlíky jsou málo, šest ti jich dám“ jo, a kluk se potom pozvrací, než dojede domů, když to nedopadne hůř. Přes ty další lidi, učitele, kteří jim zlevňují známky neuvěřitelným způsobem, přes zdravotnictví, naše děti, tolik srdečních vad, tolik problémů se zuby a já nevím s čím vším jste v životě neviděla v dětských domovech jo, takže to je ta jedna strana té problematiky, kdy ta společnost má pocit, že těm dětem musí něco kompenzovat, a kompenzace v případě takového průšvihů, jako je život v dětském domově nebo v zařízeních pro výkon ústavní výchovy, jakákoli kompenzace je stejně tragická, jako když vlak přejede člověku nohy, tak nejhorší, co pro něj může okolí udělat je, že ho bude litovat. Druhá strana té bariéry, té společnosti je v takových těch grázlikách toho typu jejich vrstevníků, kteří jsou schopni ty děti zatáhnout do čehokoli, zlodějnama počínaje a vším na co si vzpomenete konče a vždycky to navléct na ty děti, já vždycky s oblibou říkám našim dětem „jděte do háje, uče se tomu bránit prostě, tenhle kamarád pro tebe vhodný není, tak se s ním prostě nestýkej a tak dále“ , protože když vás pět půjde vykrást trafikou, tak ten kdo si půjde sednout budeš ty, ty čtyři další z toho vytáhnou rodiče prostě a tak dále jo, takže ta společnost jako taková, nejenom ty rodiče, ta rodina, která je v drtivé většině kontraproduktivní, tak je kontraproduktivní i ta společnost, která na to nedokáže mít vlastní pohled, jako rozumový pohled, jako selský pohled. Mimo jiné, ono to souvisí i s tím unést svoji vlastní svobodu, to dítě musí mít v sobě tu sílu, i ty své rodiče, kteří se na ně napichnou, kteří ho chtějí obrát o peníze třeba, tak musí najít tu sílu poslat je do háje, říct ne, to jsou moje peníze, vy si nepůjdete koupit pračku nebo je proclastat, to jsou moje peníze jo, a ano v tom to dítě musí být prostě silné jo, to se nedá nic dělat, takže i na tohle ty děti připravujeme. Teď nedávno mi odešel kluk, je to dva měsíce

v podstatě, a byl to Rom nebo cikán, to je jedno, v tomhle já si úplně nevybírám, a šel do obrovsky rizikového prostředí a tak dále, ale ustál to, voláme si dá se říct klidně i dvakrát týdně, a říká „ano strejdo, mám pořád těch 64 tisíc schovaných, a ona máma chtěla, a já jsem jí řekl ne, to já tam mám schované na řidičský průkaz a na další věci“ jo, a zatím dokáže vzdorovat a já budu doufat, protože to si každý myslí jak se výchovou všechno zaplastuje a podobně, ale minimálně 70% je genetika, spíš možná 90%, ale pokud ta výchova dokáže tu genetiku takhle načít, jako aby to dítě to pochopilo, aby si to dítě to osolilo a zafixovalo, proto jsou ty děti u nás také dlouhodobě, já mám děti, které jsou u mě 14-16 let. Měl jsem také kluka, který byl u mě 18 let, a tam vy to totiž musíte vytvořit a pak jedna ze zásadním pouček je, že kolik let se něco ničilo, tolik let se to nejméně dává dohromady a pak je to ještě třeba zafixovat, takže když dostanete sedmileté dítě, které bude totálně zkažené, tak to budete dávat sedm let do pořádku a pak potřebujete dalších alespoň 5 let, aby jste to zafixovala, takže takhle no, to jsou ty rizika ohrožení, který jsou no. S tím souvisí, a já to beru jako ohrožení, mě to vadí, mě vadí to rozdávání z vrtulniku, kdy drtivá většina dětí z dětských domovů chodí s nataženou rukou, já tomu s oblibou říkám: „panko velko možný dejte“ na úřady práce a podobně. Já jsem strašně hrdý na to, že mám naopak drtivou většinu dětí, a teď poslední někdy kolem Vánoc, zase tu zpětnou vazbu řekněme, ale historicky pěti, deseti, patnácti letou, já mám víc jak 80% dětí zaměstnaných.“

Já: „Já jsem se zrovna chtěla zeptat, jakou máte úspěšnost dětí v tom jejich samostatným životě.“

„My jsme vždycky věděli, že ji máme 50-60% jo, což převyšuje ty státní zařízení, to víme taky, ale teď po těch letech jo, to školství je strašně pomalý, já bych to školství přirovnal v podstatě k lesu jo, les vám taky trvá strašně dlouho, než z něho něco bude jo, a já mám dneska ty zkušenosti téměř dvacetisedmi leté, a já si v tuhle chvíli troufám říci, že ta naše úspěšnost je 90%. A jedna věc takřka 100% je v tom, že jsem neměl žádné z těch dětí v kriminále. Některé se potkali se zákonem jo, řekněme 5% se jich potkalo se zákonem, ale nikdo z nich neskončil v kriminále. A to je prostě královské.“

Já: „To je krásné, to se jen tak nevidí.“

„Já vím, ale teď je otázka na kolik vy si tohle osvojíte, na kolik tomu budete věřit, protože já vám po tom telefonu samozřejmě, zvláště se svými výrazovými schopnostmi, jsem

schopný vám toho napovídat spousty, ale teď jde o to, aby vy jste tomu opravdu věřila, že to tak je jo, já jsem schopný, to kdykoli dokladovat.“

„Já jsem před lety převzal kluka, já jsem si i převzal jakýsi image specialisty na průšvihy jo, že třeba v Liberci měli kluka čtrnáctiletého, který měl skončit v pastáku a to v těžkém pastáku, to nebylo nic jednoduchého a s mnoha úchytkama a s problémama a tehdejší šéfová diagnostického ústavu se na mě obrátila a říkala: „prosím tě, jsi jediný v republice, kdo by to mohl ještě zkusit, kdo by mu pomohl svými metodami to někam dotáhnout“ a my jsme toho kluka dokázali držet v podstatě tři roky, chyběl nám malinký kousek jo, a pak selháním jednotlivce, ženské, která u nás dělala, obratem ruky přestala dělat potom, se stal takový nějaký průšvih, který se dal ale ještě nakonec ustát, zase úplně mimo rámce všech zvyklostí jo, a to tak, že se státními zastupiteli, kriminálkou a tak dále jo, a nakonec se z toho probruslilo a ten kluk odešel do normálního života, já ho nemůžu vnímat jako, že by byl součástí tvrdou toho, aby u mě byl těch dvanáct nebo patnáct let prostě, ale i za ty tři roky jsme z toho kluka dokázali udělat něco jiného jo, a to jsou lidi, které, no ten případ zvážíte, protože jestli jich tam bude za rok 180 nebo 250 dětí a slouží tam 40 let a pak po vás chce tohleto, takovou speciální záležitost v podstatě, tak víte, že ta cesta je dobrá zřejmě i pro tyhle státní když to vidí, ale bohužel do toho nechtějí jít, protože by museli makat no.“

Příloha č. 5 – Žádost o provedení výzkumu v rámci bakalářské práce v organizaci

Žádost o provedení výzkumu v rámci zpracování bakalářské práce

Fakulta:

Studijní program/obor:

Jméno a příjmení studenta/studentky:

Kontaktní údaje (e-mail, tel.):

Název instituce:

Název práce:

Hypotézy, výzkumné otázky:

Metodologický popis výzkumu včetně rozsahu výzkumného vzorku:

Předpokládané výstupy:

Vyjádření vedoucí/ho bakalářské práce:

Jméno:

Podpis:

Vyjádření kompetentní osoby instituce:

S provedením výše uvedeného výzkumu

souhlasím/nesouhlasím

Jméno:

Podpis:

12 Seznam zkratek

DD	Dětský domov
DDŠ	Dětský domov se školou
DDÚ	Dětský diagnostický ústav
VÚ	Výchovný ústav
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věd
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ÚV	Ústavní výchova
KP	Komunikační partner